

Türkiye Türkçesinde ve Azerbaycan Türkçesinde Batı Kökenli Paronimlerde Anlam Değişmeleri

Selda Dağ

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne Türk Dili ve
Edebiyatı dalında Yüksek Lisans Tezi olarak
Sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Ocak 2014
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Elvan Yılmaz
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Prof. Dr. Rza Bashırov
Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız

---

Prof. Dr. Vugar Sultanzade
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Prof. Dr. Vugar Sultanzade

2. Yrd. Doç. Dr. Emel Gözlü

3. Yrd. Doç. Dr. Satıa Tayyibe Uç

ABSTRACT

In our study, West origin meaning changes in paronym in terms of Turkey Turkish and Azerbaijani Turkish are discussed. Thesis consists of three chapters, conclusion and bibliography.

In the first part of the thesis, ie, in the introduction, research subject, purpose, importance, scope and limitations, methods and data sources are indicated.

Thesis semantics, semantic change types and a brief history from Western languages are given in the second part of the citations, studies conducted on semantics and meanings are given information about the type of change. In this section, Western Turkey Turkish and Azerbaijani Turkish language in the history of the citations are given in a short form.

In the third chapter, Turkey Turkish and Azerbaijani Turkish in the West originated paronyms listed in alphabetical order and, etymology and Western origin languages meanings shown, each paronym change types have been identified. These increases substantially during each stage of operation time and comparative methods were used.

Results obtained at the annotated information are specified. Here we have defined meanings of paronyms and had sustained a table containing the change is made.

The literature list used in the thesis is given at the bibliography.

Keywords: Turkey Turkish, Azerbaijani Turkish, Western Origin Words, Restriction of Meaning, Semantic Extension, Meaning Worsening, Meaning Healing, Semantic Shift

ÖZ

Çalışmamızda Türkiye Türkçesinde ve Azerbaycan Türkçesinde Batı kökenli paronimlerdeki anlam değişimleri ele alınmıştır. Tez üç bölüm, sonuç ve kaynakçadan oluşmaktadır.

Tezin birinci bölümünde, yani giriş kısmında, araştırmanın konusu, amacı, önemi, yöntemi, veri kaynakları, kapsam ve sınırlılıkları belirtilmiştir.

Tezin ‘Anlambilim, Anlam Değişmesi Türleri ve Batı Dillerinden Alıntılama Kısaca Tarihi’ adlı ikinci bölümünde, anlambilim üzerine yapılmış çalışmalar ve anlam değişimlerinin türleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bu bölümde Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesinde Batı dillerinden alıntılama tarihi de kısa bir şekilde belirtilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesindeki Batı kökenli paronimler alfabetik sırayla verilmiş olup, bunların etimolojileri ve Batı kökenli dillerden hangisi vasıtasıyla geçtiği gösterilmiş, her bir paronim için anlam değişimlerinin türleri tespit edilmiştir. Bu çalışmanın her aşamasında temel olarak art zamanlı ve kıyaslamalı yöntemler kullanılmıştır. Gerektiği zamanlarda da eş zamanlı yönrteme başvurulmuştur.

Sonuç kısmında elde edilen bilgiler açıklamalı olarak belirtilmiştir. Burada belirlemiş olduğumuz paronimleri ve uğramış oldukları anlam değişimlerini içeren bir tablo yapılmıştır.

Araştırmanın kaynakça kısmında tezde yararlanılan literatürün listesi bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Batı Kökenli Kelimeler, Anlam Daralması, Anlam Genişlemesi, Anlam Kötüleşmesi, Anlam İyileşmesi, Anlam Kayması

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın planlanmasından yazımına kadar her aşamasında bana yardımcı olan, değerli katkılarıyla beni yönlendiren, yapıcı önerileri ile beni yüreklendiren ve desteğini esirgemeyen saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Vugar Sultanzade'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Lisans dönemimde ve Yüksek Lisans dönemimde her daim yardımlarını esirgemeyen ve yanımda olan hocam Yrd. Doç. Dr. Kadir Atlansoy'a teşekkür ederim.

Desteklerini her zaman hissettiğim ve her sıkıntıda yardımlarını eksik etmeyen, sabırla dinleyen saygıdeğer hocalarım Yrd. Doç. Dr. Tayyibe Uç ve Yrd. Doç. Dr. Gülseren Tor'a sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma Görevlisi olarak çalıştığım süre içerisinde bana her zaman anlayışlı davranan ve kendilerinden çok şey öğrenmiş olduğum Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanı Doç. Dr. Hüseyin Yaratın ve Eğitim Bilimleri Bölüm Başkan Yardımcısı Yrd. Doç. Dr. Canan Perkan Zeki'ye saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Bu hayattaki en büyük şansım ve zenginliğim olarak gördüğüm, her zaman yanımda olan, her konuda olduğu gibi beni bu zorlu ve uzun süreçte de destekleyerek, sevgilerini esirgemeyerek maddi ve manevi olarak bu süreci tamamlamamı sağlayan, hiç yalnız bırakmayan canım annem Aynur Dağ ve canım babam Necmettin Dağ, kız kardeşim Işıl Dağ ve erkek kardeşim Soner Dağ ve eşi Özge Dağ'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek lisansın her aşamasında yanımda olan, ümitsizliğe kapıldığım anlarda beni yalnız bırakmayan, göstermiş olduğu sabırdan, destekten ve sevgiden dolayı nişanlım Hakkı Altıntaş ve ailesine sonsuz teşekkür ederim.

Lisansüstü eğitime başladığım ilk günden beri yanımda olan, beni yönlendiren, yol gösteren, destekleyen ve sabırla dinleyip ümitsizliğe kapıldığım anlarda bana yardım elini uzatan kadim dostum Yük. Müh. Işıl Nurdan Işık'a teşekkürlerimi sunarım.

Üniversiteye başladığımdan beri dostluk temellerimizin atılmış olduğu, her zor anımda yanımda olan çok değerli dostlarım, Derya Tosun, Levent Akalın, Burak Yılmaz, Perihan Rençber, Nalan Yıldırım ve Ayşenur Ünlüer'e teşekkürlerimi sunarım.

Görüşleriyle ve eleştirileriyle çalışmama değerli katkılarda bulunan, bana güvenen ve bu süreci tamamlamamda desteklerini esirgemeyen Öğr. Gör. Gülen Uygarer'e saygılarımı sunar ve teşekkür ederim.

Lisansüstü eğitimim süresince bana güvenen, inanan ve motive eden Dr. Oytun Sözüdoğru, Öğr. Gör. Yeşim Dede, Öğr. Gör. Gülen Uygarer, Öğr. Gör. Nicel Masaroğlu ve Öğr. Gör. İpek Alkan'a sonsuz teşekkürler.

Bana her zaman yol gösteren, her yaptığım işte kararlı adımlar atmamı sağlayan ve her daim yapıcı olan Kader Veysal'a teşekkürlerimi sunarım.

Kıbrıs'da geçirdiğim süre boyunca bana anlayışlı davranan, sevgilerini esirgemeyen ve bu süreci anlamlı kılan, ümitsizliğe kapılmama izin vermeyerek beni ayakta tutan, çok değerli dostlarım Ecem Yıldız, Ömer Olgun ve İpek Yalçın'a ve ofis arkadaşlarım Elif Bengü Atlansoy ve Gülten Vural'a sabırlarından dolayı teşekkür ederim.

Eğitim hayatımın her döneminde bana destek olan ve bu günlere gelmemde emeği olan herkese tüm hocalarıma, aileme, dostlarıma ve sevdiklerime sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT.....	iiii
TEŞEKKÜR.....	vii
TABLO LİSTESİ.....	xi
FİGÜR LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR VE SEMBOLLER LİSTESİ.....	xiii
1 GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırmanın Konusu:.....	1
1.2 Araştırmanın Amacı:.....	1
1.3 Araştırmanın Önemi:.....	1
1.4 Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları:.....	2
1.5 Araştırmanın Yöntemi:.....	2
1.6 Veri Kaynakları:.....	2
2 ANLAMBİLİM, ANLAM DEĞİŞMESİ TÜRLERİ VE BATI DİLLERİNDEN ALINTILAMALARIN KISA TARİHÇESİ.....	4
3 TÜRKİYE TÜRKÇESİ VE AZERBAYCAN TÜRKÇESİNDEKİ BATI KÖKENLİ PARONİMLERDE ANLAM DEĞİŞMELERİNİN TÜRLERİ.....	12
4 SONUÇ.....	89
5 KAYNAKÇA.....	97
6 EK.....	101
Ek 1: Paronimlerin Dizini.....	101

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 Azerbaycan Türkçesindeki Paronimlerde Anlam Değişmeleri Tablosu.....	90
Tablo 2 Türkiye Türkçesindeki Paronimlerde Anlam Değişmeleri.....	93

FIGÜR LİSTESİ

Figür 1. Aut Kelimesi.....	22
Figür 2 Fors Kelimesi	45

KISALTMALAR VE SEMBOLLER LİSTESİ

Alm.....	Almanca
anat.....	Anatomi Terimi
AT.....	Azerbaycan Türkçesi
b.....	Bakınız
B.Larousse.....	Büyük Larousse
bl.....	Bilişim
bitb.....	Bitkibilim ‘botanik’ Berimi
biy.....	Biyoloji
cogr.....	Cografya Terimi
ç.....	Çoğul
den.....	Denizcilik
dilb.....	Dilbilim, Dilbilgisi Terimi
diş.....	Dişil-Féminin
EFr.....	Eski Fransızca
ekon.....	Ekonomi
Er.....	Eril ‘masculin’
[esk.].....	Kelimenin arkaik veya kullanılmayan anlamı
ET.....	Eski Türkçe
EYun.....	Eski Yunanca
fels.....	Felsefe Terimi
Fr.....	Fransızca
fiz.....	Fizik
Gen.....	Genellikle

Ger.....	Germanik*
Havr.....	Hint Avrupa anadili*
havc.....	Havacılık
hayv.....	Hayvanbilim ‘zooloji’ Terimi
hek.....	Hekimlik Terimi
hkr.....	Hakaret yollu söylenir
hlk.....	Halk Ağzında
huk.....	Hukuk
ikt. tar.....	İktisat Tarihi
İng.....	İngilizce
İsp.....	İspanyolca
İt.....	İtalyanca
jeol.....	Jeoloji
Kelt.....	Kelt dilleri
kim.....	Kimya Terimi
kon.....	Konuşma Dili
[küç.].....	(Küçültme eki (ism-i tasğir, diminutive))
Lat.....	Latince
mant.....	Mantık Terimi
mat.....	Matematik Terimi
mec.....	Mecaz
mim.....	Mimarlık Terimi
Nah Nahuatl.....	Aztek Dili
OED.....	Oxford English Dictionary
OLat.....	Orta Latince*

OYun.....	Orta Yunanca*
Rus.....	Rusça
T.....	Türkçe
TS.....	Türkçe Sözlük
TT.....	Türkiye Türkçesi
tkz.....	Teklifsiz Konuşmada
tıp.....	Tıp Terimi
TÜS.....	Tıpta Uzmanlık Sınavı
vb.....	ve benzeri
ünl.....	Ünlem Nida
vd.....	ve diğerleri
yerb.....	Yerbilim Jeoloji Terimi
YLat.....	Yeni Latince*
Yun.....	Yeni Yunanca*
~	Alıntı (adoption) – sağdaki dilden alınmış kelime
<	Türetme derivation) – alıcı dilin kurallarına göre türetilmiş kelime
→.....	Daha fazla bilgi için bakınız
?.....	Kaynağı bilinmeyen kelime
*.....	AT'deki sözcükleri ayırt edebilmek için kullanılmıştır

Bölüm 1

GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Konusu:

Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Batı kökenli paronimlerde anlam değişimleri üzerine yapılmış bir çalışmadır. Bu çalışmada, Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesine ait paronimlerin uğramış olduğu anlam değişimleri ele alınmıştır.

Paronimler iki dilde kökeni aynı olan, şekilce benzeyen fakat anlamları ayrılan kelimelerdir.

1.2 Araştırmanın Amacı:

Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesindeki paronimler Vugar Sultanzade'nin Turkish-Azerbaijani Dictionary of Interlingual Homonyms and Paronyms (München, 2009) adlı kitabında derlenmiştir. Yalnız söz konusu eserde kelimelerin kökeni ve uğramış oldukları anlam değişimleri gösterilmemiştir. Araştırmamızın amacı; Türkçe ve Batı kökenli paronimlerdeki anlam değişimlerini ilgili dillerin etimolojik sözlüklerine dayanarak tespit etmektir. Önce Türkiye Türkçesinde ve Azerbaycan Türkçesinde Batı kökenli paronimlerin kökenleri belirlenmiş, daha sonra her bir paronimin uğramış olduğu anlam değişimlerinin türleri ortaya konulmuştur.

1.3 Araştırmanın Önemi:

Türkçe kökenli kelimeler zaman içerisinde hem yeni anlamlar kazanabilir hem de kendi anlamlarını koruyabilir. Yabancı kökenli kelimelerin söz varlığına

girmesiyle de anlam değişmeleri olabilmektedir. Batı Türkçesinin iki büyük kolu olan Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi birçok bakımdan birbirine benzese de, aralarında farklar vardır. Ses, şekil farklılıkları olduğu gibi, farklar anlamda da kendini göstermektedir. Batı kökenli paronimlerin zamanla değişen anlamlarıyla ilgili sistematik bir inceleme yapılmamıştır. Bu çalışma ile Türk Dili alanına belli ölçüde bilimsel katkıda bulunulmayı hedefledik.

1.4 Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları:

Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesindeki paronimleri tespit etmek için; Vugar Sultanzade'nin Turkish-Azerbaijani Dictionary of Interlingual Homonyms and Paronyms (München, 2009) adlı kitabından yararlanılmıştır. Söz konusu kitapta, yazarın ele aldığı dillerdeki bütün paronimlere yer verilmiştir. Biz ise tezimizdeki paronimleri ancak Batı kökenlilerle sınırladık. Vugar Sultanzade'nin sözlüğünde paronimlerin yanında, dillerarası eşsesli kelimeler de yer almaktadır. Bu tezde ise eşsesli birimler inceleme konusu yapılmamıştır.

1.5 Araştırmanın Yöntemi:

Araştırmada Çağdaş Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesindeki Batı kökenli sözcüklerin kökenini belirlemek için temel olarak art zamanlı ve kıyaslamalı yöntemler kullanılmıştır. Gerektiği durumlarda da eş zamanlı yönetime başvurulmuştur. Çalışma esnasında Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesine ait olan kelimelerin orijinal anlamları Batı dillerinin sözlüklerine dayanarak belirlenmiştir. Kaynak dillerdeki anlamlar ve Türkçedeki anlamlarla kıyaslanarak anlam değişmelerinin türleri ortaya çıkarılmıştır.

1.6 Veri Kaynakları:

Çalışmada öncelikle Vugar Sultanzade'nin Turkish-Azerbaijani Dictionary of Interlingual Homonyms and Paronyms (2009) adlı eserindeki Türkiye Türkçesi

ve Azerbaycan Türkçesinin karşılaştırmalı olan sözlüğündeki Batı kökenli paronimler seçilmiştir. Ayrıca, Türkiye Türkçesi için; Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğü'nden; Azerbaycan Türkçesi için de Seyfettin Altaylı'nın Sözlüklerinden yararlanılarak belirlenmiş olan paronimlerin Türkiye Türkçesine ve Azerbaycan Türkçesine Batı dillerinden hangisi aracılığıyla geçtiği ve hedef dilde kazandığı anlamlar tespit edilmiştir.

Bölüm 2

ANLAMBİLİM, ANLAM DEĞİŞMESİ TÜRLERİ VE BATI DİLLERİNDEN ALINTILAMALARIN KISA TARİHÇESİ

Bu tezde ortaya çıkarmaya çalıştığımız anlam değişimleri türleri anlambilimin temel kavramlarından biridir. Anlambilim, dilbilimin önemli bir koludur. Bugün anlambilim üç ana dalda; 1) Genel Anlambilim, 2) Mantıksal / Felsefi Anlambilim, 3) Dilbilimsel Anlam bilim olarak incelenmektedir. Her bir dal kendi içerisinde yine birçok alt dallara ayrılmaktadır. Bilginler uzmanlık alanlarına göre anlamı; dil, ruh, vücut, iletişim, zihin, dilbilim vs. gibi yönlerden incelemekte ve bu bakış açılarına göre tarifler getirmektedirler (bkz. Toğrol, 1967; Nıda, 1973; Guiraud, 1975; Bayrav 1975; Barthes, 1979; Vardar; Rıfat, 1980, 1982; Başkan, 1988; Aksan, 1995; Aksan, 1999).

Tezde Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesindeki bütün kelimelerde değil, ancak ortak olan bazı unsurlarda, daha net ifadeyle, Batı kökenli paronimlerde boy gösteren anlam değişimleri ele alınmıştır. Paronimler, yukarıda ifade edildiği gibi, iki dilde de kökeni aynı olan, şekilce benzeyen fakat anlamları ayrılan kelimeler demektir.

Prof. Dr. Vugar Sultanzade (2009: 2-6), dillerarası eşselliği ve paronimleri aşağıdaki şekilde sınıflandırmıştır: “1) zamanla kelimelerde meydana gelen değişimler sonucu oluşan dillerarası eşselli ve paronimler, 2) ödünçlemelerden

dolayı ortaya çıkan dillerarası eşsesli ve paronimler, 3) birleşik kelimelerden ortaya çıkan dillerarası eşsesli ve paronimler, 4) türetme eklerinden ortaya çıkan dillerarası eşsesli ve paronimlerdir”. Sultanzade (2009: 3), kelimelerde zamanla hem anlamsal hem de biçimsel değişmelerin dillerarası eşseslilerin ve paronimlerin ortaya çıkmasına sebep olduğunu belirterek bunu iki kısma ayırmıştır: “1) ses değişmeleri sonucu oluşan dillerarası eşsesliler ve paronimler, 2) anlam değişmeleri sonucu oluşan eşsesliler ve paronimler” olarak belirtilmiştir. Bu tezde ancak ikinci kısımda olan birimler ele alınmıştır. Onların da arasında sadece Batı kökenli paronimler incelenmiştir.

Anlambilim bir dilbilim dalı olarak XIX. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Ancak anlambilim konuları içerisinde düşünülebilecek bazı konuların incelenme tarihi eskilere dayanmaktadır. Meselâ; herhangi bir nesne ile bu nesnenin dildeki karşılığı arasında herhangi bir ilişki olup olmadığı sorununun İ.Ö IV. yüzyılda Hindistan’da Yaska tarafından ve yine aynı yüzyılda Eski Yunan’da Platon’un *Kratylos* adlı eserinde ele alınarak tartışıldığı bilinmektedir (Aksan 2006: 16).

Eski Yunan’da Herakleitos, Demokritos, Protagoras, Aristoteles gibi düşünürler de dil felsefesi ve dilbilim çerçevesinde anlambilim konu ve kavramlarına değinmişlerdir (Aksan 2006: 16).

Anlambilimine özel yer verilen önemli kaynaklardan biri; XVII. yüzyılda, Paris’te *Port Royal* öğrencileri için hazırlanmış *Port Royal* dilbilgisidir. Eserin yazarları olan Antoine Arnault ve Claude Lancelot 1975’de, anlambilimin konuları içine giren birçok kavramı ele alarak dilbilimdeki sorunları aydınlatabilmek için ilgi çekmişler. Düşünürlerin dil üzerine düşünceleri de, ayrıca, anlambilim sorunlarını ortaya çıkarmıştır.

XVII. yüzyılda John Locke, “sözcüklerin anlamları üzerinde önemle durmuştur. Aynı yüzyılda Francis Bacon da anlambilimdeki sorunlarla ilgilenmiştir” (Aksan 2006: 17).

XVIII. yüzyılda Gottfried Leibniz, Johann Gottfried Herder ve XIX. Yüzyılda Wilhelm von Humboldt dilin düşünceyle ilgisi üzerinde yoğunlaşmışlar. Humboldt dilin niteliklerine ilişkin önemli gözlem ve saptamaları olduğunu, Leibniz’in ise dildeki öğelerin anlam açısından doğru çözümlenmesinin, zihnin işleyişini en iyi yansıtan şey” olduğunu savunmuştur (Aksan 2006: 17).

XIX. yüzyılda bugünkü anlamda anlambilimin ilk temelleri atılmıştır. “1826-1827 yılları arasında Alman dilcisi K. Reisiq, ‘*Latin Dilbilimi Üzerine Dersler*’ isimli kitapta anlama ilişkin sorun ve konulara *Semasiologie* başlığı altında oldukça geniş bir şekilde yer verilmiştir. K. Reisiq’in başlatmış olduğu bu çalışma 70 yıl sonra Fransa’da M. Bréal tarafından sağlamlaştırılarak, Fransızca *sémantique* terimiyle dilbilimde yeni bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmıştır. Bréal ‘*Essai de sémantique*’ (1897) adlı eserinde anlam konusuna çok geniş bir şekilde yer vermiştir. Aynı zamanda söz konusu eserde; anlambilimin, biçimle ilgisi, anlamların oluşumu, sözdizimiyle olan bağlantısı, eşanlamlılık ve anlam değişmelerine de genişçe yer verilmiştir” (Aksan 2006: 18; Rey Alain Remarques sémantiques. In: *Language Française* No 4, 1969. pp. 5-29).

Tamba-Mecz (1991: 10) modern anlambilimin tarihçesini üç aşamaya ayırmıştır: “1) Gelişmeci Dönem (1883-1931); sözcüklerin tarihi, dildeki anlamların gelişmesi, anlabilime özgü yasaların korunması (Bréal ve Trier gibi bilginlerin dönemi); 2) Karma Dönem (1931-1963); sözcüklerin tarihi ve sözvarlığının kuruluşu (Ullmann ve Guiraud gibi araştırmacıların dönemi); 3) Dilsel Modeller Dönemi

(1963'ten günümüze) sözcük anlambiliminden tümce anlabilime geçişin ağırlık kazandığı dönemdir (Chomsky ve Katz-Fodor gibi araştırmacılar)”.

Günümüzde dünyadaki çalışmalarını ele alacak olursak anlabiliminin iki alt alanı olduğu görülmektedir. Bunlar; “sözcük anlabilimi ve tümce anlabilimidir” (Aksan 2006: 20).

Eski Yunan'dan Bréal'e kadar anlamla ilgili olarak art zamanlı yöntem kullanıldığı konularda en fazla anlam değişimleri üzerinde durulmuştur. Anlam değişimi, “bir kelimenin anlattığı kavramdan az ya da çok uzaklaşması, onunla uzak-yakın ilgisi bulunan, ya da bulunmayan yeni bir kavramı yansıtır duruma gelmesidir” (Baylon-Fabre, 1978: 205; Sav 2003: 149). “Diller çağlarına paralel olarak gelişir. Yansıttıkları kültür yaşamı doğrultusunda zenginleşir, zayıflar ve sönerler. Çağdaş toplumların önemli özelliklerinden biri de, dillerinin ard arda uğradığı değişimlerdir” (Sav 2003: 152).

Anlam değişimlerinin ve türlerinin tesbiti için Türkçede anlabilimi ve anlam değişimleri üzerine en çok çalışmış bilim adamlarından biri olan Doğan Aksan'ın Türkçe için geliştirdiği terimlerden istifade edilmiştir. Bu terimler şunlardır: “Anlam daralması, anlam genişlemesi, anlam iyileşmesi, anlam kötüleşmesi, anlam kayması”.

a) Anlam Daralması: “Bir göstergenin önceden anlattığı nesne ya da devinimin ancak bir bölümünü, bir türünü anlatır duruma gelmesidir” (Aksan 2006: 90). Anlam daralması bu çalışmada Türkçede en çok rastlanan anlam olaylarından biridir. Anlam daralması için Vendryes “genel anlamdan özel anlama geçiş” olarak özetlerken; Doğan Aksan “anamlı bir birimin daha sınırlı bir kapsam içermeye başlaması, önceleri yalnızca bir gösteren ile karşılanmaya çalışılan birçok gösterilenin bu anlam demetindeki anlamlarından birini veya birkaçını yitirmesi” şeklinde değerlendirmiştir (Sav 2003: 154, 155).

‘Kelimenin eskiden anlattığı şeyin ancak bir bölümünü, bir türünü anlatır duruma gelmesi, ilk şekline göre anlamında bir daralma görülmesidir¹.’ (Aksan, 1987)

b) Anlam Genişlemesi: Aksan anlam genişlemesi için; “anlam daralmasının tam tersidir. Bir gösterge, başlangıçta bir nesnenin, bir varlığın, bir eylemin bir bölümü ya da türünü anlatırken zamanla onların bütününü anlatır duruma gelmişse bu olaydan söz edilir” şeklinde ifade etmiştir (Aksan 2006: 90, 91). Yukarıdaki tanımı yazarın vermiş olduğu örnekle açıklayacak olursak, “Latince *adripare* ‘kıyıya varmak, değmek’ eylemi Fransızca *arriver* biçimine girerek ‘varmak, ulaşmak’ anlamında kullanılmaya başlamıştır” biçiminde ifade etmiştir (Aksan 2006: 91).

D. Aksan, “anlam genişlemesi yanında, ayrıca, *genelleşme* adı verilen bir türün de anlam değişimleri içerisinde düşünülebileceğini” ifade etmiştir (Aksan 2006: 91).

Genelleşme; “birçok dilde bir özel adın genelleşmesi sonunda bir tür adına ya da sifata dönüşmesidir”. Aslında anlam genelleşmesi anlam genişlemesinin bir türü olarak ele alınabilir. Bu konuda E. Selçuk’un *Anlam Değişimleri Üzerine Bir Gruplandırma çalışması* makalesindeki görüşlere katılıyoruz: “Genelleşme (Aksan, 1987, 1995) denilen tür de birinci dereceden anlam genişlemeleri içine girer. O halde anlam genişlemelerinin tanımı şöyle olmalıdır: “Önceleri bir nesne veya durumun ancak bir bölümünü karşılayabilen bir kelimenin zamanla o nesne veya durumun tamamını karşılayabilir bir duruma gelmesi yahut da ister tek anlamlı isterse çok anlamlı bir kelimenin bir ya da birkaç yeni anlam kazanması hadisesidir”. Çok anlamlı kelimelerin yeni bir anlam daha kazanmaları da anlam genişlemeleri içine girer. Bu genişlemeleri ikinci dereceden genişlemeler olarak nitelendirmek, hem

---

¹ (Aksan, 1987)’de çok anlamlı bir kelimenin anlamlarından bir ya da birkaçının kaybolması veya yaşamaya devam etmesin de daralma sayılabileceğini söyler. Ama aynı tespitte genişlemelere yer vermez. Daralmalar için söz konusu olan genişlemeler için de söz konusu olmalıdır. O yüzden çok anlamlı veya tek anlamlı bir kelimenin bir ya da birkaç anlam daha kazanması da genişlemeler bahsine girer (Engin Selçuk).

yerinde hem de sistematik bir tespit olur. Buna göre anlam genişlemeleri; 1) birinci dereceden anlam genişlemesi, 2) İkinci dereceden anlam genişlemesi şeklinde iki grupta ele alınmalıdır” (Selçuk 2000: 6).

c) Anlam İyileşmesi: Sözcüğün olumsuz anlamını kaybederek iyi bir anlamı yansıtır duruma gelmesidir. “Aksan’ göre anlam iyileşmesi, “göstergenin eskiden taşıdığı anlamda bir iyileşmenin meydana geldiğini anlatır. Söz konusu anlam olayının en ilginç örneklerinden birini, Türkçeye de geçmiş olan ve en yüksek rütbeyi gösteren *mareşal* (Fr. *maréchal*) sözcüğünde görülmektedir. Kökü Latince *mariscalcus* ‘at bakıcısı, nalbant’ sözcüğüne dayanan ve çeşitli dillere geçen (Örn. Alm. *marchall*, İng. *marshall*) bu örnekteki iyileşme, yücelmenin, saray unvanlarından biri olmasıyla ilgili bulunduğu düşünülmelidir” şeklinde belirtmiştir (Aksan 2006: 91). .

Bahattin Sav anlam iyileşmesini; “sözcüğün eskisine göre daha iyi bir anlam taşır duruma gelmesine anlam iyileşmesi, anlam güzelleşmesi, anlamın soylulaşması” şeklinde ifade etmiştir (Sav 2003: 163).

d) Anlam Kötüleşmesi: Göstergenin eskiden taşıdığı anlamda bir kötüleşmenin meydana gelmiş olmasıdır. Anlam kötüleşmesini B. Sav, adı geçen eserinde şöyle açıklayıp örneklemektedir: “Anlam iyileşmesinin tersi olan anlam kötüleşmesiyle bütün dillerde olduğu gibi Fransızca ve Türkçe’de de karşılaşıyoruz. Latince ‘misafir, yabancı’ anlamlarını içeren *hostis* > *hostilis* Fransızca’ya *hostile* şeklinde geçerken XV. yüzyıldan itibaren anlam kötüleşmesine de uğramış ve ‘düşman’ manasında kullanılmaya başlamıştır. Etimoloji sözlükleri bu anlam kötüleşmesinin gerekçesini Romalıların Latince konuşan dost komşularıyla uzun savaşların sonuçlarına bağlamaktadır” biçiminde ifade etmiştir (Sav, 2003: 164).

e) Anlam Kayması: Bir kelimenin taşınması gereken anlamının dışına çıkarak başka anlamlara geçişi, farklı bir anlam taşınmasıdır. “Anlam değişmesi veya başka anlama geçiş olarak da tarif edilen bu hadiseler, anlam değişmelerinin asıl konusudur da denebilir. Diğer anlam değişmelerinden farklı olarak, bu değişmelerde ilk anlam değişmiş, farklı bir manayı ifade etmeye başlamış olur. Mesela, Eski Türkçedeki ‘duman’ anlamında olan *tütün* kelimesi zamanla anlam kaymasına uğrayarak bugün farklı anlamları (bitki adı, bu bitkinin yapraklarının kurutulup kıyılması neticesinde elde edilen, sigara hammaddesi) ifade etmeye başlamıştır” (Selçuk 2010: 8).

Bu anlam değişmesi türlerinden araştırmamızda da yararlanılmıştır.

Vardar anlambilimi, “dildeki bir birimin aktardığı ya da uyandırdığı kavram, tasarım, düşünce; içerik, anlamı dil içi bağıntıların yanısıra bağlam ve durum belirler” biçiminde tanımlamıştır. (Vardar, 2002).

Gürer Gülsevin’in Karaağaç’tan aktardığına göre; “Batı kaynaklı diyebileceğimiz unsurların Türkçeye girmesi, 10. yüzyıldan itibaren Anadolu ve Rumeli’ye gelinmesiyle başlamıştır. Yeni coğrafya, yeni komşular, yeni girilen din ve yeni tanınan kültürler Türkçeyi birdenbire bambaşka bir alışveriş ortamına sokmuştur. O dönem ve şartlarda yaşanan yoğun Arapça ve Farsça etkileşimi bir yana; önce komşumuz, sonraları vatandaşımız olan yerlilerin dillerinden (Rumca, Ermenice, Bulgarca, Süryanice vs.) yepyeni şeyler öğrenilmiştir. Türkçenin bu yeni komşularından yaptığı alıntılar, yeni öğrenmelere dayandığından 'bilgi alıntısı' niteliğindedir. Daha sonra Osmanlı Devleti'nin Rumeli ve Orta Avrupa'ya kadar uzanması sonucu Sırpça, Macarca, Romence, İtalyanca gibi dillerle ilişkiler artmıştır. Özellikle Tanzimat hareketi ile başlayan Batılılaşma süreci ise, çok yoğun bir Fransızca etkisinin yaşandığı dönemi yaratmıştır. Şu anda Türkçede bulunan Batı kaynaklı kelimelerin çok büyük bölümünü de bu Batılılaşma sürecinde Fransızcadan

alınan kelimeler oluşturmaktadır. Cumhuriyet döneminin başlarında Türkçeleştirme sürecinde, yaşayan Batı dillerinden kelime almak yerine, Avrupa'nın bugün yaşamayan klasik dili Latince'den bazı terimlerin (etnografya, bibliyografya vs.) bilim diline sokulması uygun görülmüştür (Gülsevin 2010: 1).

Azerbaycan Türkçesine Batı kökenli kelimelerin girmesi süreci, esas itibarıyla, XIX. yüzyılın başlarında Rusya'nın Azerbaycan'ı işgal etmesiyle başlamıştır. Bu süreç özellikle de XIX. yüzyılın ortalarında güçlenmiştir (Caferov 1982: 58).

Dolayısıyla, Batı kökenli kelimelerin büyük çoğunluğu Azerbaycan Türkçesine Rusça vasıtasıyla geçmiştir. Bu kelimelerdeki anlam değişimleri aslında Rusçada olmuştur. Azerbaycan Türkçesi ise genellikle Rusçadaki anlamları almıştır.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de Amerika ve İngiltere'nin ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda etkisi artmıştır. Eskiden daha ziyade 'bilgi alıntısı' yapan Türkçe, artık bunların yanı sıra, yabancı ülkelere duyulan ilgi, Batı tarzı yaşama özentisi, yabancı dille eğitim vs. sebeplerle çok yoğun olarak İngilizceden 'özenti alıntıları' da yapmaya başlamıştır.

Bu tanımlar içinde anlambilimi en geniş tanımlayan Doğan Aksan'dır. Tezimizin ikinci bölümünde ise; yukarıda yer almakta olan düşünürlerin de anlambilim konusu üzerine yapmış oldukları araştırma ve çalışmalarından da istifade ederek Vugar Sultanzade'nin *Turkish-Azerbaijani Dictionary of Interlingual Homonyms and Paronyms* (2009) sözlüğündeki Batı kökenli paronimler tespit edilmiş ve anlam değişimlerinin türleri ortaya konulmuştur.

Bölüm 3

TÜRKİYE TÜRKÇESİ VE AZERBAYCAN TÜRKÇESİNDEKİ BATI KÖKENLİ PARONİMLERDE ANLAM DEĞİŞMELERİNİN TÜRLERİ

Bu bölümde Batı kökenli paronimler Vugar Sultanzade'nin Turkish-Azerbaijani Dictionary of Interlingual Homonyms and Paronyms (München, 2009) sözlüğünden seçilerek Türkiye Türkçesindeki alfabetik sıraya göre dizilmiştir. Söz konusu paronimlerin hem Türkiye Türkçesinde hem de Azerbaycan Türkçesindeki biçim ve anlamları belirtilmiştir. Ayrıca, bu paronimlerin kökenleri belirlenerek, Batı kökenli olan paronimlerin hangi dil vasıtasıyla Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesine geçtiği gösterilmiştir. Daha sonra da söz konusu paronimlerin anlam değişmelerinin türleri belirlenmiştir.

Aborjin / Aborigen

Aborjin kelimesi Latince kökenli bir kelimedir: Latin dilinde *ab origine* ifadesinden oluşmuştur. Latince *ab* '-dan, -den' işlevinde kullanılan edat, *origine* de 'başlangıç, kaynak, menşe' anlamlarına gelen kelimedir. *Ab origine* 'nin harfiyen çevirisi 'başlangıçtan itibaren, ezelden beri' demektir. Ancak *aborigine* kelimesi Klasik Latince İtalya'nın ve Yunanistan'ın yerli halkını belirtmek için kullanılmıştır (Oxfordictionaries: 2013). Bir başka görüşe göre; *Aborigenler*; "Orta İtalya'nın en eski halkı olarak bilinmektedirler., Latinus'un egemenliği altına girmiş

olan bu eski halk, meyve toplayıcılığı yaparak geçimlerini sağladılar.” (B. Larousse 1986: 43, 1. Cilt).

Kelime Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransız dilinde söz konusu kelime anlam genişlemesine uğrayarak, ‘1) yerli, 2) bir ülkenin, bir yerin ilk yerlileri’ anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 1999: 21).

Çağdaş Türkiye Türkçesinde bu kelime; ‘Avusturalya’nın yerlisi’ anlamındadır (Akalin vd. 2011: 5). Söz konusu kelime Çağdaş Türkiye Türkçesinde anlam daralmasına uğramıştır. Çünkü kelimenin anlamı Türkiye Türkçesinde sadece Avusturalya’daki yerlileri kapsayarak sınırlanmıştır.

Azerbaycan Türkçesinde bu kelime *aborigen* şeklindedir. Kelime Azerbaycan Türkçesine Rusça aracılığıyla geçmiştir. Bu kelime, ‘1) yerli, otokton 2) belirli bir şehre, yere, ülkeye mensup, ait olan ‘ anlamlarında kullanılmaktadır (Sultanzade 2009: 10). Görüldüğü üzere; bu anlam Fransızcadaki ile aynı manadadır. Dolayısıyla; söz konusu kelime burada herhangi bir anlam değişmesine uğramamıştır.

Ajan

Ajan kelimesi Latince kökenlidir: Latince *agent* sözcüğü ‘iş gören’ anlamındadır (Tietze 2002: 122).

Türkiye Türkçesine bu kelime Fransızcadan geçmiştir: Kelimenin orjinali olan Fransızca *ajan* (agent), ‘1) etken, 2) görevli, 3) ajan, 4) casus, çayıt, ajan’ anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 20).

Türkiye Türkçesinde *ajan* kelimesi; ‘1) casus, 2) bir kimsenin, bir ortaklığın veya bir devletin bazı işlerini yapan kimse, temsilci’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 58). Türkiye Türkçesinde kaynak dildeki kelimenin ikinci, üçüncü ve dördüncü anlamları kullanılmaktadır. Fransızcadaki ilk anlam; yani ‘etken’ anlamı

Türkiye Türkçesinde olmadığı için, kelimenin anlam daralmasına uğradığını söyleyebiliriz.

Azerbaycan Türkçesinde *ajan* kelimesi yaygın değildir. Bu kelime, ana dili Azerbaycan Türkçesi olan V. Sultanzade'den aldığım sözlü bilgiye göre, sadece Güney Azerbaycanda kullanılmaktadır. Kelimenin anlamı 'polis, polis için, haber toplayan' anlamında kullanılmaktadır. Bu kelime Azerbaycan Türkçesinde anlam kaymasına uğrayarak 'polis' manasıyla varlığını sürdürmektedir.

Ajur

Ajur kelimesi Latince kökenlidir: Söz konusu kelime Türkiye Türkçesine Fransızcadan geçmiştir (Tietze 2002: 122).

Fransız dilinde *ajaour* (*à jour*) kelimesi harfiyen 'içinden ışık görünen' demektir. İsim olarak bu kelime '1) (mimarlıkta) kafes oyma, 2) (iğne işi tabirlerinden, örgüde) ajur, delikli örgü, gözenek' manalarında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 59)

Türkiye Türkçesinde *ajur* kelimesi; 'delikli örgü, gözenek' anlamındadır ² (Akalin vd. 2011: 58). Türkiye Türkçesinde kaynak dildeki kelimenin ikinci anlamı kullanılmaktadır. Söz konusu kelime burada anlam daralmasına uğramıştır.

Ajur kelimesi Azerbaycan Türkçesine Rusça aracılığıyla geçmiştir. Kelime burada anlam kaymasına uğramıştır. Azerbaycan Türkçesinde kelime 'güncel, teftiş zamanı hesap defterinin doğru olması' manalarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 27).

Almanak / Almanax

Almanak kelimesi Eski Yunanca kökenlidir³. Bu dilden Latinceye geçmiştir: Lat. *Almanachus* < EYun. *alemenihiaká* (Tietze 2002: 157). Ancak Andreas Tietze,

---

²"Ajurun birçok türü vardır. İşlenecek kumaşın desen yapılacak bölümdeki boyuna gelen iplikleri çekip, enine olanları tutturarak yapılanına *basit ajur* denir. Enine gelen iplikler bir alttan bir üstten iplik geçirerek işlenirse *çekme ajur* adını almaktadır. Yapılacak desene göre, enine ipliklerden kimisini kesip, kalanını değişik motifler oluşturacak biçimde sararak ya da tamamını kesip yeniden birit atarak yapılanına ise *kesme ajur* denilmektedir" (B.Larousse (1986): 238, 1. Cilt).

kendi sözlüğünde bu kelimenin Eski Mısır dilinden olabileceğini (?) işaretiyle not etmiştir (Tietze 2002: 157). Bugünkü Batı dillerinde, meselâ, Türkiye Türkçesinin bu kelimeyi aldığı Fransızcada, *almanach* ‘yıllık, almanak’ anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 65).

Türkiye Türkçesinde bu kelime, Batı dillerinde sahip olduğu, ‘1) yıllık, 2) mufassal kitap biçiminde takvim’ manalarında varlığını sürdürmektedir. Türkiye Türkçesinde herhangi bir anlam değişikliği olmamıştır (Akalin vd. 2011:103; Tietze 2002: 157).

Azerbaycan Türkçesinde kelime anlam kaymasına uğrayarak; ‘1) antoloji, 2) güldeste’ anlamlarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 37). *Almanax* kelimesi Azerbaycan Türkçesine Rusça aracılığıyla geçmiştir.

Alyans

Alyans kelimesi Latince kökenlidir: Latince bu kelime *ad-* (*l*’den evvel) *al* ‘yanına’ ve *ligâre* ‘bağlamak’ fiillerinin birleimesinden oluşmuştur (Tietze 2002: 160).

Türkiye Türkçesine *alyans* kelimesi Fransızcadan geçmiştir. *Alyans / alianse* kelimesinin bu dildeki anlamları; ‘1) evlenme, 2) hısımlık, dünürlük, kayınlık, 3) nişan yüzüğü, 4) (devletler arasında) bağlaşma, ittifak, 5) birleşme’dir (Saraç 2009:64).

Türkiye Türkçesinde *alyans* kelimesi ‘nişan yüzüğü’ anlamında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 110). Söz konusu kelime anlam daralmasına uğramıştır. Kaynak dildeki kelimenin anlamlarından sadece biri kullanılmakta ve Türkiye Türkçesindeki anlamı varlığını sürdürmektedir.

---

³ Bir görüşe göre; “*almanak* kelimesi Arapça kökenlidir: Söz konusu kelime Arapçada *el-menâx* ‘iklim, hava durumu’ şeklindedir (Nişanyan 2002: 35).

Azerbaycan Türkçesinde söz konusu kelime ‘ittifak’ anlamında kullanılmaktadır (Sultanzade 2009: 14). Burada da kelime anlam daralmasına uğramıştır, fakat farklı anlam tercih edilmiştir. Bunun sebebi; kelimeyi Azerbaycan Türkçesine ödünçleyen Rus diliyle ilgilidir. Rusçada *alyans* kelimesi ‘ittifak, birlik’ anlamındadır.

Ampul

Ampul kelimesi Latince kökenlidir: Latince *ampulla* ‘yuvarlak ilaç şişesi’ [küç.] anlamındadır (Tietze 2002: 168). Kelime Eski Yunancada da kullanılmıştır: EYun. *amphóra* < *ampora* ‘testi’ kelimesinin küçültülmüş halidir (Nişanyan 2002: 38). Türkiye Türkçesine bu kelime Fransızcadan, Azerbaycan Türkçesine ise Rusça geçmiştir. Fransızca *ampoule* kelimesinin anlamları; ‘1) (deride) içi su dolu kabartı, kabarcık, 2) anat, 3) ilaç koymaya özgü karnı şiş ufak şişe, 4) (b.m.) elektrik lambası, ampul, 5) gözyaşı’dır (Saraç 2009: 72).

Ampul kelimesi Türkiye Türkçesinde ‘1) elektrik lambası,, 2) içinde, elektrik akımı ile akkor durumuna gelerek ışık verebilen bir iletkeni bulunan havası boşaltılmış cam şişe, 3) içinde sıvı durumda ilaç bulunan, kapalı cam tüp 4) (argo) kadın veya kız memesi’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalın vd. 2011: 116, Tietze 2002: 168).

Azerbaycan Türkçesinde bu kelime sadece ‘ilaç ampülü’ anlamında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 41). Böylelikle her iki dilde de kelime anlam daralmasına uğramıştır, ancak Azerbaycan Türkçesinde daha da daralmıştır. Burada şunu ilaveten belirtmek gerekir ki, kelimenin yazılışı her iki dilde aynı olsa da, telaffuzu farklıdır. Türkiye Türkçesinde kelimenin sonundaki [l] sesi incedir, Azerbaycan Türkçesinde ise kalındır. Kelime her iki dilde de varlığını yaygın şekilde sürdürmektedir.

Antika / əntiqə

Antika kelimesi Latince kökenlidir: Latince *antīquu(m)* < *antiguus* ‘eski, antik’ anlamındadır (Tietze 2002: 183). Türkiye Türkçesine İtalyanca aracılığıyla geçmiştir. İtalyanca *antico* kelimesi; ‘1) eski, 2) antik’ manalarında kullanılmaktadır (Çankaya 2008: 31).

Türkiye Türkçesinde *antika* kelimesi; ‘1) antik, 2) tarihsel bir döneme ait olan, 3) eski çağlardan kalma eser, 4) (nakış işleme tabirlerinden) mendil, örtü, yatak çarşafı vb. bezlerin kenarlarına paralel ipliklerden bir bölümü çekilip dikey olanların, ikisi, üçü bir arada tire ile sarılarak yapılan diş, diş süsü, sıçan dişi, 5) genele, olağana, aykırı, acayip, tuhaf carliston marka, 6) (argo) tuhaf acayip, acayıplık ’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 134). Söz konusu kelime anlam genişlemesine uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *əntiqə* kelimesi orjinal dildeki anlamıyla kullanılmamaktadır. Kelime ‘harika, çok güzel’ anlamındadır (Altaylı 1994: 381). Arapça aracılığıyla Azerbaycan Türkçesine geçmiştir. Söz konusu kelime burada anlam kaymasına uğramıştır.

Aport

Aport kelimesi köken olarak, Latince *apportare* < *portare* ‘taşımak’ fiilinden gelmektedir (Nişanyan 2002: 44). Söz konusu kelime Türkiye Türkçesine Fransızcadan geçmiştir. Fr. *apporte* ‘getir!’ < *apporter* ‘getirmek’ fiilinin emir halidir (Tietze 2002: 188).

Kelimenin Fransız dilindeki diğer anlamları; ‘1) getirmek, 2) vermek, 3) ileri sürmek, 4) çıkarmak, 5) göstermek, 6) sağlamak, doğurmak, 7) yatırmak, kaymak’tır (Saraç 2002: 89).

Türkiye Türkçesinde *aport* kelimesi; ‘1) tut, 2) avın veya kendisine gösterilen şeyin üzerine atılıp getirmesi için köpeğe verilen buyruk sözü’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalın vd. 2011: 137). Söz konusu kelime anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde kelime anlam kaymasına uğramıştır. Azerbaycan Türkçesinde bu kelime ‘bir elma ağacı türü ve bunun mayhoş iri meyvesi’ anlamında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 46).

Arbitraj

Arbitraj kelimesi Latince kökenli bir kelimedir: Lat. *arbitrare* ‘mukayese ederek hüküm vermek’; *arbiter* ‘hakem, hakim’. Söz konusu kelime Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir (Tietze 2002: 193). Kelimenin Fransız dilindeki anlamları; ‘1) bir anlaşmazlığın çözülmesi için yargıcıya başvurma, 2) (borsada) fiyat ayrımlarından yararlanarak girişilen alım-satım, 3) hakemlik’tir (Saraç 2009: 93).

Fransızcadan alınmış olan *arbitraj* kelimesi Türkiye Türkçesinde anlam kaymasına uğramıştır. Söz konusu kelime Türkiye Türkçesinde ‘ara kazanç’ anlamında kullanılmaktadır (Akalın vd. 2011: 147).

Bu kelime Azerbaycan Türkçesine Rusça aracılığıyla geçmiştir: Azerbaycan Türkçesinde kelime hem anlam daralmasına hem de anlam kaymasına uğramıştır. Azerbaycan Türkçesinde söz konusu kelime ‘uyuşmazlık mahkemesi’ anlamındadır (Altaylı 1994: 49).

Arya / Ariya

Ariya kelimesi Eski Yunanca kökenli bir kelimedir: Söz konusu kelime Eski Yunancada ise; *áer* ‘hava’ manasındadır. Kelime sonraları Latinceye geçmiştir. Bu dilde *aer* kelimesi; ‘1) hava, 2) şarkı’ anlamlarındadır. Türkiye Türkçesine ise İtalyanca aracılığıyla geçmiştir (Tietze 2002: 204)..

İtalyancada *ariya* / *a'ria* kelimesi; '1) hava, gök, 2) hava, 3) şarkı, ezgi, arya, 4) her çeşit şarkı, opera' anlamlarında kullanılmaktadır (Çankaya 2008: 35).¹ *Ariya* kelimesinin tarihçesi ile ilgili olarak şunları söyleyebiliriz: "XVI. ve XVII. yy.'da *aria*, tek başına bir melodiydi. Bu terim 1600'den başlayarak, operalarda başrollerdeki solocuların okuduğu lirik parçalar için kullanıldı. Bir recitativonun hazırladığı opera *resital*, üç bölümün sonuncusu, ilk bölümün yorumcu tarafından doğaçtan vokalizler eklenmiş biçimdir. Bu vokalistler, XIX. yüzyılda besteci tarafından yazılırdı. Aria, oratoryo, kantat, motet ve missaya da girdi" (Larousse: 791, 2.Cilt).

Türkiye Türkçesinde *ariya* kelimesi anlam kaymasına uğramıştır. Türkiye Türkçesinde söz konusu kelime 'sancağı, yelkeni veya sereni direktten aşağı alma' anlamında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 151).

Azerbaycan Türkçesinde ise *aria* kelimesi; '1) opera, kanto veya oratorya eserlerinin bir parçasının orkestra eşliğinde bir sanatçı tarafından icrası, 2) melodi yönünden hoş insan sesini andıran enstrümental piyes' anlamlarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 52). Azerbaycan Türkçesinde bu kelime anlam daralmasına uğramıştır. Çünkü Azerbaycan Türkçesinde kaynak dildeki kelimenin anlamlarından sadece birisi kullanılmaktadır.

Arkeoloji / Arxeoloji

Arkeoloji / *archéologie* kelimesi Yunanca kökenlidir: Esk. Yun. *archaikós* < *arkhîos* 'çok eski, en eski manasındadır. [logía < *logos* 'bilim, söz' kelimelerinin birleşmesiyle olmuştur] (Tietze 2002: 197).

Türkiye Türkçesine bu kelime Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransız dilinde *archéologie* kelimesi; 'kazıbilim, arkeoloji' anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 2009 : 92). "*Arkeoloji* sözcüğünün içerdiği kavramlar her dönemde aynı değildir.

Halikarnasoslu Dionysos, Roma tarihini anlattığı büyük yapıtına *Romaike Arkhaiologia* adını verdiğinde, bu sözcükle, en geniş anlamıyla Roma İmparatorluğu'nun tüm olaysal tarihini incelemeyi amaçlıyordu. Uzunca bir süre unutulduktan sonra, sözcük XVII. yüzyılda (arkeoloji ve arkeografi arasında bocalayan) Lyonlu Jacques Spon tarafından yeniden kullanıldı” (B. Larousse 1986: 812, 2.Cilt).

Türkiye Türkçesinde bu kelime orjinal dilde sahip olduğu ‘kazıbilim’ anlamında varlığını sürdürmektedir (Akalin vd. 2011: 154). Söz konusu kelime Türkiye Türkçesinde herhangi bir anlam değişmesine uğramamıştır.

Azerbaycan Türkçesinde kelime *arxeoloji* şeklindedir. Söz konusu kelime ‘kazı bilimsel’ anlamında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 51, I. Cilt). Kelime burada ekten kaynaklanan bir anlam kaymasına uğramıştır. Kelime Azerbaycan Türkçesine Rusçadan geçmiştir. Fransızcada ve Türkiye Türkçesinde ‘-loji’ eki ‘bilim’ anlamında, Rusçada ve Azerbaycan Türkçesinde ise ‘bilimsel’ anlamında kelimeler türetmektedir.

Atölye / Atelye

Atölye kelimesi Çağdaş Türkiye Türkçesine Fransızca, Azerbaycan Türkçesine ise Rusça aracılığıyla geçmiştir.

Fransızcada *atelier* kelimesi; ‘1) demirci işliği [esk.], ışık, atölye, 2) atölye, çalışma yeri, 3) bölüm, 4) yapım evi, tamirhane, 5) marangoz çalışma yeri, heykeltıraş veya fotoğrafçı sütüdyosu ’anlamlarını taşımaktadır ⁴(Saraç 1999: 109)

---

⁴“Atölye kelimesi; Eski Fransızca *astelle* ‘kıvılcım, har’ (Nişanyan 2002: 51).B.Larousse (1986) sözlüğünde ise kelimenin tarihçesiyle ilgili şu bilgiler verilmektedir: ‘‘Sosyal atölyeler. Louis Blanc 1839’da yayımladığı *I’Organisation du travail* (Emeğin Örgütlenmesi) adlı yapıtında, her bakımdan eşit işçilerin çalışacağı sosyal atölyeler kurulmasını salık veriyordu. Bu atölyelerin kadroları ilk yıl hükümet tarafından atanacak, daha sonra işçilerce seçilecekti. Ücretler arasında hiçbir fark bulunmayacaktı. Kurumun sermayesi, yapılacak bir istikrazla devletçe sağlanacaktı. Kârlar üçe bölünerek, bir bölümü ücretlilere, bir bölümü hastalık yaredımına, diğer bölümü de yeni istihdam alanları açılmasına ayrılacaktı. Kapitalistler, yalnızca, yatırdıkları sermayenin faizini alacaklar ve tıpkı işçiler gibi ödüllendirileceklerdi” (B. Larousse (1986): 1003, 2.Cilt).

Türkiye Türkçesinde ise söz konusu kelime; ‘zanaatçılar veya resim, heykel sanatlarıyla uğraşanların çalıştığı yer, iş yeri, işlik’ manalarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 62). Fransızcadan Türkiye Türkçesine geçen bu kelime herhangi bir anlam değişmesine uğramamıştır.

Azerbaycan Türkçesinde ise *atelye* kelimesi; ‘1) terzi dükkânı, 2) fotoğrafçı, heykeltraş veya ressamların kullandıkları yer’ anlamlarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 62; Sultanzade 2009: 18). Azerbaycan Türkçesinde bu kelime anlam daralmasına uğramıştır. Çünkü; söz konusu kelime yukarıda yer alan anlamlardan sadece birincisini ve dördüncüsünü kullanmaktadır.

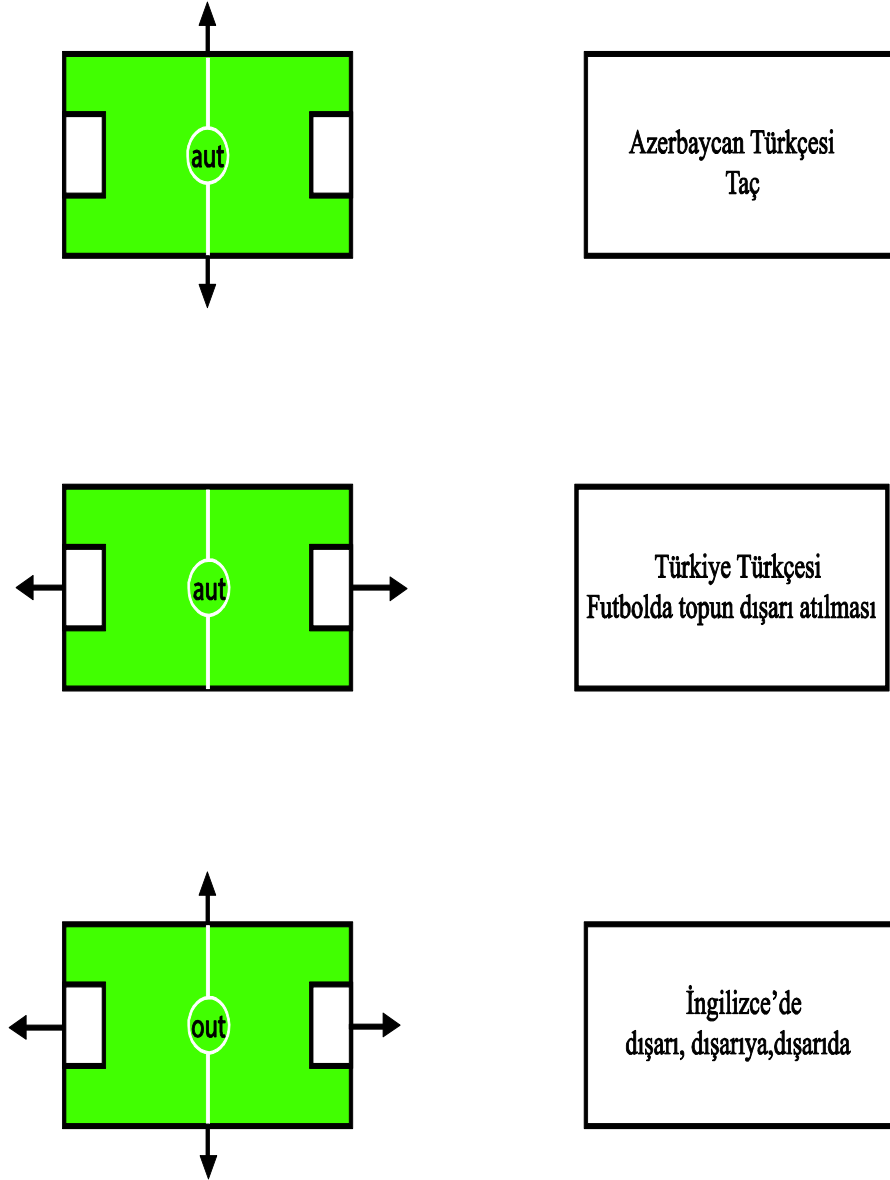
Aut

Aut kelimesi Türkiye Türkçesine İngilizce aracılığıyla geçmiştir. Söz konusu kelime İng. *out* < Havr *ud- ‘dışarı’ şekillerinde görülmektedir (Nişanyan 2002: 51).

İngiliz dilindeki *out* kelimesinin anlamları; ‘1) dışarı, dışarıya, 2) dışarıda’dır (Atalay 2006: 2449). Bu kelime bir spor terimi olarak, topun oyun çizgisini terk etmesi anlamına gelir: ‘1) Teniste, topun oyun alanının dışına düştüğünü oyunculara bildirmek için başhakemin yüksek sesle söylediği terim, 2) futbol, hentbol, su topu gibi oyunlarda, topun, ortasında kalenin yer aldığı iki köşegen arasındaki çizgiden (dip çizgi de denir) dışarı çıkması durumu’dur. Bu durumu hakem düdük çalarak saptar. Top, kaleyi savunan takım tarafından dışarı çıkarılmışsa köşe atışı, karşı takım tarafından dışarı çıkarılmışsa kale atışıyla oyun yeniden başlar (B. Larousse 1986: 1021, 2.Cilt).

Aut kelimesinin Türkiye Türkçesinde ‘dış’ anlamında ve daha ziyade ‘futbolda topun dışarı atılması’ kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 189). Söz konusu kelime Türkiye Türkçesine geçerken orjinal dildeki anlamı daralarak, topun sadece kalenin yer aldığı çizgiden çıktığı durumlar için kullanılmaktadır.

Azerbaycan Türkçesinde de *aut* kelimesi spor terimidir. Burada da kelime anlam kaymasına uğramıştır. Ancak kelime Azerbaycan Türkçesinde ‘taç’ anlamında kullanılmaktadır (Sultanzade 2009: 18). Kelimenin Rusçadaki anlamı da budur. *Aut* kelimesi Azerbaycan Türkçesinebu dil aracılığıyla geçmiştir.

Figür 1. Aut Kelimesi

Avarya / Avariya

Avarya Latince kökenlidir. Bu kelime Türkiye Türkçesine İtalyanca aracılığıyla geçmiştir (Tietze 2002: 228).

Kelimenin kaynak dilde *avaria* şeklinde görülüp; ‘bozukluk, zarar, ziyan’ anlamlarında da kullanılmaktadır (Çankaya 2008: 45).

Türkiye Türkçesinde *avarya* kelimesi; ‘1) bir deniz yolculuğunda geminin veya yükünün gördüğü zarar, 2) çeşitli sebeplerle dayanıklılığını ve esnekliğini kaybetmiş yapağı ve yün’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 190). Türkiye Türkçesinde bu kelime anlam daralmasına uğramıştır.⁵

Azerbaycan Türkçesinde *avariya* kelime anlam kaymasına uğramıştır. Söz konusu olan kelime burada ‘kaza’ manasında kullanılmaktadır (Sultanzade 2009: 19). Bu kelimeye Azerbaycan Türkçesinde genellikle konuşma dilinde tesadüf edilmektedir.

Balans

Balans kelimesi Latince kökenli bir kelimedir: Latince bu kelime; *bilanx*, *bilanc-*, *bilancia* ‘terazi’ [*bi-* ‘çift’ ve *lanx* ‘kefe’] şekillerinde görülmektedir (Tietze 2002: 269). Söz konusu kelime; Çağdaş Türkiye Türkçesine Fransızcadan geçmiştir.

Balance kelimesinin Fransız dilindeki anlamları;‘1) terazi *tartaç, 2) (genel olarak) tartı aygıtı, 3) terazi, denge, otomobil lastiğinin dengesi, 4) denge, bilanço, ödemeler dengesi, 5) Istakoz avında kullanılan ağ, 6) terazi burcu, 7) mizan’dır (Saraç 2009: 132).

---

⁵Avarya kelimesi; “Müşterek avarya’da gider ve zararlar ilgili kişiler arasında (gemi sahibi, yük sahibi...) paylaşılır. Başlıca müşterek avarya halleri şunlardır: Denize yük atılması, geminin karaya oturtulması, geminin yüzdürülmesi, gemide çıkan yangının söndürülmesi. Hususi avarya’da zarar ve giderlerden gemiye ait olanına gemi sahibi, yüke ait olanına yük sahibi katlanır” (Larousse: 1032, 2.Cilt).

Çağdaş Türkiye Türkçesinde *balans* kelimesinin anlamı; ‘denge, tarazlıq’ dır⁶ (Akalin vd. 2011: 242). Türkiye Türkçesinde söz konusu kelime anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesindeki anlamı ise ‘bilanço’ dur (Sultanzade 2009: 22; Altaylı 1994: 88). Burada da kelime anlam daralmasına uğramıştır.

Balet

Söz konusu kelime İtalyanca kökenlidir: Kelime İtalyancada *balletto* [küç.] ‘küçük dans’ < *ballo*, (Nişanyan 2002: 57, 58). Andreas Tietze bu kelimenin kökeni için ne İtalyanca’da ne de Fransızca da kaynak bulunamadığını belirtmiştir (balet; ‘erkek balerin’ < ??) (Tietze 2002: 271).

Balet kelimesi Türkiye Türkçesine Fransızcadan geçmiştir. Fransız dilindeki *ballet* kelimesinin anlamları; ‘1) bale, dans, 2) yoğun etkinlik’ dir (Saraç 1999: 134).

Balet kelimesi Çağdaş Türkiye Türkçesinde; ‘1) bale oynayan kişi, 2) bale yapan erkek sanatçı’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 243). Kelime burada anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *balet* kelimesi ‘1) bale, 2) müzik ve sahne düzenine dayanan ve belli bir takım figürlerle yapılan bir gösteri çeşidi, 3) tiyatro dansı sanatı’ anlamındadır (Altaylı 1994: 88). Kelime Azerbaycan Türkçesine Rusça aracılığıyla geçmiştir. Kelime anlam genişlemesine uğramıştır.

---

⁶Balans; Havc. “Mekanik aerodinamik balansların yerini, elektriksel ölçümlü balans aldı; bu balans, eğrileri otomatik olarak çizen bir bilgisayar yardımıyla kuvvetlerin anında ölçülmesini ve gerçek ya da geciktirilmiş zamanlarda değerlendirilmesini sağlar. Üç bileşenli bir başka balans, sürüklenme, kaldırma ve dönüş kuvvetlerini ölçer; ayrıca kararlılığı belirlemek için 6 bileşenli bir balans, yunuslama, kayma ve dönüş momentlerini değerlendirir. Öte yandan ses yakını ya da sesüstü hızlar için yapılan denemelerde, maketle destekleri arasındaki etkileşimlerin doğuracağı sapmaları azaltan mızrak biçiminde montajlar kullanılır. Ayrıca, ölçü sistemini maketin içine yerleştirmeye olanak veren küçültülmüş iç balanslar da vardır. Son zamanlarda yapılan kimi deneylerde maket, hava tüneline hava akımı içinde manyetik askıya alınır ve böylece her tür etkileşim tehlikesi önlenir” (B. Larousse (1986): 1244, 3.Cilt).

Balon

Balon kelimesi Türkiye Türkçesine Fransızcadan, Fransızcaya da İtalyancadan geçmiştir. İtalyanca'da söz konusu kelime; *pallone* < *palla* 'büyük top, yuvarlak top, balon' < -one 'büyütme eki' (olarak kullanılır) şeklindedir (Tietze 2002: 273). Fransız dilindeki *ballon* kelimesinin anlamları ise; '1) top, 2) balon, 3) yuvarlak bardak, 4) argo, kış, arka, göbek'dir (Saraç 1999: 134). "Balon kelimesinin Avrupa'da yayılışı 18. Asrın sonu ve 19. Asrın başında balonla havaya uçuş denemelerinin ilk zamanına düşer. İstanbul'da balonla ilk uçuş 1844'de yapıldı. Varta Paşa kelimeyi ilk 1844'de kullanıyor" (Tietze 2002: 273). Fakat Sevan Nişanyan Varta Paşa'nın bu sözcüğün ilk kez 1851 yılında telaffuz ettiğini söylemektedir. Edindiğimiz bu kaynaklarda söz konusu kelimenin tarihi ile ilgili kesin birşey söylemek mümkün değildir.

Balon kelimesi Türkiye Türkçesinde; '1) ısıtılmış hava veya havadan daha hafif bir gazla doldurulan, atmosferde uçabilen, küre biçiminde araç, 2) hava veya gazla doldurulmuş, kauçuktan yapılan çocuk oyuncağı'dır (Akalin vd. 2011: 247). Kelime burada anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde ise kelime; 'büyük boy kavanoz, 2) mayi ve gazların saklandığı özel (cam, metal, lastik) kap, 3) içine hava doldurulmuş araba lastiği, 4) havadan daha hafif bir gaz gücü ile boşlukta yukarıya doğru yükselen vasıta' anlamında kullanılmaktadır (Sultanzade 2009: 23; Altaylı 1994: 89). Söz konusu kelime burada birinci anlamı ile anlam kaymasına; ikinci, üçüncü ve dördüncü anlamları ile de anlam kaymasına uğramıştır.

Bank

Bank kelimesi Türkiye Türkçesine Fransızcadan geçmiştir.⁷ Kelimenin orijinali olan Fransızca *banc*; ‘1) sıra, kanepeler, 2) sandalye, 3) ayrılan yer, bölüm 4) tezgah, 5) yığın, katman, 6) taş katmanı, 7) sürü, balık sürüsü’ anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 1999: 135).

Türkiye Türkçesinde *bank* kelimesi; ‘çoğunlukla parklarda ve bahçelerde oturulacak sıra’ anlamındadır (Akalin vd. 2011: 250). Burada kaynak dildeki kelimenin sadece birinci anlamını korumuştur. Dolayısıyla; kelime hem anlam daralmasına hem de anlam kaymasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesindeki *bank* kelimesi İtalyanca kökenlidir. İtalyan dilinde *banca* kelimesi ‘banka’ manasında kullanılmaktadır (Lorenzoni: 2008: 48). Söz konusu kelime Azerbaycan Türkçesinde de aynı anlamda fakat genişleyerek varlığını sürdürmektedir. ‘1) banka, para ile ilgili şeylerle uğraşan kuruluş, 2) faizle para alıp vermek yanında kredi, kambiyo, iskonto gibi işlemler yapan, kıymetli eşya ve evrakı para karşılığında kasalarında saklayan ve başka bir takım ekonomik faaliyetlerde bulunan kuruluş, 3) (kon.) kumar oynarken kağıdı dağıtanın ortaya koyduğu para, fiş’ anlamındadır (Altaylı 1994: 90). Kelime burada anlam genişlemesine uğramıştır.

Banket

Banket kelimesi Türkiye Türkçesine Fransızcadan geçmiştir (Tietze 2002: 277). *Banquette* kelimesinin Fransızcada ‘1) aralıksız kanepeler, 2) tramvay, tren gibi taşıtlarda oturulacak sıra, 3) pencere sekisi’ anlamlarındadır (Saraç 2009: 132).

---

⁷“Söz konusu kelime; ‘Fr. *banc* < *banque* ‘set, seki, masa, tezgâh’ < Ger. **bank-* ‘set, banket, tümsek, sırt’ < Havr **bheg-* ‘yarmak’ < Ger. **bank-* : ‘BANK, BANKA, BANKER, BANKET, BANKNOT, BANKO’ şekillerinde görülmektedir” (Nişanyan 2002: 59; Tietze 2002: 276).

“Karş. İng. *river bank* (nehir kıyısındaki set, yar)” (Nişanyan 2002: 59).

“İt. *banca* → ‘1) set, banko, masa, tezgâh, 2) banka → BANK” (Nişanyan 2002: 59).

“Eskiden ‘para bozdurma masası veya para tezgâhı’ anlamında kullanılmaktadır”(Nişanyan 2002: 59).

Türkiye Türkçesinde *banket* kelimesi; ‘1) şehirler arası yolların iki tarafında yayaların yürümesine ve taşıtların trafiği aksatmadan durabilmesine yarayan çakıl veya toprak yol, 2) yamaçtan kayan toprağı yerinde tutmak ve böylece ekilmeye elverişli yer kazanmak için türlü yollarla yapılan dar basamak, 3) sıra, arkalık, 4) trende bank biçiminde oturma yeri’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 251; Lorenzoni: 2008: 1300). Söz konusu kelime burada anlam kaymasına uğramıştır.

Banket kelimesi Azerbaycan Türkçesine Rusça aracılığıyla geçmiştir. Kelime burada anlam kaymasına uğramıştır. Azerbaycan Türkçesinde kelime ‘ziyafet, sosyal ve siyasi yünden önderlik edenlerin şerefine verilen resmi ziyafet’ anlamındadır (Sultanzade 2009: 23; Altaylı 1994: 91).

Barbarizm

Barbarizm Eski Yunanca kökenli bir kelimedir, ancak Türkiye Türkçesine Fransızcadan geçmiştir. Söz konusu kelime Esk. Yun. *barbarismòsi* Latince de ise *barbarismus* şekillerinde görülmektedir (Tietze 2002: 279).

Barbarisme kelimesi Fransızcada ‘bir sözcüğü yanlış ve kurala aykırı olarak kullanma. *yadsınlık’ anlamındadır (Saraç 1999: 138).

Barbarizm kelimesi Türkiye Türkçesinde ‘bir sözün fonetik veya morfolojik yapısında yapılan büyük yanlışlık’ anlamında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 253). Fransızca aracılığıyla Türkiye Türkçesine geçen bu kelime herhangi bir anlam değişmesine uğramamıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *barbarism* kelimesi ‘barbarlık, vahşilik’ anlamlarındadır (Altaylı 1994: 91). Rusça aracılığıyla Azerbaycan Türkçesine geçen kelime, Fransızcadaki karşılığıyla kıyaslamada anlam kaymasına uğramıştır.

Baza

Baza kelimesi Latince kökenlidir. Türkiye Türkçesine İtalyancadan geçmiştir. *Base* kelimesi İtalyancada ‘temel, kaide, dayanak, destek, üs, taban’ manalarındadır (Luciano, 2000: 49; Çankaya 2008: 49).

Türkiye Türkçesinde *baza* kelimesi; ‘1) mobilyanın uzunluğunca konulan dar ayak, 2) dolap gövdesinin zemine düzgün oturmasına yarayan çerçeve şeklindeki kaide, 3) yatağın yerden yüksek olmasını sağlayan veya sandık olarak kullanılan boş bölmesi’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 289). Kelime burada hem anlam kaymasına hem de anlam daralmasına uğramıştır. Türkiye Türkçesinde söz konusu kelimenin üçüncü anlamı ile anlam kaymasına; birinci ve üçüncü anlamlarıyla da anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde bu kelime; ‘baz, temel, depo’ manalarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 107). Kelime burada da hem anlam kaymasına hem de anlam daralmasına uğramıştır.

Botanik

Botanik kelimesi Eski Yunanca kökenlidir: Eski Yunan dilinde *botanikós* < -*ik(os)* ‘sıfat eki’ < *botánē* ‘ot, çim, bitki’ şekillerinde görülmektedir. (Tietze 2002: 374). Çağdaş Türkiye Türkçesine Fransızcadan geçmiştir. Fransızcada *botanique* kelimesi; ‘1) botanik *bitki bilimi, 2) bitki bilimsel botaniğe değgin, 3) bitkilere ilişkin’ anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 1999: 170).

Çağdaş Türkiye Türkçesinde *botanik* kelimesi; ‘bitki bilimi’ anlamında kullanılmaktadır.⁸ Burada kelime herhangi bir anlam değişmesine uğramamıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *botànik* kelimesi; ‘botanikçi, botanik uzmanı’ anlamında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 146). Söz konusu kelime burada anlam

---

⁸“Botanik uzun süre sadece tarımla, eczacılıkla, sanayiyle, hatta büyü işleriyle yakından ilgili bir tanımlama, sınıflandırma ve bitki türlerinin kullanma bilimi olarak kaldı” (B. Larousse (1986): 1834, 4. Cilt).

kaymasına uğramıştır. Kelimenin vurgusu burada, Türkiye Türkçesinden farklı olarak, son hecede değil de, ikinci hecededir.

Ceket / Jaket

Ceket kelimesi Türkiye Türkçesine Fransızca vasıtasıyla geçmiştir⁹. Fransızca *jaquette* kelimesinin anlamları aşağıdakilerdir: ‘1) ceket, üst giysisi, 2) ciltli bir kitabın üstüne geçirilen bir kağıt, gömlek, 3) (dişçilik) beyaz plastik ya da porselen kaplama ceket kuron’dur (Saraç 1999: 788).

Türkiye Türkçesinde *ceket* kelimesi; ‘erkeklerin ve kadınların giydiği, genellikle önden düğmeli, kalçayı örten, kollu üst giysisi’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 355).¹⁰Söz konusu kelimenin Fransızcadaki anlamlarından sadece birincisi kullanıldığı için kelime Türkiye Türkiye Türkçesinde anlam daralmasına uğramıştır.

Söz konusu kelime Azerbaycan Türkçesine Rusça aracılığıyla geçmiştir. Burada *jaket* biçiminde olan kelime, ‘hırka’ anlamında kullanılmaktadır (Sultanzade 2009: 33). Kelimenin Fransızcadaki anlamlarından sadece birincisi kullanılmıştır. Hırka genellikle bayanların giydiği mevsimlik olarak giyilen ince üst giysisidir. Ceket ise daha kalın ve genellikle kış aylarında giyilmektedir. Dolayısıyla; söz konusu kelime burada hem anlam daralmasına hem de anlam kaymasına uğramıştır.

---

⁹ Bir görüşe göre; “kelimenin Fransızca’ya İspanyolca aracılığıyla Arapçadan geçtiği iddia edilmektedir: Fr. *jaquette* [küç.] < EFr. *jaque* ‘zırh, kaba, üst giysisi’ < İsp. *jaco* < Ar. *şekk* ‘örme zırh’ [esk.] (Nişanyan 2002: 81) . Fr. *jaquette* [belki jacques erkek adından] şeklindedir” (Tietze 2002: 414).

¹⁰Ceket; “Osmanlılar döneminde bir tür uzun ceket olan *setre*’nin kullanılması, 2. Mahmut’un 1820’de başlattığı, giyim kuşama da yansıyan yenilik hareketiyle başlar. Bu dönemde devlet kesiminde çalışan sivil görevlilerin *setre*, pantolon ve fes giymeleri zorunlu tutulmuştu. XIX. Yüzyıl boyunca girilen Tanzimat, Meşrutiyet gibi yenileşme hareketleri de giyim kuşamı etkilemiş, ancak bu değişimler İstanbul ile sınırlı kalmıştı. İlk sivil devlet görevlilerinin giyinme biçimi olan *setre* pantolonun, yenileşme hareketlerinin de etkisiyle varlıklı kesim arasında da yaygınlaşmaya başladığı görüldü. Resmi toplantılarda ise kolalı frenk gömleği, boyun bağı ve yelekle giyilen redingot kullanılıyordu. Bunun yanı sıra, redingote kullanmakta zorluk çeken devlet görevlileri gömleksiz olarak giyilen, yakası kapalı ve uzunca bir ceket olan İstanbullu’i yeğliyorlardı. Osmanlıların son döneminde yoğun değişimlere uğrayan giyim kuşam, Cumhuriyet’in ilk yıllarında da önemsenen konulardan oldu. 1925’de şapka ile başlayan giyim kuşama ilişkin düzenlemelerle şapka, ceket, gömlek, pantolon, yelek ve fotinden oluşan batılı giyim öngörüldü. İlk Ankara ve İstanbul’da görülen bu giyim biçimi, giderek Anadolu’ya da yayıldı” (B. Larousse (1986): 2246, 5. Cilt).

Çetele / Çətələ

Çetele kelimesi Yunanca kökenli bir kelimedir. Bu kelime sonraları Latinceye de geçmiştir. Latince *schedula* ‘liste, pusula’ < *scedula* [küç.] ‘küçük kağıt’ < *scheda* ‘kâğıt’ biçimindedir. Eski Yunancada *skhédá* biçiminde olan kelime yeni Yunanca (*tşétula*) vasıtasıyla Türkiye Türkçesine girmiştir, fakat başka batı dillerinden geçme ihtimali de vardır. Söz konusu kelime İtalyan dilinde *cetola* ‘kağıt parçası’; İngiliz dilinde *schedula* ‘program kâğıdı’; Orta Çağda Fransızca *cédula* ve Almanca *zettel* şeklindedir.¹¹ (Tietze 2002: 500; Eren 1999: 87, 88). Kelime Balkan dillerinde de yaygın olarak kullanılmaktadır.

Yunanca *τσέτουλα* (*çetele*) kelimesi; ‘liste’ anlamındadır (Atina 2000: 143).

Türkiye Türkçesinde *çetele* kelimesi; ‘1) çizilerek veya oyularak açılan kertik, 2) ekmekçi, sütçü vb. esnafın, uzunlamasına ikiye bölüp üzerine kertikler çenterek hesap tuttıkları ağaç dalı. 3) hesap cetveli’ manalarında (Akalın vd. 2011: 525). Türkiye Türkçesinde kelime Yunanca ile kıyaslamada anlam genişlemesine uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *çətələ* biçiminde olan kelime; ‘yazı kamışı, divit’ manalarında (Sultanzade 2009: 38). Kelime Azerbaycan Türkçesine Rusça vasıtasıyla geçmiştir. Söz konusu olan kelime Modern Batı dillerindeki anlamını koruyamamış, anlam kaymasına uğramıştır.

Depo

Depo kelimesi Latince kökenli bir kelimedir. Latince bu kelime (dēp / ōnō – ōnere –osui- ositum) ‘dēpōsitum < deponere, deposit’ şekillerinde kullanılmaktadır. Latince bu kelime ‘koyulmuş, yatırılmış, bir yana koymak, koymak; (bir yerde) toplamak, saklamak, biriktirmek; (bir yere) bırakmak, terketmek, feragat etmek,

¹¹“Ch. Tizizilis 1987g no. 546’ya göre; İtalyanca kelime Yunanca *tşétula* vasıtasıyla Türkçe’ye girmiştir, fakat semantik güçlükler vardır” (Tietze 2002: 500).

birinden kurtulmak, bahis tutuşmak, emanet etmek, havale etmek, tevdi etmek (mec.) vazgeçmek' anlamlarında kullanılmaktadır (Tietze 2002: 591; Kabağaç, Alovera 1995: 164).

Çağdaş Türkiye Türkçesine *depo* kelimesi Fransızca aracılığıyla geçmiştir.

Fransızcada *dépôt* biçiminde olan kelime; '1) koyma, bırakma, 2) inam, emanet, 3) verme, bırakma, 4) depozito, *önöndence, 5) garaj, 6) ambar, depo, *koruncak, 7) nezaret, nezarethane, gözaltı, gözaltı evi, 8) ask. depo kıtası, 9) çökelti, rüsup, 10) hlk. İrin topluğu, 11) sel bırakıntısı, 12) mevduat, *yatırğa' anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 1999: 409).

Türkiye Türkçesinde ise söz konusu kelime; '1) anbar, 2) korunmak, saklamak veya gerektiğinde kullanılmak için bir şeyin konulduğu yer, ardiye, 3) ask. ordu mallarının saklandığı, bakımlarının yapıldığı yer, debboy' anlamlarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 632). Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçen bu kelime Fransız dilindeki anlamlarından sadece üçüncü, altıncı ve sekizinci anlamını korumuştur. Dolayısıyla, kelime burada anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde kelime *depo* şeklindedir. Kelime burada 'vagonların tamir edildiği demiryol istasyonu' anlamında kullanılmaktadır (Sultanzade 2009: 44). Azerbaycan Türkçesinde *depo* kelimesi anlam daralmasına uğramıştır. Burada kelime yukarıda yer alan anlamlardan beşinci anlamı da kullanılmaktadır.

Depozit

Depozito kelimesi Latince kökenlidir. Kelime Latince *depositum* şeklindedir. (*dēp-ositum*) Latince *depositum* kelimesi 'bir yana koymak, koymak, konulmuş, yatırılmış, saklamak, biriktirmek' anlamında kullanılmaktadır (Nişanyan 2002: 104).

Türkiye Türkçesine bu kelime İtalyanca aracılığıyla geçmiştir. İtalyanca *deposito* kelimesi; ‘1) verme, bırakma, 2) emanet, 3) depo (ambar), 4) depozito, 5) çökelti’ anlamlarında kullanılmaktadır (Lorenzoni 2000: 62; Çankaya 2008: 103,).

Türkiye Türkçesinde söz konusu kelime; ‘1) (ekon) güvence akçesi, 2) kabıyla birlikte satılan bir malın kabı için alınan ve kap geri getirildiğinde alıcıya verilen para’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 632). İtalyanca aracılığıyla Türkiye Türkçesine geçen bu kelime İtalyan dilindeki anlamlarından birincisi, ikincisi ve dördüncüsü kullanılmaktadır. Dolayısıyla, kelime burada anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde kelime ‘mevduat hesabı’ anlamındadır (Sultanzade 2009: 44). Burada kelime anlam daralmasına uğramıştır. Çünkü kelime İtalyancada ‘1) verme, bırakma, 2) emanet, anlamlarını da taşımaktadır. Eğer birey parasını x bankasına emanet edip bırakıyorsa, bu kişinin o bankaya karşı güveninden dolayıdır. Buradan ‘mevduat hesabı’ anlamı türemiştir. Hem Türkiye Türkçesinde hem de Azerbaycan Türkçesinde anlam daralması söz konusu olsa da sonuçta farklı anlamlar tercih edilmiştir.

Detektif / Dedektiv

Detektif kelimesi Latince kökenli bir kelimedir. Latin dilinde *detegere, detect-, de- +tegere, tect-* (örtmek) fiilinden gelmektedir. Latince *detegere* fiili ‘keşfetmek, örtüsünü kaldırmak, açmak, açığa vurmak’ anlamlarında kullanılmaktadır ¹²(Tietze 2002: 573).

Türkiye Türkçesine *detektif* kelimesi İngilizce aracılığıyla geçmiştir (Tietze 2002: 573). *Detective* kelimesi; İngilizcede *detective* ‘ortaya çıkarıcı’ < (*to detect*

---

¹² “Detektif: doğrusu *detektif* olmakla beraber ‘t’ ve ‘d’ assimilation’una dayanan *dedektif* şekli umumdur” (TÜS 277 ve başka dillerde de vardır. Mesela; Almanca konuşma dilinde) (Tietze 2002: 573).

‘ortaya çıkarmak keşfetmek) ‘1) İngiliz polisi, 2) polis hafiyesi, detektif, sivil polis, 3) el fotoğraf makinesi’ anlamlarında kullanılmaktadır (Atalay 1999: 945).

Türkiye Türkçesinde ise *detektif* kelimesi; ‘suç sayılan bir işi veya bu işi yapan, ortaya çıkarmakla görevli kimse, hafiyeye, polis hafiyesi’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalın vd. 2011: 604). Türkiye Türkçesinde kelime anlam daralmasına uğramıştır. Çünkü söz konusu kelimenin İngiliz dilinde yer alan üçüncü anlamı Türkiye Türkçesinde yer almamaktadır.

Azerbaycan Türkçesinde ise kelime *detektiv* şeklindedir ve ‘polis roman, sosyal-psikoloji roman’ anlamında varlığını sürdürmektedir (Sultanzade 2009: 45). Kelime burada anlam kaymasına uğramıştır. Kelime Azerbaycan Türkçesine Rusça aracılığıyla geçmiş ve Rusçada da aynı anlama sahiptir.

Direksiyon / Diréksiya

Direksiyon kelimesi Latince kökenli bir kelimedir. Latin dilinde kelime, ‘*dirigere*’ ‘yöneltmek, yönlendirmek’ fiilinden *nomen abstractum* olan *directio* kelimesinden türemiştir (Tietze 2002: 625).

Söz konusu kelime Türkiye Türkçesine Fransızcadan geçmiştir. Fransız dilinde *direction* biçiminde olan kelime; ‘1) yönetim, yönetme, çekip çevirme, abrama, 2) yöneticilik, yönetmenlik, müdürlük, 3) yön, 4) (otomobilde) *yönelteç (direksiyon)’ anlamlarındadır (Saraç 1999: 442).

Türkiye Türkçesinde ise kelime *direksiyon* şeklinde görülmektedir. Fransız dilinden Türkiye Türkçesine geçen bu kelime; ‘taşıta istenilen yönü vermeye ve taşıtı belirli bir doğrultuda götürmeye yarayan düzenek, yönelteç’ anlamlarında varlığını sürdürmektedir (Akalın vd. 2011: 675). Burada bir anlam daralması boy gösterir.

Bu kelime Azerbaycan Türkçesine Rusçadan geçmiştir. Kelime burada *diréksiya* şeklinde görülmekte ve ‘müdüriyet’ anlamında varlığını sürdürmektedir (Altaylı

1994: 290). Söz konusu kelimenin yukarıda yer alan anlamlardan birinci ve ikinci anlamı kullanılmaktadır. Dolayısıyla, kelime burada anlam daralmasına uğramıştır.

Türkiye Türkçesinde ve Azerbaycan Türkçesinde söz konusu kelime çok farklı görünse de, aralarında mantıken yakınlık, anlamsal bir bağ vardır. AT.’ de ‘müdüriyet’ anlamı herhangi bir yeri (kurumu veya kuruluşu) yönetmekle ilgili olduğu gibi, TT.’de de ‘direksiyon’ anlamı otomobili yönetmekle ilgilidir.

Domates / Tomat

Domates kelimesi Yeni Yunanca aynı anlama gelen *tomátes* *τομάτες* sözcüğünün Türkiye Türkçesine geçmiş biçimidir¹³. Yunanca sözcük Fransızca aynı anlama gelen *tomate* sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük İspanyolca aynı anlama gelen *tomata* kelimesindedir. İspanyolca sözcük Nahuatl (Aztek) dilinde *tomatl* şeklinde görülüp ‘yumru’ anlamında kullanılmaktadır. Aztekçe sözcük Nahuatl (Aztek) dilinde *tomana* ‘şişmek, kabarmak’ fiilinden türetilmiştir (Tietze 2002: 643).

Prof. Dr. Gürer Gülsevin Türk Dil Kurumunun ‘*Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü*’ başlıklı makalesinde bizimde ele almış olduğumuz domates kelimesi ile ilgili şu bilgileri vermiştir:

Kaynağı hâlâ tartışmalı olan *domates* kelimesinin kökeni Amerika kıtasına dayanıyor olsa bile, 18. yüzyılda Amerika veya Meksika yerlilerinin dilinden Türkçe’ye kelime alınması mümkün değildir. Bu kelimenin Türkçedeki şekli, bitkinin Avrupa’ya geldikten sonra oradaki bir dilde söyleniş şeklinden alınmış olmalıdır (Fransızca *tomates*, *tumat*, İngilizce *tomatoes*, *tomeytos*, İspanyolca *tomate*,

---

¹³ Domates kelimesi; “Meksika kökenli bitki 1528’de Hernan Cortés tarafından Avrupa’ya getirilmiş, ancak 18. yy ikinci yarısında yaygınlık kazanmıştır” (Nişanyan 2002: 115).

“Doğrusu *domates* olmakla beraber ‘t’ ve ‘d’ assimilation’una dayanan *tomates* şekli umumdür” (Tietze 2002: 643).

“Anayurdu And dağları yöresi ve Orta Amerika olan *domates* zamanla dünyanın en önemli sebzelerinden biri oldu” (Larousse 3306, 3307, 7. Cilt).

tomate, Yunancası *tomâtes*, *domates*). Dilimize Rumcadan geçmiş olabilir. Rumcada bu kelime *τομάτες* şeklindedir. Kelimenin anlamı ise ‘domates’dir.

Türkiye Türkçesinde *domates* ilk başlarda ‘frenk patlıcanı’ [Ahmet Vefik Paşa, *Lugat-ı Osmani* (1876)] olarak bilinmektedir. Bugün *domates* kelimesi; ‘1) patlıcangillerden, yaprakları tüylü, çiçekleri salkım durumunda, vitamince zengin bir bitki (*Lycopersion esculentum*), 2) bu bitkinin yenen kırmızı veya yeşil ürünü’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 702). Türkiye Türkçesinde kelime anlam genişlemesine uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde pamidor kelime *tomat* şeklinde olup ‘domates salçası’ anlamında kullanılmaktadır (Sultanzade 2009: 48). Burada salçanın ana maddesi domates olmasına rağmen içine katılan katkı maddesi, ürünün kullanım şekli, paketlenmesi ve ürünün pazarlanması ve geçtiği evreler farklı olmasından dolayı kelime Azerbaycan Türkçesinde anlam kaymasına uğramıştır. Daha doğrusu, kelime Rusçada anlam kaymasına maruz kalmış, Azerbaycan Türkçesine bu anlamıyla geçmiştir.

Döviz / Deviz

Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesinde bir ünlü farkıyla kullanılan *döviz* kelimesi Latince kökenlidir. Latin dilinde söz konusu kelime *divisare* ‘ayırarak, bölmek’ fiilinden türetilmiştir. Latince fiil Hint Avrupa Ana dilinde yazılı örneği bulunmayan **weidh-* ‘bölmek, ayırarak’ biçiminden evrilmiştir (Tietze 2002: 655). Bu kelime Türkiye Türkçesine Fransızcadan geçmiştir. Fransızca sözcük Orta Latince *divisa* ‘hanedan arması’ sözcüğünden evrilmiştir¹⁴.

---

¹⁴ Döviz, “Hanedan armaları ailenin çeşitli kollarını belirten bölmelere ayrıldığı içindir” (Nişanyan 2002: 116).

Fransızca *devise* biçimindeki sözcük, ‘1) bir isteği özlü bir biçimde dile getiren söz ya da yazı *istence, 2) yabancı para, döviz, 3) hanedan arması, 4) üzerinde kraliyet arması bulunan menkul değer, banknot’ anlamlarındadır (Saraç 1999: 432).

Türkiye Türkçesinde bu kelime *döviz* şeklinde olup, ‘1) (ekon.) ülkeler arası ödemelerde kullanılabilir para, çek, poliçe vb. her türlü ödeme aracı, 2) (ekon.) yabancı ülke parası, [TDK, Türkçe Sözlük, 1. Baskı (1945)], 3) herhangi bir konuyu tanıtmaya, duyurma, propaganda yapma amacıyla üzerine yazı yazılmış bez veya karton’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 718). Türkiye Türkçesinde söz konusu kelime anlam daralmasına uğramıştır. Çünkü kelime yukarıda yer alan anlamlardan sadece ilk ikisi kullanılmıştır.

Azerbaycan Türkçesinde ise kelime *deviz* şeklindedir. Burada kelime ‘slogan yazı’ anlamındadır (Sultanzade 2009: 49). Dolayısıyla, kelime anlam değişmesi türlerinden olan anlam daralmasına uğramıştır. Çünkü yukarıda yer alan anlamlardan sadece ilk anlamı kullanılmaktadır.

Efektif / Effektiv

Efektif kelimesi Latince kökenlidir: Latince kelimenin kökü *effectus* şeklinde görülmektedir. [Lat. *effectus*’dan sıfat, b. akredif] (Tietze 2002: 690). Söz konusu kelime Fransızca aracılığıyla Türkiye Türkçesine geçmiştir. Kelime Fransız dilinde *effectif* şeklinde görülüp, ‘(ekon.) 1) gerçek insan sayısı, mevcut, 2) yatırılan, ortada bulunan para’ manalarında kullanılmaktadır (Saraç 1999:484).

Türkiye Türkçesinde *efektif* kelimesi; ‘1) bankacılıkta nakit para, 2) banknot ve metal para, 3) merkez bankası tarafından alım satımı yapılan ve Türk lirası olarak kurları belirlenen yabancı ülke parası’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 756,757). Türkiye Türkçesinde yukarıda yer alan anlamlardan sadece ikinci

anlamı yer almaktadır. Dolayısıyla; kelime Türkiye Türkçesinde anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde ise kelime, sıfat işlevinde olup *effektiv* şeklinde görülmektedir. Kelime Azerbaycan Türkçesine Rusça aracılığıyla geçmiştir. *Effektiv* kelimesi burada ‘tesirli, geçerli’ anlamlarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 344, 1. Cilt). Kelimenin Azerbaycan Türkçesinde yer alan anlamı ile yukarıda yer alan anlamı arasında hiçbir anlam uyumu yoktur. Dolayısıyla; kelime burada birinci derece anlam kaymasına uğramıştır.

Ekoloji

Ekoloji kelimesi Eski Yunanca kökenlidir: Eski Yunancada olan *óikos* ve *logos* kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur. *Óikos* kelimesi Eski Yunancada ‘ev, yakın akraba’ anlamlarında kullanılmaktadır (Nişanyan 2002: 123).

Modern Batı dillerinde söz konusu kelime, *ecology*, *écologie* vs. şekillerde görülüp ‘çevrebilim’ anlamında kullanılmaktadır (Saraç 1999: 479).

Bu kelime Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Türkiye Türkçesinde *ekoloji* kelimesindeki ‘l’ sesi ince okunur. Burada da kelime ‘çevrebilim’ anlamında, yani ‘canlıların hem kendi aralarındaki hem de çevreleriyle olan ilişkilerini tek tek veya birlikte inceleyen bilim dalı’ anlamında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 769).

Azerbaycan Türkçesine ise söz konusu kelime sıfat işlevindedir. *Ekoloji* kelimesi; ‘1) ekolojik, 2) ekolojik, biyolojinin hayvan ve bitki organizmalarının muhitte olan karşılıklı münasebetlerinden bahseden koluna ait olan’ manalarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 353, I. Cilt).

Türkiye Türkçesinde kelime isim, Azerbaycan Türkçesinde ise sıfat işlevine sahiptir. Türkiye Türkçesinde ve Azerbaycan Türkçesinde söz konusu kelime Batı

dileri baz alındığında herhangi bir anlam değişmesine uğramamıştır. Ancak bu Batı dillerinde bir neolojizm olarak oluşturulurken Eski Yunanca ile kıyaslamada da anlam kayması söz konusu olmuştur. Çünkü kelime Yunancada ‘ev ve yakın akraba’ olarak geçerken üç dilde de ‘çevrebilim’ olarak geçmektedir.

Etimoloji

Etimoloji kelimesi de Eski Yunanca kökenlidir: EYun. *étimos* ‘gerçek’ ve *lógos* ‘söz’den *logía* olarak geçmektedir. (Tietze 2002: 750).

Kelime Türkiye Türkçesine Fransızcadan geçmiştir. Fransızcada *étymologie* ‘(diş. dilb.) 1) kökenbilim, 2) sözcük kökü, sözcük kaynağı’ anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 1999: 557).

Türkiye Türkçesinde *etimoloji* kelimesindeki ‘l’ sesi ince okunur. Kelime burada ‘köken bilimi, kelimelerin menşeyini araştıran bilim’ manasında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 830).

Azerbaycan Türkçesinde kelime ‘*etimolojik*’ anlamında kullanılmaktadır (Sultanzade 2009: 55).

Söz konusu kelime hem Türkiye Türkçesinde hem de Azerbaycan Türkçesinde herhangi bir anlam değişmesine uğramamıştır.

Azerbaycan Türkçesine bu kelime Rusça aracılığıyla geçmiştir. Bu şuradan belli oluyor: Rusçada, *ekoloji* örneğinde gördüğümüz gibi, *-loji* kısmı sıfat oluşturan unsurdur. Aşağıda verilen etioloji örneği de böyledir. Türkiye Türkçesinde *etimoloji* kelimesi Fransızcadaki (ve diğer Batı dillerindeki) anlama, Azerbaycan Türkçesinde ise Rusçadaki anlama sahiptir. Eski Yunancaya göre, ‘gerçek, söz’ olarak anlamlandırılacak kelime, Modern dillerde ‘kelime kaynağı, kökenbilim’ anlamı taşıdığı için bir anlam kayması şeklinde örnek olarak algılanabilir.

Etioloji

Etioloji kelimesi de, yukarıda belirttiğimiz üzere, Eski Yunanca kökenlidir: EYun. *aitiá* 'belirleyici, neden' (*aitiá*: DİYET, LOJİ) anlamında kullanılmaktadır. Diğer dillerde ise; İng. *aetiology* 'tıpta bir hastalığın nedenlerinin incelenmesi', HAvr *ai-*'belirlemek' +LOJİ olarak görülmektedir (Nişanyan 2002: 135).

Fransızcada *étiologie* '(diş. fels. hek.) 1) neden bilim, 2) neden, nedenler' olarak kullanılmaktadır (Saraç 1999: 553). Söz konusu kelime Fransızca aracılığıyla Türkiye Türkçesine geçmiştir.

Türkiye Türkçesinde *etioloji* kelimesi 'neden bilimi' anlamında kullanılmakta ve 'l' sesi ince okunmaktadır (Akalin vd. 2011:830; B.Larousse (1986): 3867, 8. Cilt). Türkiye Türkçesinde söz konusu kelime Fransızca ile kıyaslamada herhangi bir anlam değişmesine uğramamıştır.

Azerbaycan Türkçesinde kelime '*etiolojik*' anlamında görülmektedir (Sultanzade 2009: 55).

Azerbaycan Türkçesinde de kelime anlam değişmesine uğramamış, sadece işlevi değişmiştir. Kelime *-loji* unsuruyla oluşan bütün kelimelerde olduğu gibi, burada da Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesi arasındaki fark; kelimenin birincide isim, ikincide ise sıfat işlevinde olmasıdır.

Familya / Familiya

Familya kelimesi Latince kökenli bir kelimedir: Lat. *familia* 'hane halkı' < *famulus* 'hizmetçi' aslı 'aynı çatı altında yaşayan hizmetliler zümresi' anlamında kullanılmaktadır (Nişanyan 2002: 139). *Familya* kelimesi Türkiye Türkçesine İtalyanca aracılığıyla geçmiştir.

İtalyanca'da *famiglia* kelimesi 'aile, soy, topluluk' anlamlarındadır (Lorenzoni 2008: 134).

Türkiye Türkçesinde ise söz konusu kelime; ‘1) aile, 2) (biy.) birçok ortak özelliği sebebiyle bir araya getirilen cinslerin topluluğu, fasile, 3) (hlk.) karı, eş’ anlamlarındadır (Akalin vd. 2011: 849) Kelime Türkiye Türkçesinde yukarıda yer alan anlamlardan farklı olarak ‘karı, eş’ gibi başka anlam taşıması sebebiyle kelime burada anlam genişlemesine uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde ise kelime, *familiya* şeklinde görülmektedir. Kelime Azerbaycan Türkçesine Rusçadan geçmiştir. *Familiya* kelimesi burada 1) babadan bazen de anneden evlatlara geçerek şahıs isimlerine takılan ad, soy adı, 2) nesil, hısım, akraba, aile, aile bireyleri’ anlamlarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 415 1. Cilt). Söz konusu kelime yukarıda yer alan anlamını hala taşımakla beraber başka anlamlarda aldığı için anlam genişlemesine uğramıştır.

Farmason / Farmazon

Farmason kelimesi Türkiye Türkçesine Fransızcadan geçmiştir. Söz konusu kelime Fransız dilinde *franc-maçon* şeklinde görülmekte olup ‘maçon, mason’, *franc* ise ‘serbest, özgür’ manalarında kullanılmaktadır (Nişanyan 2002: 140, Saraç 1999: 631).

Türkiye Türkçesinde *farmason* kelimesi; ‘1) mason, 2) (hlk.) dinsiz, imansız’ anlamlarındadır (Akalin vd. 2011:852). Burada söz konusu kelime anlam kötüleşmesine uğramıştır. Çünkü yukarıda yer almakta olan anlamlardan farklı olarak Türkiye Türkçesinde bulunan ikinci anlamı ‘dinsiz, imansız’ ile anlam kötüleşmeye uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *farmazon* kelimesi, ‘ yapmacık tavırlı’ manasındadır (Sultanzade 2009: 56). Kelime burada da anlam kötüleşmesine uğramış, fakat anlam değişmesi farklı yönde olmuştur.

Fay

Fay kelimesi Latince kökenlidir: Latince kelimenin kökü *fallere, fals-* ‘hatalı olmak’dır. Fransız dilinde ise *faillie* ‘kırık, çatlak’ < *faillir* ‘eksik kalmak, hatalı olmak, yetmemek’ şekillerinde görülmektedir (Nişanyan 2002: 141).

Fransızcada *faillie* kelimesi; 1) (jeol. (diş. yerb. cogr.) terimi) kırık, fay, 2) (mec.) çatlak, çatlaklık, 3) (mec.) eksiklik, boşluk, zayıf nokta’ manalarındadır (Saraç 1999: 583).

Türkiye Türkçesinde *fay* kelimesi; ‘kayaç kütlelerinin bir kırılma düzlemi boyunca yerlerinden kayması, kırık’ anlamında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 855). Kelime burada anlam daralmasına uğramıştır: Yukarıda yer alan anlamlardan sadece birincisi Türkiye Türkçesinde yer almaktadır.

Azerbaycan Türkçesinde *fay* kelimesi; ‘enine çizgileri olan ipek veya yün kumaş’ manasındadır (Altaylı 1994: 416, 1. Cilt). Söz konusu kelime Azerbaycan Türkçesine Rusça aracılığıyla geçmiştir. Kelime burada anlam kaymasına uğramıştır.

Filoloji

Filoloji kelimesi Eski Yunanca kökenlidir: Eski Yunancada bu kelime *philologia* ‘dilseverlik, edebiyat sevgisi, münazara ve konuşma sevgisi < *-logia* ‘konuşma, söz söyleme’ anlamlarında kullanılmaktadır (Nişanyan 2002: 146).

Çağdaş Türkiye Türkçesine *filoloji* kelimesi Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransızcada *philologie* biçiminde olan kelime; ‘1) örübilim, 2) betikbilim, 3) filoloji’ anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 1999: 1045).

Azerbaycan Türkçesinde kelime *filolojik* anlamındadır; yani kelime burada ‘dil ve edebiyatla ilgili olan herşey’ anlamında sıfat olarak kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 427, I. Cilt). Kelime Türkiye Türkçesinde ve Azerbaycan Türkçesinde

yukarıda yer alan anlamlardan sadece üçüncü anlamını korumuştur. Dolayısıyla; her iki dilde de söz konusu sözcük anlam daralmasına uğramıştır.

Türkiye Türkçesinde ise söz konusu kelime; ‘1) dili ve yazılı belgeleri dil ve tarih açısından inceleme, 2) dil bilimi’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 877)¹⁵

Fizyoloji / Fizioloji

Fizyoloji kelimesi de Yunanca kökenlidir. Çağdaş Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransızcada *physiologie* biçiminde olan kelime; ‘vücuttaki dokuların normal çalışma düzenlerinde ve özelliklerinden söz eden bilim, yani bedenin yapı ve işlevlerine ilişkin uzmanlık ‘ anlamında kullanılmaktadır (Saraç 1999: 1047).

Türkiye Türkçesinde ise söz konusu kelime; ‘(biy.) canlıların hücre, doku ve organlarının görevlerini ve bu görevlerin nasıl yerine geldiklerini inceleyen bilim dalı’ anlamında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 883)¹⁶. Kelime burada anlam genişlemesine uğramıştır. Çünkü Fransızcada *fizyoloji* kelimesinin taşıdığı anlam vücutta yer alan dokularla ilgiliyken, Türkiye Türkçesinde insan vücudunda yer alan ‘doku, organ ve hücreleri’ de alarak kelimenin anlamını genişlemesine sebep

---

¹⁵ “*Filolojinin* konusu yazılı metinlerdir. Dilbilimle yazın tarihi arasındaki sınırdaki yer alan filolojinin inceleme alanı kesin çizgilerle belirlenemez. *Filolojinin* gerçek yaratıcıları, Bergama ve İskenderiye ‘de hellen hükümdarlarının kurduğu kitaplıklar çevresinde toplanan bilginlerdir: Bizanslı *Aristophanes, Aristarkhosi, Zenodotos* vb. Şairleri, özellikle *Homeros*’u yorumlayıp tartışan sofistleri inceleyen bu araştırmacılar, eldeki metinlerin değişikleri ve çeşitli yorumları arasından geçmişin büyük yazarlarının gerçek metinlerini bulmayı amaçlamışlardır” (B. Larousse 1986:4118, 8. Cilt).

¹⁶ “XVIII. yy’da *Haller* tarafından ayrı bir bilim dalı olarak tanımlanan *fizyoloji*, yaşamak için oksijen alıp karbondioksit, su buharı ve ısı vermek gerektiğini ve bunun yanma tepkimesinin sonucu olduğunu gösteren *Lavoiser*’den başlar. XIX. yy’da Fransa’da *Flourens, Magendie ve Claude Bernard*, Almanya’da *Du Bois Reymond ve Ludwig*’in öncülüğünde bu dalda büyük ilerlemeler oldu. Organizmanın tümünü (genel fizyoloji), özellikle bir organı (örneğin; akciğer, duyu organları, böbrek vb.) bir doku ya da hücreyi (hücre fizyolojisi) ilgilendiren temel fiziksel, kimyasal mekanizmaları incelemek için gerekli deneysel yöntemler tanımlandı. Karşılaştırmalı fizyoloji, omurgalı ve omurgasız çeşitli hayvan tiplerinde, hayvan türlerinin tümü için geçerli olan yasaları saptamak üzere bir organın işlevlerini inceler” (B. Larousse 1986:4151, 8. Cilt).

olmuştur. Türkiye Türkçesinde kelime yukarıda yer alan birinci anlamını da korumuştur.

Azerbaycan Türkçesinde kelime *fizioloji* şeklindedir. Kelime burada ‘1) fizyolojiye ait olan, 2) şehvi, cismani, 3) canlı organizmalarla ilgili bazı bilim dallarının isimlerine takılır’ anlamlarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 429, 1.Cilt). Azerbaycan Türkçesine bu kelime Rusça aracılığıyla geçmiştir. Söz konusu kelime anlam genişlemesine uğramıştır. Bu şuradan belli oluyor: Rusçada, *ekoloji* örneğinde gördüğümüz gibi, *-loji* kısmı sıfat oluşturan unsurdur. Yukarıda verilen *filoloji* ve benzer örneklerde de böyledir.

Format

Format kelimesi Latince kökenlidir: Latince *formatus* şeklinde görülmektedir (Nişanyan 2002: 150).

Türkiye Türkçesine bu kelime İngilizce aracılığıyla geçmiştir. İngilizce *format* kelimesi; ‘1) düzen, biçim, kitabın genel düzeni; 2) yapılış, kuruluş, düzen, tertip, diziliş, sunuş tarzı, 3) (bl.) biçim: yazı ve simgelerin bilgisayara verilmeye elverişli düzeni’ anlamlarında kullanılmaktadır (Atalay 1999: 1373, 1. Cilt).

Türkiye Türkçesinde kelime; ‘1) biçim, 2) sinema ve tv boyut, 3) film veya şeklin ölçüsü, 4) bilgisayar’ anlamlarındadır (Akalin vd. 2011: 887). Söz konusu kelime burada yukarıda yer almakta olan anlamlarını korumanın yanı sıra anlam genişlemesine de uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde kelime; ‘1) kitap veya sayfa ölçüsü, 2) yayın, satırın uzunluğu’ anlamındadır (Altaylı 1994: 430, I. Cilt). Burada kelime birinci anlamı ile anlam daralmasına, ikinci anlamı ile de anlam kaymasına uğramıştır. Çünkü yukarıda yer alan anlamlarda ‘kitabın genel düzeni’ olarak verilirken burada ‘ kitap veya sayfa ölçüsü’ şeklinde verilerek kelimenin anlamı sınırlandırılmıştır.

Fors

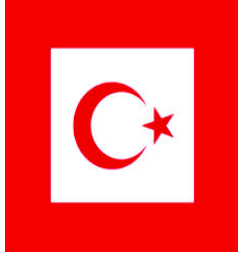
Çağdaş Türkiye Türkçesine İngilizce aracılığıyla geçmiş *fors* kelimesi Latince kökenlidir: Latince bu kelime *fors, fort-* ‘güç, kuvvet’ şeklindedir ve HAvr **dher-* ‘sıkıca tutmak’ fiilinden gelmektedir (Nişanyan 2002: 150). İngilizcede ise *force* biçiminde olan kelime, genel olarak; ‘kuvvet, kudret, güç, tazyik’ anlamlarında kullanılmaktadır (Atalay 1999: 1362, I. Cilt).

Türkiye Türkçesinde *fors* kelimesinin temel anlamı ‘devlet başkanının bulunduğu yerlere, amirallerin çalıştıkları kuruluşlara veya gemilere, generallerin garnizonlarına ve bu düzeydeki görevlilerin arabalarına çekilen üç veya dört köşeli bayrak’tır (Akalin vd. 2011: 888)¹⁷. Türkiye Türkçesindeki kelime anlam iyileşmesi olmuştur.

Azerbaycan Türkçesinde kelime *fors* şeklindedir. Kelime burada ‘kibir, hava, çalım’ anlamlarında kullanılmaktadır. (Axundov 2005: 110). Bu kelime de Azerbaycan Türkçesine Rusça aracılığıyla geçmiştir. Burada kelime anlam kötüleşmesine uğramıştır.

---

¹⁷“(Ask.) *Forslar* şu amaçlarla kullanılır: Birlik, karargâh ve kurumlarda, araç ve gemilerde bulunan komutanın, komuta ve makam kademesinin belirtilmesi; araçların resmiyetinin ve kimliğinin saptanması; gerekli durumlarda trafik ve protokol önceliğinin belirlenmesidir. Kara ve Deniz Kuvvetleri’nde kullanılan forsların rengi kırmızı – beyaz, Hava Kuvvetleri’nde kullanılanları mavi – beyaz, Jandarma Genel Komutanlığı’nın *forsları* ise kırmızı – koyu mavidir (çivit rengi). Forsların üzerinde yazı, rakam ve tarih bulunmaz; birlik ya da karargâh binalarının sol tarafındaki göndere çekilir; komutan garnizonda bulunduğu sürece gönderde çekili kalır” (B. Larousse 1986:4201, 8.Cilt).

Genelkurmay Başkanı Forsu

Cumhurbaşkanı Forsu

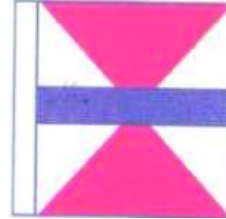
Deniz Kuvvetleri Komutanı Forsu

Hava Kuvvetleri Komutanı Forsu

Kara Kuvvetleri Komutanı Forsu

Jandarma Genel Komutanı Forsu

Figür 2 Fors Kelimesi

Fotoğraf / Fotoqraf

Fotoğraf kelimesi Eski Yunanca *phos*, *phot* ‘ışık’ (< HAvr. *bhā- ‘ışımak’) ve *graphé* ‘sivri bir uçla hakketme çizim, yazım’ < *gráphein* ‘sivri bir uçla hakketmek, çizmek, yazmak’ birleşiminden oluşturulmuştur (Nişanyan 2002: 150-163). Kelime, Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransızcada *photographe* kelimesi; ‘fotoğrafçı, resimci’ anlamlarındadır (Saraç 1999: 1046).

Türkiye Türkçesinde ise *fotoğraf* kelimesi; '1) çeşitli araç ve malzeme kullanarak görüntüyü özel bir yüzey üzerinde sabitleme, 2) bu yöntemle aktarılarak çoğaltılan resim, foto, 3) (mec.) görüntü' manalarında (Akalın vd. 2011: 889)¹⁸. Söz konusu kelime Fransız dilinde fotoğrafçılıkla uğraşan kişi manasındadır; Türkiye Türkçesinde fotoğrafçılık mesleğinde kullanılan materyallerden ve fotoğrafın basımıyla ilgili anlamlara sahip olduğu için kelime burada anlam kaymasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *fotoqraf* kelimesi; '1) bir sanat olarak fotoğrafçılıkla uğraşan adam, fotoğrafçı, 2) fotoğrafhane' anlamlarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 431, I. Cilt). Söz konusu kelime; Azerbaycan Türkçesine Rusça aracılığıyla geçmiştir. Kelime Azerbaycan Türkçesinde ikinci anlamı ile anlam genişlemesine uğramıştır. Çünkü burada fotoğrafın yapıldığı yer; yani fotoğrafçı dükkânını, imalathanesi ve üretimin işleyişinin olduğu mekan anlatan bir anlam kazanmıştır.

Galoş / qaloş

Galoş kelimesi Latince Kökenli bir kelimedir: Latince *gallicula solea* 'Galyalılara özgü takunya, sabo' deyiminden evrilmiştir. Bu sözcük *gallia* 'Galya' özel adından türetilmiştir. (Nişanyan 2002: 155).

Galoş kelimesi Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransızcada *galoche* kelimesi; '1) (diş.) tahta tabanlı ayakkabı, takunya, galoş, 2) lastik ayakkabı' anlamlarındadır¹⁹ (Saraç 1999: 644).

¹⁸“Fotoğraf çekim ilkesi, mineral ya da organik bileşiklerin, ışığın ve aktinik ışınımın (morötesi, kızılaltı ışınlar, x ışınları, gama ışınları vb.) etkisiyle dönüşmesine dayanır. Bu amaçla; ışıklı bir görüntü, bu bileşiklerden birinin emdirildiği ya da ince bir duyarlık biçiminde kaplandığı bir dayanak üstüne yansıtılır. Böylece fotokimyasal tepkimeler sonucu duyarlı katmanda fotoğraf görüntüsü oluşur. Ancak bu görüntü sabit olmadığı için, etkilenmiş duyarlı yüzeyin, bu kez sabit ve özellikle de ışığa duyarsız yeni bileşikler verecek biçimde kimyasal dönüşümlere yol açan uygun banyolarda işlenmesi gerekir. Fotoğrafın icadı ancak 1816'da Nicéphore Niepce sayesinde gerçekleşti”.

¹⁹“Galoş; 'tahta tabanlı deri ayakkabı'. (Kullanımı Ortaçağ'a değin inen ve bir başka ayakkabı üzerine onu korumak için giyilen, tahta tabanlı, yüzü kaba deriden yapılmış fortsiz, oyuk ökçeli ayakkabılara da galoş denir) [KALOŞ da denir.]” (B. Larousse 1986:4376, 9. Cilt)

Türkiye Türkçesinde *galoş* kelimesi; ‘1) sağlık kurumları, müzeler vb. yerlerde özel bölümlere girerken ayakkabıya geçirilen ince ve şeffaf kılıf, 2) tabanı tahtadan yapılmış ince kılıf’ manasındadır (Akalin vd. 2011: 900). Türkiye Türkçesinde kelime anlam kaymasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde ise *qaloş* kelimesi; ‘lastik ayakkabı’ manasında kullanılmaktadır (Sultanzade 2009: 59). Azerbaycan Türkçesinde söz konusu kelime; yukarıda yer alan ikinci anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla, kelime burada anlam daralmasına uğramıştır.

Garnitür / qarnitur

Garnitür kelimesi Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransızcada *garniture* kelimesi; ‘1) süs, süs parçaları, süs gereçleri, 2) takım, tam takım, 3) (yemeklerin yanına konan) sebze, garnitür, süslence, süslenti, 4) (kimi şeylerde) kaplama, conta, 5) (basımcılıkta) sayfa arası takoz, 6) (den.) donanım’ anlamlarındadır (Saraç 2009: 649).

Türkiye Türkçesinde *garnitür* kelimesi anlam daralmasına uğramıştır. Bu kelime; ‘1) et veya balık gibi asıl yemeğin yanına eklenen sebze, patates vb. yiyecekler, 2) herhangi bir şeyi ona uygun nitelikte tamamlayan nesne, 3) giyecekleri süslemek için eklenen şey, süs’ manalarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 904).

Azerbaycan Türkçesinde ise kelime *qarnitur* şeklinde görülmektedir. Kelime Azerbaycan Türkçesine Rusça aracılığıyla geçmiştir. Kelime burada ‘bir iş için gereken şeylerin hepsi, takımı’ manasındadır (Altaylı 1994: 465, I. Cilt). Azerbaycan Türkçesinde kelime Modern Batı dillerinde yer alan anlamlardan sadece ikinci anlamını korumuştur. Dolayısıyla, kelime Azerbaycan Türkçesinde de anlam daralmasına uğramıştır.

Gastronomi / qastronomiya

Gastronomi kelimesi Eski Yunanca kökenlidir: Eski Yunancada bu kelime *gástron* ‘mide’ anlamındadır (Nişanyan 2002: 156). Çağdaş Türkiye Türkçesine *gastronomi* kelimesi Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransızcada *gastronomie* biçiminde olan kelime; ‘1) iyi yemek merakı, 2) mutfak, yemekler, yemek yeme ve pişirme sanatı’ anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 649).

Türkiye Türkçesinde *gastronomi* kelimesi herhangi bir anlam değişmesine maruz kalmamıştır. Sözcük Fransızcadakine paralel şekilde, ‘1) yemeği iyi yeme merakı, 2) sağlığa uygun iyi düzenlenmiş, hoş ve pişirme sanatı’ manalarında (Akalın vd. 2011: 905).

Azerbaycan Türkçesinde *qastronomiya* kelimesi; ‘gıda maddeleri’ anlamında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 468, I. Cilt). Söz konusu kelime Azerbaycan Türkçesine Rusça aracılığıyla geçmiştir. Sözcük burada anlam kaymasına uğramıştır.

Granat / qranat

Granat kelimesi Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransızcada *grenat* kelimesi; ‘1) süleyman taşı, grena, 2) nar çiçeği rengi’ anlamlarındadır (Saraç 2009: 680).

Türkiye Türkçesinde *grena* kelimesi; ‘(is. jeol.) 1) nar çiçeği renginde bir süs taşı, 2) alüminyum slika ile kalsiyum, magnezyum, demir, manganez vb. madenlerden birinin birleşmesinden oluşmuş çeşitli renkteki mineral’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalın vd. 2005: 798). Söz konusu kelime Modern Batı dillerindeki anlamını korumuştur. Bu sebeple kelime herhangi bir anlam değişmesine uğramamıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *granat* biçiminde olan kelime; ‘kumbara, el bombası’ manasındadır (Sultanzade 2009: 64). Kelime Azerbaycan Türkçesine Rusça aracılığıyla geçmiştir. Söz konusu kelime burada anlam kaymasına uğramıştır.

İdeoloji

İdeoloji kelimesi Yunanca kökenlidir: EYun. *eidéa / idéa* ‘göz önüne getirme, kavram, biçim’, *eidein* ‘görmek’ < HAvr. **weid-* ‘görmek’ anlamlarında kullanılmaktadır²⁰ (Nişanyan 2002: 191). Çağdaş Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransızcada *idéologie* biçiminde olan sözcük; ‘1) bir öğretiyi oluşturan temel düşünceler, topluma yön veren düşünce dizgesi, düşüngü, ideoloji, 2) düşüncelerin doğuş ve gelişmesini inceleyen yöntem, düşünceler bilimi, düşüngübilim, 3) boş laflar, saçma düşünceler, anlaşılmaz söz ya da düşünceler’ anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 717).

Türkiye Türkçesinde ise *ideoloji* kelimesi; ‘siyasal ve toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükümetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki bilimsel, felsefi, dini moral, estetik düşünceler bütünü’ anlamında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 1152). Türkiye Türkçesinde yukarıda yer almakta olan kelime birinci ve ikinci anlamını korumuştur. Ancak Fransızcada yer almakta olan üçüncü anlamı Türkiye Türkçesinde yoktur.

Azerbaycan Türkçesinde ise kelime ‘*ideolojik*’ anlamındadır (Altaylı 1994: 676, 2. Cilt). Azerbaycan Türkçesine bu kelime Rusça aracılığıyla geçmiştir. Kelime burada da anlam daralmasına uğramıştır. Tezimizde *filoloji* ve benzer örneklerde gördüğümüz gibi *-loji* kısmı Azerbaycan Türkçesinde sıfat oluşturan unsurdur.

---

²⁰ “İdeoloji; Platon felsefesinin etkisiyle ‘soyut kavram, düşünce’ anlamını kazanmıştır. İdeoloji; 1780’lerden itibaren ‘fikir akımlarının bilimsel tahlili’; 1848’den sonra Karl Marx’ın etkisiyle ‘siyasal inançlar sistemi’dir’ (Nişanyan 2002: 191). Marx, Engels, Althusser gibi birçok felesecinin *ideoloji* kelimesi ile ilgili ortaya attıkları birçok görüş bulunmaktadır” (B. Larousse 1986:5570; 11. Cilt).

İris

İris kelimesi Eski Yunanca kökenlidir: EYun. *iris, irid-* ‘gökkuşağı’ < HAvr. **wei-* ‘kavis’ biçimlerindedir (Nişanyan 2002: 201). Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransızcada *iris* biçiminde olan kelime; ‘1) (eski şiir dilinde) gökkuşağı, 2) gökkuşağı renkleri, 3) (anat.) iris, gözbebeği, 4) süsen, süsen çiçeği’ anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 776).

Türkiye Türkçesinde *iris* kelimesi; ‘saydam tabaka ile göz merceği arasında bulunan, ince, kasılabilen bir zardan oluşan, gözün renkli bölümü’ manasındadır²¹ (Akalin vd. 2011: 1204). Türkiye Türkçesinde *iris* kelimesi Modern Batı dillerinde yer almakta olan anlamlardan sadece üçüncü anlamını korumuştur. Dolayısıyla, kelime burada anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde ise sözcük; ‘tofi şeker’ anlamında kullanılmaktadır (Sultanzade 2009: 76). Kelime burada anlam kaymasına uğramıştır. Söz konusu kelime Azerbaycan Türkçesine Rusça vasıtasıyla geçmiştir.

İspiyon / Şpion

İspiyon kelimesi Yunanca kökenli bir kelimedir. Kelime diğer dillerde; Lat. *specere, spect-* ‘bakmak, gözlemek, gözetlemek’ < HAvr. *spek-* ‘gözlemek’ < EYun. *skopeîn / sképthesthai* ‘bakmak, gözlemek’ biçimlerinde görülmektedir (Çağbayır 2007: 2224). *İspiyon* kelimesi Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransızcada *espion* kelimesi; ‘1) (ad.) çayıt, casus, 2) gizli polis, sivil polis, 3) gizletimci, muhbir, 4) gözetleyici, 5) görünmeden gözetlemeyi sağlayan küçük ayna, dikiz aynası’ şekillerinde görülmektedir (Saraç 2009: 539).

---

²¹“İris, göze giren ışık miktarını ayarlayan bir çeşit diyaframdır. Kornea ile göz merceğinin ön yüzü arasında bulunur; dolayısıyla bu boşluğu iki bölüme ayırır: Ön oda ve Arka oda. Dış çemberi arkada korneanın sklera ile birleştiği yerin arkasına tutunur; iç çemberi gözbebeğini sınırlandırır” (B. Larousse 1986:5763, 11. Cilt).

Türkiye Türkçesinde ise *ispiyon* kelimesi; ‘birinin sırlarını, davranışlarını, düşüncelerini gözleyip başkalarına bildirerek çıkar sağlayan (kimse),’ manalarındadır (Eren vd. 1988: 720, I. Cilt). Söz konusu kelime burada anlam daralmasına uğramıştır. Çünkü kelime yukarıda yer almakta olan anlamlardan sadece dördüncü anlamını korumuştur.

Azerbaycan Türkçesinde *şpion* kelimesi; ‘haberci, ajan, casus’ anlamlarında kullanılmaktadır (Sultanzade 2009: 76). Sözcük burada yukarıda yer alan anlamlardan sadece birinci ve üçüncü anlamını korumuştur. Dolayısıyla, kelime burada da anlam daralmasına uğramıştır.

Jurnal

Jurnal kelimesi Latince kökenlidir. Söz konusu kelime OLat. *diurnalis* ‘günlük’ < *dies*, *diur-* ‘gün’ < HAvr. *dyeu-* ‘gün, güneş’ biçimlerinde görülmektedir. *Jurnal* kelimesi Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Söz konusu kelime Fransız dilinde *journal* şeklinde olup; ‘1) (er.) günlük, günce, 2) dergi, 3) gazete’ anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 796).

Türkiye Türkçesinde *jurnal* kelimesi; ‘1) biriyle ilgili olarak yetkililere verilen kötüleme, ihbar yazısı’ 2) günlük’ manalarındadır (Akalin vd. 2011: 1246). Sözcük Türkiye Türkçesinde birinci anlamı ile anlam kötüleşmesine uğramıştır. Kelime burada ikinci anlamını ise korumuştur.

Azerbaycan Türkçesinde ise *jurnal* kelimesi; ‘1) dergi, 2) olayları vs. muntazam bir şekilde kaydetmek için kullanılan defter’ manasındadır (Altaylı 1994: 734, II. Cilt). Kelime Azerbaycan Türkçesine Rusçadan geçmiştir. Kelime burada ise anlam daralmasına uğramıştır.

Kapela / Kapella

Kapela kelimesi Çağdaş Türkiye Türkçesine İtalyancadan geçmiştir (Eren 1999: 208). İtalyancada *cappello* biçiminde görülüp ‘şapka’ anlamında kullanılmaktadır (Lorenzoni 2008: 63; Eren 1999: 208).

Türkiye Türkçesinde kelime *kapela* şeklindedir. Kelime burada da ‘şapka’ manasındadır²² (Akalın vd. 2011: 1307). Türkiye Türkçesinde kelime İtalyan dilindeki anlamını koruduğu için herhangi bir anlam değişmesine uğramamıştır.

Azerbaycan Türkçesinde kelime *kapella* şeklindedir. Kelime burada ‘müziyenlerle sanatçılardan oluşan koro, sanatçılar korosu’ anlamında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 741, II. Cilt). Söz konusu kelime Azerbaycan Türkçesine Rusça aracılığıyla geçmiştir. Burada *kapella* kelimesi yukarıda yer alan anlamlarını korumadığı için anlam kaymasına uğramıştır.

Kart

Kart kelimesi Eski Yunanca kökenlidir: Söz konusu kelime; EYun. *khártēs* ‘kâğıt’ > Lat. *charta* ‘kâğıt’ > İt. *carta* ‘kâğıt’ şekillerinde görülmektedir (Nişanyan 2002: 225). Kart kelimesi Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransız dilinde *carte* kelimesi; ‘1) kart, 2) kartvizit, 3) iskambil kâğıdı, 4) (lokanta) yemek listesi, 5) harita, 6) kartpostal, posta kartı’ anlamlarındadır (Saraç 1999: 218).

Türkiye Türkçesinde ise söz konusu kelime; ‘1) düzgün kesilmiş ince karton parçası, 2) bir kimsenin kimliğini gösteren, kutlamalarda veya kendini tanıtmada kullanılan, çoğunlukla beyaz, küçük, ince karton parçası, kartvizit, 3) kartpostal, 4) bazı yerlere girmek veya bazı şeylerden yararlanmak için verilen, kimliği belirten belge: Basın kartı, 5) oyun kağıdı, 6) fotoğrafçılıkta 9x12 santimetre boyutlarındaki resim, 7) telefonlara takılan, iletişimi sağlamak için gerekli bilgilerin yüklendiği

---

²² “Kapela; (ünl. den.) muşambal, çeşitli gereçleri dış etkilerinden koruyan branda kılıf geçirilmesi için verilen komut’tur” (B. Larousse 1986:6332; 12. Cilt).

parçacık, 8) genellikle parasal işlemlerde çok amaçlı olarak kullanılan manyetik özelliği olan plastik nesne' anlamlarındadır (Akalin vd. 2011: 1339). Kelime burada anlam genişlemesine uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde ise kelime 'iskambil kâğıdından herhangi bir kâğıt, kart, bu kağıtlarla oynanan oyun' anlamında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 743, 2. Cilt). Kelime Azerbaycan Türkçesine Rusça aracılığıyla geçmiştir. Azerbaycan Türkçesinde kelime; Modern Batı dillerinde yer almakta olan anlamlarından sadece üçüncü anlamını korumuş, anlam daralmasına uğramıştır.

Kazamat / qazamat

Kazamat kelimesi Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Kelime Fransız dilinde *case mate* biçiminde görülüp, 'kazamat, mermilere karşı korunmalı top yuvası' manasında kullanılmaktadır (Saraç 1999: 220).

Türkiye Türkçesinde *kazamat* kelimesi,'(ask.) otobüslerden, bombalardan korunmak için yerin altına kazılmış siper' anlamındadır (Akalin vd. 2011: 1371). Türkiye Türkçesinde kelime yukarıda yer almakta olan anlamını koruduğu için herhangi bir anlam değişmesine uğramamıştır.

Azerbaycan Türkçesinde ise kelime *qazamat* şeklinde görülmekte olup, 'hapishane, ceza evi' manasında kullanılmaktadır (Sultanzade 2009: 86). Kelime burada anlam kötüleşmesine uğramıştır.

Kist

Kist kelimesi Yunanca kökenlidir. Eski Yunancada kelime *kýstis* (κύστις) şeklinde görülüp 'sidik torbası, mesane' anlamında kullanılmaktadır (Nişanyan 2002: 239). Söz konusu kelime Fransızca vasıtasıyla Çağdaş Türkiye Türkçesine geçmiştir. Fransız dilinde *kyste* kelimesi; 'tulum biçiminde ur, kist' anlamındadır (Saraç 1999: 804).

Türkiye Türkçesinde *kist* kelimesi; ‘1) (bit. b.) sporlu bitkilerde, özellikle mantarlarda, su yosunlarında görülen, bir veya birkaç hücreden oluşmuş organ, 2) (tıp.) içi kloit, yağ vb. Sıvı veya yarı sıvı bir madde ile dolu 20 mm’den küçük patolojik torba, kitle, 3) (hay. b.) tek hücrelilerin veya çok hücreli küçük hayvanların uygun olmayan şartlarda veya çoğalma sırasında evrelerine saldıkları kendilerini korumaya yarayan dayanıklı kapsül’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalın vd. 2011: 1448). Söz konusu kelime yukarıda yer almakta olan anlamdan sadece, ikinci anlamını korumuştur. *Kist* sözcüğü birinci ve üçüncü anlamları ile de anlam genişlemesine uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde ise *kist* kelimesi; ‘firça, boya yapma, yapışkan madde sürme, sulu ve yağlı boya ile resim yapmaya yarayan araç, firça’ manasında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 773, II. Cilt). Kelime Rusça aracılığıyla Azerbaycan Türkçesine geçmiştir. Burada sözcük anlam kaymasına uğramıştır.

Kodeks:

Kodeks kelimesi Latince kökenlidir: Türkiye Türkçesine Latince aracılığıyla geçmiştir. Latince kelime *cōdex*, *cōdic* şekillerinde görülüp, ‘1) ağaç kütüğü, 2) yazı tableti, defter, özellikle büyük boy hesap veya karar defteri, yasa külliyatı’ manalarında kullanılmaktadır²³ (Nişanyan 2002: 241).

Bu kelime Türkçenin eski alıntılarından biridir. Orta Türkçesinin önemli kaynaklarından olan *Codex Cumanicas* eserinin adında söz konusu kelime yer almaktadır. Bu eserde *codex*, yani *kodeks* Latinedeki anlamına yakın kullanılmıştır. Ancak Türkiye Türkçesinde *kodeks* kelimesi; ‘(tıp) tedavi edici etkisi kesin olarak kabul edilen ilaçların formüllerini, fiziksel ve kimyasal özelliklerini, tanınma

---

²³“Kodeks: Antik çağ kullanımında “rulo şeklinde olmayıp bugünkü anlamda katlanıp kesilmiş kitap veya defter” anlamındadır” (Sevan Nişanyan 2002).

reaksiyonlarını, saflık kontrollerini, miktar tayinlerini ve saklama koşullarını içeren resmi kuruluş tarafından onaylı başvuru kaynağı' anlamında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 1456). Kelime burada tıp terimine dönüşerek anlam kaymasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde ise kelime; '1) sistemleştirilmiş kanunlar toplamı, kanun kitabı, mecelle, 2) (mec.) ahlak, ideal, görüş, adet ve ananeler' manalarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 775, II. Cilt). Söz konusu kelime Rusça aracılığıyla Azerbaycan Türkçesine geçmiştir. Azerbaycan Türkçesinde kelime birinci anlamında 'kitap' anlamındayken, Modern Batı dillerinde 'defter' anlamını taşıdığı için kelime burada da anlam kaymasına uğramıştır.

Kolonya / Koloniya

Kolonya kelimesi Latince kökenli bir kelimedir: Latince'de *colonia* 'koloni' şeklinde görülmektedir (Kiraz 2006: 198; Nişanyan 2002: 242). Söz konusu kelimenin Köln kentinden Fransızca *cologne*'den geldiği belirtilmiştir (Larousse 6902, 13. Cilt). Bu tanım Larousse'de şu şekilde ifade edilmiştir: "Köln'ün II. Dünya Savaşı sırasında yıkılması birçok Roma kalıntısının ortaya çıkarılmasını ve kentin kökenlerinin (Örneğin, Roma dönemi surlarının kuzey kapısındaki yazıtta yer alan CCAA (Colonia Claudia Ara Agrippinensis) harfleri belirlenmesini sağladı). Roma döneminden kalma diğer yapıtlar arasında, bir sur kulesi, belediye sarayının bodrumunda yer alan pretarium ve güzel bir Dionysos mozaiği (Roma Germen Müzesi) sayılabilir" (Larousse, 7040: 14. Cilt). Türkiye Türkçesine İtalyancadan geçmiştir. İtalyancada *colonia* kelimesi; 'koloni, sömürge, göçmen topluluğu (campeggio) tatil kampı' anlamındadır (Lorenzoni 2008: 76).

Türkiye Türkçesinde *kolonya* kelimesi; '1) içinde limon, lavanta, tütün vb. Bitkilerin yağı bulunan, hafif kokulu alkollü bir madde (Akalin vd. 2011: 1464), 2)

(kim.) özellikle bergamot ve limon esanslarınınin çözüldürüldüğü yaklaşık %80 alkol içeren çözeltili' (B.B.Larousse (1986) 6902, 13 Cilt) anlamında kullanılmaktadır²⁴. Söz konusu kelime burada anlam kaymasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde kelime *koloniya* şeklinde görülüp, '1)sömürge, koloni, 2) bir devletin topraklarında yabancıların yaşadığı yer, mahalle, kasaba; bu insanlarınbaşka ülkelerde meydana getirdikleri topluluk, 3) herhangi bir sebeple göç ettirilmiş insanların yaşadığı yer, 4) (biy.) birbiri ile bitişik yaşayan organizmalar grubu' manalarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 777, 2. Cilt). Kelime Rusça vasıtasıyla Azerbaycan Türkçesine geçmiştir. Azerbaycan Türkçesinde kelime yukarıdaki anlamlarını korumuştur, aynı zamanda burada kelimeye farklı anlamlarda yüklenerek sözcük anlam genişlemesine uğramıştır.

Kombinezon

Kombinezon kelimesi Latince kökenli bir kelimedir: Latince *com + bini* biçiminde görülüp, 'çift, ikişer' manasında kullanılmaktadır (Kiraz 2006: 199). Söz konusu kelime Fransızca aracılığıyla Türkiye Türkçesine geçmiştir. Fransızcada *combinaison* kelimesi; '1) bağdaşım, uyuşum, 2) (mant. / mat. / kim.) birleşme, bileşme, bileşim, 3) çare, yol, çözüm, 4) bir kasayı açma şifresi, 5) (erkek) iş tulumu, 6) (kadın) iç gömleği, kombinezon' manalarındadır (Saraç 1999: 283).

Türkiye Türkçesinde *kombinezon* kelimesi; '1) bir işi başarıya ulaştırmak için alınan önlemler, düzenleme, 2) kadınların giydikleri kısa ve kolsuz iç çamaşırı' anlamlarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 1467). Söz konusu kelime yukarıda

---

²⁴ Kolonyanın kökeni: "Giovanni Mari Farina'nın (Santa Maria Maggiore, Novara, 1685 – Köln 1766) adına bağlanır. Almanya'nın Köln kentine yerleşen Farina, bulucusunun Gian Paolo Feminis (1795'li yıllarda Köln'de bulunuyordu) olduğu sanılan 'harika suyun' satışını yapmaya başladı. Giovanni Maria Farina'nın (Jean Marie) soyundan gelen biri, 1806'da Paris'e giderek yerleşti ve kolonya üretmeye başladı. Ürettiği kolonyaları özellikle Rusya'ya satıyordu. Ne var ki pek çok rekabetle karşılaştı, bu yüzden kolonyanın patentini elinde tutamadı. Yalnızca 'Jean Marie Farina' markasının mülkiyetini koruyabildi. Avrupa ülkelerinde kolonyanın niteliğinin korunabilmesi amacıyla 'doğal esanslarla ilgili olarak meslek odaları düzeyinde çeşitli önlemler alınmış, kullanılacak alkol ve esans oranları belirlenmiştir" (B. Larousse 1986:6902, 13. Cilt).

yer almakta olan anlamlardan sadece üçüncü ve altıncı anlamını korumuştur. Dolayısıyla, kelime burada anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde kelime *kombinezon* şeklindedir. Kelime burada ‘işte giyilen tulum, iş elbisesi’ manasındadır (Altaylı 1994: 778, 2. Cilt). Azerbaycan Türkçesinde sözcük isim görevindedir. Söz konusu kelime yukarıda yer almakta olan anlamlardan sadece beşinci anlamını korumuştur. Bu sebeple kelime; burada da anlam daralmasına uğramıştır.

Kondisyoner / Kondisioner

Kondisyoner kelimesi Türkiye Türkçesine Fransızca vasıtasıyla geçmiştir. Fransızcada *condition* kelimesi; ‘1) durum, hal, 2) koşul, şart, 3) toplumsal durum, mevki, 4) zorunlu, gerekli şey, 5) (eski) toplumsal sınıf, tabaka, 6) tüm durum, kondisyon, form 7) hüküm, madde, 8) fiyat, tarife’ anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 1999: 299).

Türkiye Türkçesinde *kondisyoner* kelimesi; ‘oyuncuların beden ve ruh bakımından durumunu, erkini koruyup geliştiren kimse; geliştirici’ manalarında kullanılmaktadır (Çağbayır 2007: 2731, 3. Cilt). Sözcük burada Batı dillerinde yer almakta olan manalardan yalnızca altıncı anlamını koruyarak anlam daralmasına maruz kalmıştır. *Kondisyoner* kelimesi; *kondisyon*, Batı dillerinde görülen ve Türkçe’de de birçok alıntı kelimedede bulunan alıntı kelimedede bulunan –er ekinin birleşimiyle oluşmuştur. Buradaki –er eki ise genellikle şahıs yapan kişi işlevlerinde olan bir morfendir.

Azerbaycan Türkçesinde söz konusu kelime; *kondisioner* şeklinde görülüp ‘klima’ manasında kullanılmaktadır (Sultanzade 2009: 96). Azerbaycan Türkçesinde sözcük; kışın insanları ısıtmaya, yazın ise serinletmeye yarayan cihaz olarak

kullanılmaktadır. Burada kelime Batı dillerinde yer almakta olan anlamlarını korumamıştır. Dolayısıyla, kelime burada anlam kaymasına maruz kalmıştır.

Kotlet

Kotlet kelimesi Latince kökenli bir kelimedir. Latince *costa* ‘kaburga kemiği, eye’ biçimindedir (Nişanyan 2002: 251). Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransızcada *côtelette* şeklinde görülüp, ‘1) pırzola, 2) (tkz.) kaburga kemiği, 3) (ç.) favori, uzun favori, yan sakalı’ anlamlarındadır (Saraç 1999: 329).

Türkiye Türkçesinde *kotlet* kelimesi; ‘pırzola’ manasında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 1489). Türkiye Türkçesine Batı dillerinden geçen kelime burda sadece birinci anlamını korumuştur. Bu sebeple kelime anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde ise *kotlet* kelimesi; ‘kıyılmış veya dövülmüş etle yuvarlak veya elips şeklinde hazırlanan yemek, köfte, kotlet; sebze vs. ile bu şekilde hazırlanan yemek’ manasında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 787, 2. Cilt). Azerbaycan Türkçesinde ise *kotlet* kelimesi; anlam kaymasına uğramıştır.

Lektör / Lektor

Lektör kelimesi Latince kökenlidir: Latince *legere* ‘okumak’ > *lector* şekillerinde görülmektedir (Çağbayır 2007: 2953, 3. Cilt). Söz konusu kelime Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransız dilinde *lecteur* kelimesi; ‘1) okur, okuyucu, 2) okutman, 3) ikinci aşamalı papaz çırağı, 4 (elektrik, elektronik) okuyucu, aygıt’ manalarında kullanılmaktadır (Saraç). Aynı zamanda kelime Fransız dilinde isim görevindedir.

Türkiye Türkçesinde *lektör* kelimesi; ‘1) okutman, 2) yayınevlerinde yayımlanması düşünülen eserleri inceleyerek değerlendiren kimse’ manalarındadır (Akalin vd. 2011: 1582). Söz konusu kelime yukarıda yer almakta olan anlamlardan

sadece ikinci anlamını korumuştur. Türkiye Türkçesinde sözcük ikinci anlamıyla hem anlam kaymasına, hem de anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde ise *lektor* kelimesi; ‘tebliğ sunan kimse, tebliğci; konferansçı’ manasındadır (Altaylı 1994: 816, II. Cilt; Sultanzade 2009: 102). Sözcük burada ise anlam kaymasına uğramıştır.

Limonata / Limonad

Limonata kelimesi Ar. *līmūn* ليمون limon kökenlidir (Nişanyan 2002: 269). Limonata kelimesini tezimize eklememizin nedeni ise; Türkiye Türkçesine ve Azerbaycan Türkçesine Modern Batı dilleri aracılığıyla geçmiş olmasıdır. Söz konusu kelime; Türkiye Türkçesine İtalyanca aracılığıyla geçmiştir. İtalyan dilinde ise kelime *limonata* şeklinde görülüp, ‘limon’ anlamında kullanılmaktadır (Çankaya 2003: 230).

Türkiye Türkçesinde *limonata* kelimesi; ‘su, şeker ve limon suyundan yapılan şerbet’ manasındadır (Akalın vd. 2011: 1587). Kelime yukarıda yer alan ‘limon’ anlamını korumakla beraber, ‘su ve şeker’ manalarını da içermektedir. Bu sebeple kelime burada anlam kaymasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde kelime *limonad* biçimindedir. Kelime burada ‘gazoz’ anlamlarında kullanılmaktadır (Sultanzade 2009: 102). Azerbaycan Türkçesinde de kelime Modern Batı dillerinden farklı anlamı alması sebebiyle anlam kaymasına uğramıştır.

Lira

Lira kelimesi Latince kökenlidir. Latin dilinde *libre* şeklinde görülmektedir (Kiraz 2006: 215). Söz konusu kelime Çağdaş Türkiye Türkçesine İtalyanca aracılığıyla geçmiştir. İtalyancada *lira* biçiminde olan kelime; ‘1) lira italiana ‘italyan lireti’, 2) (müz.) lir’ manalarındadır (Çankaya 2003: 231).

Türkiye Türkçesinde *lira* kelimesi; ‘1) yüz kuruş değerinde Türk para birimi, teklik, 2) bazı ülkelerin para birimi, 3) (esk.) yedi gram ağırlığında altın sikke, sarı lira manalarındadır²⁵ (Akalın vd. 2011 1588). Kelime burada anlam daralmasına uğramıştır. Çünkü, kelime yukarıda yer alan anlamlardan sadece birinci anlamını korumuştur.

Azerbaycan Türkçesinde ise *lira* kelimesi; ‘Eski Yunanlıların kullandığı bir çeşit telli musiki aleti, lir, rübab’ anlamlarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 822, 2. Cilt). Azerbaycan Türkçesinde ise Modern Batı dillerinde yer alan anlamlardan sadece ikinci anlamını korumuş olması nedeniyle söz konusu kelime burada da anlam daralmasına uğramıştır.

Magazin

Magazin kelimesi Yunanca kökenlidir. Yunancada *magaziá μαγαζιά* [çoğ.] < Yun. *magazí μαγαζί* ‘ambar, gemilerde ticari eşya deposu’ demektir. Çağdaş Türkiye Türkçesine kelime Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransız dilinde *magazine*; *magasin* biçimlerinde görülen kelime; ‘1) magazin, 2) ambar, 3) koruncak depo, 4) dükkân, mağaza 5) silahlarda fişek haznesi, 6) (mec.) dağarcık haznesi’ manalarında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 848). Ancak söz konusu kelime Türk Dil Kurumu 2005 ve B. Larousse (1986)’daki bilgilere göre; Türkiye Türkçesine İngilizce aracılığıyla geçtiği belirtilmiştir. İngiliz dilindeki ve Fransız dilindeki kelimelerin anlamları birbirleriyle uygunluk göstermektedir.

---

²⁵ “Lira; ilk Osmanlı lirası Sultan Abdülmecit zamanında çıkartılan Tashih-i ayar-ı sikke kararıyla bastırıldı. Bu dönemde 50 kuruşluktan daha az değerinde altın para bastırılmamasına karar verilmiş olmasına rağmen, 1854’te 25 kuruşluk altın paralar (çeyrek lira), 1855’te de 2,5’luk ve beşbiryerdelerin basılmasına başlandı” (Larousse 7502, 14. Cilt).

İngiliz dilinde sadece ‘film yuvası makarası, kartuş’ anlamı Fransız dilinde yer almamaktadır²⁶ (Atalay 1999: 2116). Biz çalışmamızda *magazin* kelimesinin Fransızca aracılığıyla geçtiğini savunmaktayız. Bu sebeple söz konusu kelimenin anlam değişmelerinin türlerini de Fransızcada yer almakta olan anlamlara göre inceleyeceğiz.

Türkiye Türkçesinde *magazin* kelimesi; ‘1) halkın çoğunu ilgilendirecek, çeşitli konulardan söz eden, bol resimli yayın, 2) genellikle sanat, eğlence ve spor dünyasında tanınmış kişilerle ilgili haber ve yorum’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 1602). Sözcük burada birinci anlamı ile anlam kaymasına uğramıştır, ikinci anlamını ise korumuştur. Fakat yukarıda yer almakta olan diğer anlamları da koruyamadığı kelime anlam daralmasına da uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesi *magazin* ‘1) mağaza, 2) ateşli silahların mermi doldurulan yeri, hazne’ (Altaylı 1994: 829, II. Cilt). Azerbaycan Türkçesinde Batı dillerinde yer alan anlamlardan yalnızca üçüncü ve dördüncü anlamını korumuştur. Dolayısıyla, kelime burada da anlam daralmasına uğramıştır.

Markiz

Markiz kelimesi Fransızca kökenli bir kelimedir. Fransızcada *marquise* kelimesi; ‘markiz’ manasında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 871).

Türkiye Türkçesinde *markiz* kelimesi; ‘1) markinin karısı, 2) iki kişilik, alçak, oldukça geniş koltuk, 3) (mim.) bir kapı veya pencere önünde yağmurdan korunmak için yapılan saçak, 4) buharlı lokomotiflerde ateşçi ile makinistin bulunduğu bölme verilen ad, 5) bir tür meyveli, alkollü dondurma’ anlamlarındadır (Akalin vd. 2011:

---

²⁶ “Magazin; 1731’de İngiliz Edward Cave, Gentleman’s Magazine adlı ilk magazini çıkardı. 19. yy’da ABD’de ve Büyük Britanya’da gittikçe daha büyük önem kazanan magazin daha sonra çeşitli biçimler altında yaygınlaştı. Cüzdan adlı dergi , Türkiye’de yayımlanan magazin türündeki ilk dergi olarak kabul edilir (İstanbul 1873). Bunu Şehbal, Resimli Kitap, İnci, Süs, Resimli Ay, Yedigün, Hafta, Yelpaze, Sizin İçin, Elele, Hafta Sonu, Kadınca, Erkekçe, Bravo, Hey, Gong vb. izledi”(Larousse 7653: 15. Cilt).

1628; Çağbayır 2007: 3064, III. Cilt). Söz konusu kelime burada anlam genişlemesine uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesi *markiz* ‘1) Batı Avrupa ülkelerinde kont ile dük arasında yer alan asalet ünvanı ve bu ünvana sahip olan kimse, marki’ (Altaylı 1994: 835, 2. Cilt). Burada sözcük Batı dillerindeki anlamını korumuştur. Bu sebeple kelime herhangi bir anlam değişmesine maruz kalmamıştır

Masif / Massiv

Masif kelimesi Latince kökenlidir. Latince *massa* ‘yığın, öbek, kütle’ biçimindedir (Nişanyan 2002: 282). Masif kelimesi Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransızcada *massif* biçiminde olan kelime; ‘1) ağır kalın, iri, kocaman, 2) som, 3) büyük, çok, 4) yoğun, toptan, 5) som, duvar, 6) (ormanda) sıklık, sık ağaçlık, 7) dağ çemberi, dağlık kütük’ manalarında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 874).

Türkiye Türkçesinde *masif* kelimesi; ‘som, saf, karışksız’ manalarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 1631). Burada kelime Fransızcada yer alan anlamlardan yalnızca ‘som’ anlamını koruduğu için, anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *massiv* kelimesinin anlamları; ‘1) (coğ.) jeolojik olarak yassı dağ tepelerinde oluşan saha, 2) herhangi bir özelliğine göre bir tür geniş saha (Altaylı 1994: 836 II. Cilt). Burada kelime anlam kaymasına uğramıştır. Daha doğrusu kelime Rusçada anlam kaymasına maruz kalmış, Azerbaycan Türkçesinde bu anlamıyla geçmiştir.

Master

Master kelimesi Latince kökenli bir kelimedir. Latince *magister* ‘daha büyük’, *magnus* ‘büyük’ biçimlerinde görülmektedir (Nişanyan 2002: 282). Türkiye

Türkçesine İngilizce aracılığıyla geçmiştir. İngilizcede *master* kelimesi; ‘1) usta 2) baş, usta’ manalarında kullanılmaktadır (Atalay 1999: 2158).

Türkiye Türkçesinde *master* sözcüğü; ‘1) dört yıllık yüksek öğrenimden sonra yapılan ve belli bir uzmanlık sağlayan doktora öncesi eğitim, yüksek lisans eğitimi, 2) bu eğitimin sonunda elde edilen derece, yüksek lisans derecesi’ anlamlarında kullanılmaktadır (Çağbayır 2007: 3074 III. Cilt). Söz konusu kelime burada anlam kaymasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *master* kelimesi, edebi dilde yoktur, ancak Rusça’nın tesiriyle konuşma dilinde ‘usta’ manasında kullanılmaktadır (Sultanzade 2009: 106). Söz konusu kelime Azerbaycan Türkçesinde ise Batı dillerindeki anlamını koruyarak herhangi bir anlam değişmesine maruz kalmamıştır.

Mazot / Mazut

Mazot kelimesi Türkiye Türkçesine Rusçadan geçmiştir. Rusçada *mazyt* ‘siyah yağ’ biçiminde görülmektedir. Söz konusu “kelime ilk kez 1905 dolayında Bakü’de imal edilmiştir” (Nişanyan 2002: 286).

Türkiye Türkçesinde *mazot* ‘yakıt olarak kullanılan, ham petrolün damıtma ürünlerinden biri, motorin’ anlamına sahiptir (Akalin vd. 2011: 1640). Burada da kelime yakıt belirtir, ancak anlam kayması olmuştur.

Azerbaycan Türkçesinde *mazut* ‘siyah yağ, ham petrolün damıtılmasıyla elde edilen ve yakıt olarak kullanılan madde’ anlamındadır (Altaylı 1994: 840 2. Cilt). Azerbaycan Türkçesine de Rusçadan geçmiş olan *mazot* kelimesi, o dildeki anlamını korumuştur. Dolayısıyla, kelimenin bir anlam değişmesine maruz kalmamıştır.

Mekanizm / Mexanizm

Mekanizm kelimesi Yunanca kökenlidir. Yunan dilinde *mechos*, *mechanismos* biçimlerinde görülmektedir. Fransızca aracılığıyla Türkiye Türkçesine geçmiştir. Söz

konusu kelime; Fransızca *mecanisme* biçiminde görülüp, ‘1) mekanizma, düzenek, 2) çalışma biçimi, işleyiş, düzenek, 3) (fels.) mekanikçilik’ anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 878).

Türkiye Türkçesinde mekanizm sözcüğü; ‘(fels.) mekanikçilik’ manasındadır (Akalin vd. 2011: 1646). Söz konusu kelime; Batı dillerinde yer almakta anlamlardan yalnızca birini koruduğu için kelime burada anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde ise *mexanizm* kelimesinin diğer anlamları muhafaza edilmiştir: Söz konusu kelime; ‘1) makinayı, motoru vs. hareket ettiren parçası, mekanizma; bir işi yapmak için gereken motor vs.; 2) (mec.) bir şeyin iç yapısı, iç sistemi, 3) fiziki, kimyevi, fizyolojik vs. olayları meydana getiren durum ve süreçler toplamı’manalarındadır (Altaylı 1994: 844, II. Cilt). Söz konusu kelime Azerbaycan Türkçesinde felsefe terimi olarak kullanılmaktadır ve dolayısıyla bu sebeple anlam daralması söz konusudur.

Metalürji / Metallurji

Metalürji kelimesinin kökeni Antik döneme uzanmaktadır: Latince *metallurgia*, Yunancada ise *metallurgein* ‘bir madeni işlemek’ biçimlerinde görülmektedir (Larousse 8065, 15. Cilt). Metalürji kelimesi Çağdaş Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransızca *métallurgie* kelimesi ‘1) madencilik, maden sanayii, 2) demir çelik sanayii’ manalarında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 890).

Türkiye Türkçesinde *metalürji* sözcüğü; ‘metal bilimi’ anlamında kullanılmaktadır²⁷ (Akalin vd. 2011: 1666). Kelime burada Batı dillerinden farklı olarak ‘metal sanayii’ değil, ‘metal bilimi’ olarak geçtiği için anlam kaymasına uğramıştır.

---

²⁷ “Metalürji; tarih öncesi çağlarda da kullanılan bakır, altın ve demirden başka, gümüş, kurşun, cıva, antimon ve daha sonra kolay, İ.Ö. 5000 yılında Kaldeliler, Asurlular ve Mısırlılar tarafından çıkarıldı” (Larousse 8065, 15. Cilt).

Azerbaycan Türkçesinde *metallurji* kelimesi; ‘(metal) metalürjiye ait metalürji sahasıyla ilgili’ anlamındadır (Altaylı 1994: 862 II. Cilt). Söz konusu kelime burada Batı dillerindeki anlamını korumakla beraber, isim değil, sıfat olarak kullanılmaktadır. Burada bir sıfatlaşma söz konusudur. Bu husus aşağıdaki meteoroloji kelimesi içinde geçerlidir.

Meteoroloji

Meteoroloji kelimesi Yunanca kökenli bir kelimedir. Yunancada *metoros* ‘havada bulunan şey’ biçiminde kullanılmaktadır (Çağbayır 2007: 3174, 3. Cilt). Kelimeyi Türkiye Türkçesine veren Fransızcada *meteorologie* kelimesi; ‘hava bilgisi, meteoroloji’ manasındadır. (Saraç 2009: 891).

Türkiye Türkçesinde de *meteoroloji* kelimesi bu anlamdadır.²⁸ (Akalin vd. 2011: 1666). Burada sözcük Fransızcadaki anlamını koruyarak herhangi bir anlam değişmesine uğramamıştır.

Azerbaycan Türkçesinde ise *meteoroloji* kelimesi; ‘meteorolojiyle ilgili’ anlamındadır (Altaylı 1994: 862, 2. Cilt). Kelime –loji unsuruyla oluşan bütün kelimelerde olduğu gibi, burada da Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesi arasındaki fark; kelimenin birincide isim, ikincide ise sıfat işlevinde olmasıdır. Sözcük Azerbaycan Türkçesinde de Modern Batı dillerinde yer alan anlamını korumuştur.

Milis

Milis Latince kökenlidir; Latin dilinde *militia* biçiminde görülmektedir (Çağbayır 2007: 3223). Türkiye Türkçesine Fransızca vasıtasıyla geçmiştir. Fransızcada *milice*

---

²⁸ “Meteorolojide kuramsal incelemeler hidrodinamik ile termodinamiğe dayanır. Bu incelemenin amacı temelde uygulamaya dönüktür; hava tahmini, günümüzde, ayrıca çeşitli ‘zaman dilimleri’ne göre sürekli bir değişkenlik çerçevesinde iklim salınımlarını da önceden kestirmek için çalışmalar yapılmaktadır. Meteorolojide atmosferi bir bütün olarak ele almak şarttır. Bu bakımdan ulusal meteoroloji servislerinin çoğu Dünya meteoroloji gözleminden sorumlu olan Dünya meteoroloji örgütü (WMO) Bünyesinde toplanmıştır” (Larousse 8070, 16. Cilt).

sözcüğü; ‘1) polis, 2) orduya yardımcı olmak üzere toplanan halk kuvveti’ anlamındadır (Saraç 1999: 901). Azerbaycan Türkçesinde *milis* kelimesi birinci anlama, Türkiye Türkçesinde ise ikinci anlamdadır. Dolayısıyla her iki dilde anlam daralması olmuştur.

Türkiye Türkçesinde *milis* kelimesi; ‘1) savaş sırasında orduya yardımcı olarak toplanan silahlı halk gücü, 2) bazı ülkelerde yardımcı güvenlik gücü’ manalarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 1683).

Azerbaycan Türkçesinde aslında *milis* kelimesi; Sovyet döneminde polisi belirtmiştir. Bağımsız Azerbaycan’da bu kavram için *polis* kelimesi kullanılmaktadır.

Moral

Moral kelimesi Latince kökenlidir (Kiraz 2006: 237). *Moral* kelimesi Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Söz konusu kelimenin Fransız dilindeki yazılış biçimleri ve görevleri elimizdeki kaynaklarda iki farklı biçimde verilmiştir. *Morale* biçiminde olan sözcük; ‘1) töre bilim, ahlak bilimi, 2) töre, aktöre, ahlak, 3) –den çıkarılacak sonuç, alınacak ders, kısdan hisse, 4) ahlak söylevi, ahlak üzerine öğüt’ manalarındadır (Saraç 2009: 914). *Moral* (Çağbayır 2007:3256, 3.Cilt) şeklindeki ikinci kelime sıfat tamlaması görevindedir. Fransız dilinde *moral* kelimesi; ‘1) törel, ahlaki 2) törebilimsel 3) tinsel, manevi 4) iç gücü, maneviyat’ manalarında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 914).

Türkiye Türkçesinde *moral* kelimesi; ‘bir insanın ruhsal gücü, manevi güç, maneviyat’ anlamındadır²⁹ (Akalin vd. 2011: 1696). Kelime Batı dillerinde yer alan anlamlardan sadece ‘manevi ve maneviyat’ anlamlarını koruduğu için burada anlam daralmasına maruz kalmıştır.

---

²⁹ “*Moralman* sözcüğünün "ruh hali" anlamında isim olarak kullanılması en az 1970'lerden beri yaygın olmakla birlikte, yazılı örnekleri enderdir” (nisanyansozluk.com).

Azerbaycan Türkçesinde ise moral kelimesi; ‘âhlâk’ manasındadır. Moral kelimesi; Azerbaycan Türkçesinin edebî dilinde yoktur. Sadece konuşma dilinde Rusçanın tesiriyle dar çerçevede kullanılmaktadır (Sultanzade 2009: 112). Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Azerbaycan Türkçesinde de söz konusu kelime anlam daralmasına uğramıştır.

Morfoloji

Morfoloji kelimesi Yunanca kökenlidir. Yunancada *morphe* + *logie* biçiminde görülmektedir (Kiraz 2006: 237). Söz konusu kelime Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransızcada *morphologie* kelimesi; ‘1) yapı bilim, 2) biçim, biçimbilim’ anlamındadır (Saraç 2009: 916).

Türkiye Türkçesinde *morfoloji* kelimesi; bu anlamları korumuştur.

Azerbaycan Türkçesinde *morfolojik* biçiminde olan kelime; ‘1) varlıkların (organizma, mineraller, topraklar vs.) yapı ve şeklini inceleyen bilim, 2) (dlb.) kelimelerin şekilleri ve oluşumunu konu edinen dil bilimi’ manalarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 877, 2. Cilt). Azerbaycan Türkçesine bu kelime Rusça aracılığıyla geçmiştir. Söz konusu kelime daha önce *ekoloji* örneğinde ve diğer benzer örneklerde gördüğümüz gibi, *-loji* kısmı sıfat oluşturan unsurdur. Burada kelime Batı dillerindeki anlamlarını koruduğu için herhangi bir anlam değişmesine uğramamıştır.

Natura

Natura kelimesi Latince kökenlidir. Yaradılış kelimesi Latince *natür a* ‘doğuş’ *nasci, nat-* ‘doğmak’ fiilinden türemiştir. *Natura* kelimesini araştırırken edindiğimiz bilgilere göre; Türkiye Türkçesine İtalyanca (Akalin vd. 2011: 1754) ve Fransızca (Çağbayır 2007: 3498, 4. Cilt) aracılığıyla geçtiği belirtilmiştir. Biz tezimizde Batı dillerinden olan *natura* kelimesinin hem İtalyanca hemde Fransızca anlamını ele

aldık. İtalyan dilinde *natura* kelimesi; ‘doğa , tabiat; huy, özellik, mizaç, yaratılış; tür, çeşit’manalarındadır (Çankaya 2003: 266). Fransız dilinde de *nature* kelimesi; ‘1) doğa, tabiat, 2) yaratılış, mizaç, 3) insandaki doğal duygular, 4) evren, dünya, 5) nitelik, özellik, karakter, 6) tür, çeşit, cins’ manalarında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 931). Fransız ve İtalyan dilleri arasında yer alan kelime, her iki dilde de birinci, ikinci, beşinci ve altıncı anlamları uygunluk göstermiştir. Ancak Fransız dilinde yer alan üçüncü ve dördüncü anlamlar İtalyan dilinde yer almamaktadır.

Türkiye Türkçesinde *natura* kelimesi; ‘insanın yaratılış özelliği’ manasındadır (Akalin vd. 2011: 1754). Bu kelime; hem İtalyan, hem de Fransız dilinde yer almakta olan ‘yaratılış’ manasını korumuştur. Dolayısıyla, kelime burada anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *natura* biçiminde olan sözcük; ‘1) kopyasından resmi yapılan veya canlı örnek olarak ressamın önünde duran kimse, model; stüdyo dışında film çekilen tabii muhit, yer, 2) borç alınan para karşılığı verilen mal, ürün vs.’ manalarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 908, II. Cilt). Söz konusu kelime burada anlam kaymasına uğramıştır.

Not

Not kelimesi Hint Avrupa kökenlidir. Latince *gnoscere*, *not-* ‘bilmek, tanımak’ < HAvr. *gnō-* ‘bilmek’ şekillerindedir (Nişanyan 2002: 326). Çağdaş Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransız dilinde *note* kelimesi; ‘1) im, işaret, 2) (öğrencilere verilen) not, 3) (öğrencilerin tuttıkları) not, ders, 4) (bir şey konusunda alınan) not, 5) hesap pusulası, hesap, 6) (müz.) nota, 7) küçük haber, haber pusulası, 8) (diplomaside) nota ‘ anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 944).

Türkiye Türkçesinde *not* biçiminde görülen kelime; ‘1) bir şeyi hatırlamak için yazılan kısa yazı, 2) okullarda öğrencinin dersle ilgili bilgi ve beceri düzeyini göstermek üzere öğretmenlerce verilen sayı, derece, 3) (mec.) bir şeyin niteliği üzerine edinilen kanı’ manalarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 1779). Türkiye Türkçesinde söz konusu kelime, yukarıda yer alan anlamlardan sadece birinci, ikinci ve dördüncü anlamlarını korumuştur. Dolayısıyla, kelime burada anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde ise *not* kelimesi; 1) herhangi bir musiki sesinin şekille ifadesi, nota, 2) musiki veya türküde, şarkıda sesin kendisi, 3) notalarla yazılmış musiki eser metni, böyle metinden ibaret kitap, defter’manalarındadır (Altaylı 1994: 921, II. Cilt). Azerbaycan Türkçesinde kelime Fransızcada yer alan olan anlamlardan sadece altıncısını korumuştur. Burada Azerbaycan Türkçesinin korumuş olduğu anlam kendi içerisinde anlam genişlemesine uğrarken, yukarıda yer almakta olan diğer anlamları korumadığı içinde anlam daralmasına uğramıştır.

Operatör / operator

Operatör kelimesi Latince kökenlidir: Latince *operatio* biçiminde görülmektedir (Kiraz 2006: 256). Söz konusu kelime Çağdaş Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransızcada isim görevinde olan *opérateur* kelimesi; ‘1) yapan, yaratan, gerçekleştiren, 2) (hek.) cerrah, operatör, 3) (mat.) yapılacak işlemi gösteren işaret, 4) teknisyen, bir makinenin her türlü çalışma ve onarımını sağlayan kişi, 5) (sinemacılıkta) kameracı, alıcı yönetmeni, 6) (basımcılıkta) dizgici’ manalarında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 966).

Türkiye Türkçesinde *operatör* kelimesi; ‘1) cerrah, 2) işletmeci, 3) (bl.) işletmen, 4) (esk.) basılacak metinleri dizgi makinesinde dizen kimse’ anlamlarındadır (Akalin vd. 2011: 1807). Batı dillerinde bu kelime matematik, sinemacılık, basımcılık,

hekimlik gibi birçok alanda kullanılmaktayken Türkiye Türkçesinde sadece hekimlik ve işletmecilik alanında kullanılması sebebiyle söz konusu kelime burada anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesi *operatör* biçiminde olan kelime; ‘1) bazı teknik cihazları kullanan veya belirli üretim sahasındaki işlerden mesul olan yüksek ihtisas sahibi uzman; nakliyecilikte işi bir merkezden yürüten görevlinin emirlerini yerine getiren ve harekete ilgili olarak daimi surette bilgi veren kimse 2) sinema operatörü’ manalarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 932 2. Cilt). Azerbaycan Türkçesinde *operatör* kelimesi Fransızcada yer alan anlamlardan sadece dördüncü ve beşinci anlamını korumuştur. Dolayısıyla, kelime burada da anlam daralmasına uğramıştır.

Ortodoks / Ortodoks

Ortodoks kelimesi Yunanca kökenli bir kelimedir. Yunancada; (orthos ‘doğru’ + doksa ‘kanı’) ορθόδοξος ‘*orthódoksos*’ biçiminde görülen kelime, Latince *orthodoxus* şeklinde görülmektedir (Çağbayır 2007: 3638, 4. Cilt; B.Larousse (1986) 8913, 17. Cilt). Söz konusu kelime Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransızcada *orthodoxe* şeklinde olan kelime; ‘1) bir dinin ilkeleri içinde kalan, dinde doğru yolda olan, 2) (mec.) gelenekçi, geleneğe bağlı, geleneğe uygun, 3) Ortodoks’ anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 976).

Türkiye Türkçesinde *ortodoks* kelimesi; herhangi bir anlam değişmesine maruz kalmamıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *ortodoks* sözcüğünün anlamını S. Altaylı yanlış olarak; ‘ortodoks Hristiyan mezhebine mensup kimse’ (Altaylı 1994: 934, II. Cilt) şeklinde sunmuştur. Bu, kelimenin Türkiye Türkçesindeki anlamıdır, bu da sözlük yazarını yanıltmıştır. Azerbaycan Türkçesinde kelimenin anlamı ‘genel veya resmi’ olarak kabul edilmiştir (Sultanzade 2009: 119). Bu kelime Azerbaycan Türkçesinde sadece

Hristiyanlıkla veya dinle ilgili değil, herhangi bir ideoloji, felsefi görüş vs. ile ilgili olarak kullanılabilir. Dolayısıyla, kelime burada Fransızcadaki ikinci anlamı, yani geleneğe uygun anlamına, yakın bir manaya sahiptir. Dolayısıyla, burada anlam daralması olayı boy göstermiştir.

Parapet

Parapet kelimesi Latince kökenli bir kelimedir: Latince *pectus* ve *pector* şekillerinde görülmektedir (Nişanyan 2002: 343). Türkiye Türkçesine İtalyanca vasıtasıyla geçmiş olan bu kelime İtalyan dilinde; *parapetto* (*parare* korumak + *petto* göğüs) biçiminde olup; ‘göğüs siperi; korkuluk, parmaklık’ manalarında kullanılmaktadır (Çankaya 2003: 292).

Türkiye Türkçesinde *parapet* / *paranpet* (‘Türkçede paranpet biçimindeki –n ikincil bir sestir’ (Eren 1999: 324) kelimesi; ‘(den. ve mim.) küpeşte’ manasındadır³⁰ (Akalin vd. 2011: 1886). Kelime Türkiye Türkçesinde Batı dillerinde yer almakta olan ‘korkuluk ve parmaklık’ anlamlarını korumuştur. Ancak sadece ‘gemicilikte’ yer alan ‘korkuluk’ manasında kullanıldığı için kelime anlam daralmasına maruz kalmıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *parapet* kelimesi; ‘bir arsa v.s boyunca uzayıp giden alçak duvarlar, çit’ manalarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 956 II. Cilt). Kelime Batı dillerinde yer almakta olan anlamlarını korumamıştır. Batı dillerinde genel olarak evlerin pencerelerini ve balkonlarını korumak amaçlı yapılan ‘korkuluk ve parmaklıklar’ Azerbaycan Türkçesinde ‘bir arsa üzerine yapılan çit’ manasında kullanıldığı için kelime anlam kaymasına uğramıştır.

---

³⁰ “Türkiye Türkçesine Rumca aracılığıyla geçmiş olan küpeşte kelimesi ise; ‘1) (den.) gemide güverte hizasında ıskarmoz bağlarına tutturulan dikmelerin dış yüzlerine kaplanan kaplamaların oluşturduğu siper, borda kaplamalarının en üstü, güverteden yukarı kalan bölüm, korkuluk, parapet, 2) (mim.) duvarların üzerine, balkon veya pencerelerin içine çimento ve mozaik karışımı ile yapılan dolgu, set, parapet’ malarındadır” (Akalin vd. 2011: 1561).

Aslına bakılırsa *parapet* kelimesi; hem Batı dillerinde, hem Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesinde anlam boyutu aynıdır. Yani hepsinde anlam olarak ev, balkon, arsa vs... gibi yapıları korumak amaçlı yapılan ve çevredeki olumsuzluklara karşı alınmış önlemlerdir. Ancak anlam değişimleri üzerine yapılmış olan çalışmaların az olmasından dolayı, burada sadece anlam kayması var demekle yetiniyoruz. Aslında anlamsal bütünlüğün var olduğu ve hepsinde de amacın aynı olduğu bu kelimedede, yukarıda yer alan çalışmalarımda da gördüğüm anlam değişimi türlerine (anlam kayması, anlam kötüleşmesi, anlam iyileşmesi, anlam daralması, anlam genişlemesi) yeni terimler kazandıracak ve bu alana katkı kazandıracak daha fazla çalışma yapılması gerektiği aşîkârdır.

Partizan

Partizan kelimesi Latince kökenli bir kelimedir: Latince *pars, part* ‘parça, pay, kısım, (yeryüzü parçası anlamında), kıta’ manalarında (Nişanyan 2002: 345). Çağdaş Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransızcada *partisan* biçiminde olan kelime; ‘1) yandaş, taraftar, 2) –den yana, -e taraftar, 3) çeteci, 4) yan tutan, tarafgir’ manalarında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 1006).

Türkiye Türkçesinde *partizan* kelimesi; ‘1) partici, 2) düşmanlarına karşı mücadele verirken cephe girişinde silahlı harekete katılan kimse’ manasındadır (Akalin vd. 2011: 1894). Ancak Türkiye Türkçesinde genellikle birinci anlam yaygın olarak bilinmektedir.

Azerbaycan Türkçesinde *partizan* biçiminde olan sözcük; ‘gerilla, gizli savaş veren sivil silahlı kuvvet’ anlamlarında kullanılmaktadır (Sultanzade 2009: 122)³¹. Fransızca ile kıyaslamada her iki dilde bir anlam daralması olduğu görülmektedir.

---

³¹ “Partizan; (Ask.) halkın iradesinden kaynaklanan partizanlar eylemi, genellikle bir ülkenin yabancı askerler tarafından işgali sırasında, ya da hükümet tarafından hakın dinsel inancına, törelerine ya da siyasal düşüncelerine son derece aykırı düşen önlemlerin uygulanması sonucu ortaya çıkar” (Larousse 9205, 18. Cilt).

Pasta

Pasta kelimesi Yunanca kökenli bir kelimedir: Söz konusu kelime Eski Yunancada *πάστῆ* ‘*pástē*’ ‘arpa bulamacı’ manalarında kullanılmaktadır. *Pasta* kelimesi Türkiye Türkçesine İtalyanca aracılığıyla geçmiştir. Kelime İtalyan dilinde *pasta* biçiminin; ‘hamur; macun; makarna; pasta; (mec.) huy’ anlamlarında kullanılmaktadır (Çankaya 2003: 295).

Türkiye Türkçesinde *pasta* kelimesi; ‘içine katılmış türlü maddelerle özel bir tat verilmiş, fırında veya başka bir yolla pişirilerek hazırlanmış bir tür hamur tatlısı’ anlamında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 1896). *Pasta* kelimesi Türkiye Türkçesinde yukarıda yer almakta olan anlamlardan yalnızca ‘hamur ve pasta’ anlamlarını korumuştur. Dolayısıyla, kelime burada anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde ise *pasta* şeklinde olan kelime; ‘kozmetikte aşçılıkta, tababette vs. kullanılan macun şeklinde olan şeylerin adı’ manalarında kullanılmaktadır (Altaylı 1996: 960 II. Cilt). Sadece ‘macun’ anlamını koruyan kelime burada da anlam daralmasına uğramıştır.

Patron

Patron kelimesi Latince kökenli bir kelimedir: Latince *patronus* ‘sahip’ biçiminde görülmektedir (Çağbayır 2007: 3800). Kelime Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransızcada *patron* kelimesi; ‘1) işveren, patron, 2) bir kimsenin, bir kent ya da bir kilisenin adını taşıdığı ermiş, 3) koruyucu, 4) bir bilimsel çalışmayı yürüten ve denetleyen, 5) bir tıp kürsüsü ya da kliniğinin başı olan profesör, 6) (hık.) karı, kadın, köroğlu, 7) (küçük tekneler için) kaptan, reis, 8) (biçki, resim, örgü, vb. için) kalıp, patron’ manalarında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 1014).

Türkiye Türkçesinde *patron* sözcüğü; ‘1) bir ticaret veya sanayi kurumunun sahibi, başı, iş vereni, 2) (mec.) bir kuruluşta, bir işyerinde makam bakımından

yetkili kimse, 3) (mec.) sözü geçen paralı kimse, 4) kumaşın biçilmesine yarayan bir giysi örneğindeki parçaların biçimine göre kesilmiş kağıt, kalıp’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 1901) Kelime Türkiye Türkçesinde Fransızca yer almakta olan anlamlardan yalnızca birinci ve sekizinci anlamını korumuştur. Burada kelime Fransız dilinde yer almakta olan ‘profesörlük, halk dilinde kadın, köroğlu vs.’ anlamlardan hiçbirini korumamıştır. Dolayısıyla, *patron* kelimesi burada anlam daralmasına maruz kalmıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *patron* kelimesi; ‘1) ateşli silah mermisi, kurşun, 2) çeşitli cihazlarda vs. borucuk, boru’ manalarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 960, 2. Cilt). Azerbaycan Türkçesinde kelime burada anlam kaymasına uğramıştır.

Piket

Piket kelimesi Fransızca vasıtasıyla Türkiye Türkçesine geçmiştir. Fransız dilinde *piquet* kelimesi; ‘1) kazık, 2) (okullarda) yüzünü duvara dönüp ayakta durma cezası, 3) (ask.) hazır kuvvet, 4) bir iskambil oyunu, piket’ manalarında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 2051).

Türkiye Türkçesinde *piket* biçiminde olan sözcük; ‘iki, üç veya dört kişi arasında ve otuz iki kâğıtla oynanan bir tür iskambil oyunu’ anlamındadır (Akalin vd. 2011: 1924). Söz konusu kelime, burada yukarıda yer almakta olan anlamlardan sadece dördüncü anlamını korumuştur. Bu sebeple kelime burada anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *piket* kelimesi; ‘karakol, nöbetçi müfreze, grev nöbetçileri, grev sözcüleri’ manalarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 969 2. Cilt). Kelime burada anlam kaymasına uğramıştır.

Pile / pilə

Pile kelimesi Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransızcada *pli* şeklinde görülen kelime; ‘1) kıvrım, kırma, 2) pot, buruşukluk, 3) kırışık, 4) zarf, mektup zarfı, 5) mektup, 6) alışkanlık, alışkı, 7) güçlük, engel, 8) büküm’ manalarında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 1062).

Türkiye Türkçesinde *pile / pili* biçimlerinde görülen kelime; ‘kumaş, kâğıt vb. bir bölümün öbürünün üzerine getirilmesiyle oluşturulan kıvrım, kırma’ anlamındadır (Akalin vd. 2005: 1606; Akalin vd. 2011: 1924). Söz konusu kelime Fransız dilinde yer almakta olan anlamlardan yalnızca birinci, dördüncü ve sekizinci anlamlarını koruması sebebiyle anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde ise *pilə* biçiminde olan sözcük; ‘ipek böceğinin ürettiği kozalardan alınan ipek, üretilen ipek’ manasında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 969 II. Cilt). Sözcük burada anlam kaymasına uğramıştır. Batı dillerinde yer almakta olan anlamlarında olduğu gibi kumaşa verilen biçimden değil de, kumaşın ham maddesi ve üretimi anlamını taşıdığı için kelime anlam kaymasına maruz kalmıştır. Aynı zamanda Azerbaycan Türkçesinde kullanılan kumaşın yalnızca ipek kumaş olması, fakat Batı dillerinde şekil verilen kumaşın türünün belirtilmeyerek genel bir anlama sahip olduğu da görülmektedir.

Piston

Piston kelimesi Latince kökenli bir kelimedir: Latince *pistare* biçiminde olan kelime ‘ezmek’ anlamında kullanılmaktadır (Çağbayır 2007: 3863, 4. Cilt). *Piston* kelimesi Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransız dilinde *piston* sözcüğü; ‘1) piston, 2) iltimas, kayırma, piston, torpil’ manalarındadır (Saraç 2009: 1052).

Türkiye Türkçesinde piston kelimesi; ‘1) bazı araçlarda, motorlarda bir silindir içinde düzenli hareket eden daha küçük çaplı silindir, itenek, 2) (mec.) kayırıcı’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 1928). Burada *piston* sözcüğü Fransız dilindeki anlamlarını koruyarak herhangi bir anlam değişikliğine uğramamıştır.

Azerbaycan Türkçesinde ise piston kelimesi; ‘1) fişekte barutu ateşlemeğe mahsus patlayıcı parça, kapsül, oyuncak tabanca için barutlu küçük kâğıt plaka, kase şeklinde laboratuvar kabı, 2) nefesli musîki aletlerinde kapakçık, petrol, su veya gaz çıkarmada kullanılan araçlarda gazı veya sıvıyı emip çıkararak yuvarlak parça’ anlamlarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 971, II. Cilt). Kelime burada anlam kaymasına uğramıştır.

Prospektüs / Prospekt

Prospektüs kelimesi Latince kökenli bir kelimedir: Latince *prospectus* ‘gürüş, ön bakış, tanıtım yazısı’ biçimindedir (Çağbayır 2007: 3899, 4. Cilt). *Prospektüs* kelimesi Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransızcada *prospectus* biçiminde olan kelime; ‘tanıtmanlık, tanıtma yazısı, tanıtma ilanı’ anlamındadır (Saraç 2009: 1123).

Türkiye Türkçesinde *prospektüs* sözcüğü; ‘tanıtmanlık’ manasında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 1948). Burada sadece tanıtmanlık anlamını koruyan kelime anlam daralmasına maruz kalmıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *prospekt* biçiminde olan kelime; ‘şehirde en büyük cadde, bulvar’ manasında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 981, II. Cilt). Kelime Azerbaycan Türkçesine Rusçadan, Rusça’ya da muhtemelen Almandan geçmiştir (Fasmer 1971: 379). Alman dilindeki *prospekt* ‘görüş, perspektif’ kelimesinin kökeni

yine Latince yukarıda bahsettiğimiz kelimeye dayanmaktadır. Kelime Rusçada anlam kaymasına uğramış ve yeni anlamıyla Azerbaycan Türkçesine geçmiştir.

Psikoloji / Psixoloji

Psikoloji kelimesi Yunanca kökenli bir kelimedir: Söz konusu kelime Yunancada *psykhe* ‘ruh’ + *logos* ‘bilim’ biçiminde kullanılmaktadır (Çağbayır 2007: 3901). Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransız dilinde *psychologie* biçiminde görülen kelime; ‘1) ruhbilim, 2) insan ruhundan anlama, 3) duyuş ve düşünüş biçimi, 4) anlayış, zihniyet, kafa, 5) ruhsal durum, ruh durumu, ruh hali’ anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 376).

Türkiye Türkçesinde *psikoloji* şeklindeki kelime; ‘1) ruh bilimi, ruhiyat, 2) bir grubu, bir bireyi belirleyen hareket etme, düşünme, duygulanma biçimlerinin bütünü, 3) ruhsal, 4) (ed.) herhangi bir edebiyat ürününde, kişilerin kişiliklerini belirleyen duyuş, düşünüş, davranış biçimi’ anlamlarında kullanılmaktadır. Söz konusu kelime Fransız dilinde yer alan dördüncü anlamı ‘anlayış, kafa’ ve Türkiye Türkçesinde yer almakta olan dördüncü anlamının edebiyat alanında kullanılmış olması da kelime anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *psixoloji* şeklinde olan kelime; ‘1) psikolojiye ait olan, onunla ilgili olan, 2) insanın psikolojik faaliyetiile ilgili olan, 3) tasvir edilen suretlerin psikolojisinin derinlemesine tasviri esasına dayanarak meydana getirilmiş’ manalarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 981, 2. Cilt). Kelime burada da anlam daralmasına uğramıştır. Azerbaycan Türkçesinde *-loji* unsuru sıfat görevindedir.

Rampa

Rampa kelimesi Türkiye Türkçesine İtalyancadan geçmiştir. İtalyancada *rampa* biçiminde olan sözcük; ‘yokuş, bayır, rampa; uçuş alanı’ anlamlarındadır (Çankaya 2003: 337).

Türkiye Türkçesinde *rampa* kelimesi; ‘1) bir arazinin, bir kara yolunun, bir demir yolu hattının yatay doğrultuya göre yokuş olan bölümü, 2) özellikle istasyonlarda, vagonlara eşya yüklemek veya boşaltmak için yapılan, ambarın önünde bulunan set, 3) bir vagonu raya sokmak veya raydan çıkarmak için kullanılan araç, 4) (ask.) füzelerin havaya fırlatılmak için üstüne yerleştirildikleri eğik destek, 5) (den.) bir geminin başka bir gemiye, dubaya, iskeleye veya sala degecek biçimde yanaşması, 6) (den.) iki ağacı veya takozları birbirine kenetlemek için kullanılan, uçları eğritilmiş ve sivritilmiş demir çubuk’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 1963, 1964). Sözcük burada Batı dillerinde yer almakta olan bütün anlamlarını korumuştur. Fakat *rampa* kelimesi; üçüncü, beşinci ve altıncı manalarıyla da anlam genişlemesi örneği olmuştur.

Azerbaycan Türkçesinde *rampa* sözcüğü; ‘sahneye yöneltilmiş ışıklı cihazların, lambaların seyircilerin gözüne çarpmaması için sahne boyu uzanan siper’ anlamlarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 987 2. Cilt). Azerbaycan Türkçesinde isim görevinde olan *rampa* kelimesi anlam kaymasına maruz kalmıştır.

Reyon / rayon

Reyon kelimesi Hint Avrupa kökenlidir. Bu kelime Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransız dilinde *rayon* biçimindeki kelime; ‘1) ışın, 2) (mec.) parıltı, pırıltı, 3) (mat.) yarıçap, 4) raf, 5) (mağazalarda) bölüm, 6) evlek, 7) (tekerleklerde) parmak, 8) bal peteği, 9) (ç.) ışık’ anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 1999: 1167, 1168).

Türkiye Türkçesinde *reyon* kelimesi; ‘bir mağazanın yalnız bir tür eşya satılan bölümü’ anlamındadır (Akalin vd. 2011: 1978). Burada sözcük Fransızcada yer almakta olan anlamlardan sadece beşinci anlamını koruması sebebiyle anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde rayon şekliindeki kelime; ‘bölge, il’ manasında kullanılmaktadır (Sultanzade 2009: 128). Azerbaycan Türkçesinde isim görevinde kullanılan kelime; yukarıda yer alan anlamlardan hiçbirini korumamıştır. Dolayısıyla, sözcük burada anlam kaymasına uğramıştır.

Rulet

Rulet kelimesi Latince kökenlidir: Latin dilinde *rota* ‘tekerlek’ biçiminde görülmektedir (Nişanyan 2002: 380). Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransız dilinde *roulette* biçiminde olan kelime; ‘1) küçük tekerlek, 2) çeşitli zanaatlarda çeşitli işler için kullanılan küçük tekerlekli alet, 3) rulet³², 4) (ç. tkz.) motorlu polis kuvveti’ anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 1999: 1252).

Türkiye Türkçesinde *rulet* kelimesi; ‘1) bir bilyenin, dönmekte bulunan derin tepside yazılı numaralarından ve siyah ile kırmızı renklerden birinin üzerinde durmasıyla kazanımı belirten kumar aracı ve bununla oynanan kumar, 2) pastacı, terzi vb.’nin kullandığı dişli, küçük demir çark’ manalarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 1987). Kelime yukarıda yer almakta olan anlamlardan yalnızca ikinci ve üçüncü anlamını koruması sebebiyle anlam daralmasına maruz kalmıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *rulet* biçimindeki sözcük; ‘1) içine kıyma et veya patates konarak hazırlanan yemek, sigara böreği, 2) ince katlar halindeki hamurla yuvarlak veya sigara böreği şeklinde hazırlanan tatlandırılmış içli ekmek, tatlı sarma’ anlamında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 1001, II. Cilt). Söz konusu kelime Batı dillerinde yer almakta olan anlamlardan hiçbirini korumamıştır. Sözcük yukarıda

---

³² “Rulet Fransada 18. Yüzyılın ikinci yarısına doğru ortaya çıktı. Daha sonra Monte – Carlo gazinosunda oynandı ve uluslararası bir ün kazandı. Oyun aleti, bir eksen üstünde tam bir dengede bulunan ve yatay bir çark yardımıyla döndürülen silindir biçiminde hareket eden değirmi bir tabladan oluşur. Tabla 0’dan 36’ya kadar numaralanmış 37 haneye bölünmüştür; yeşil renkte olan sıfır hanesi dışındaki tüm haneler sırasıyla bir kırmızı bir siyahtır. Rakamlarının toplamı çift olan tüm nummaralarla on ve yirmi siyahtır. Krupiyeye ruleti hareket etmeye geçirir ve tabla üstüne fildişinden bir bilyayı ters yönde atar; bilya, birçok kez zıpladıktan sonra hanelerden birinde kalır ve kazanan numarayı belirtir. Rulette oyun şekilleri, konulan paranın kendi katı ya da birkaç katı olmak üzere iki ana grupta toplanır” (Larousse 9958; 19. Cilt).

belirttiğimiz anlamlardan farklı olarak, yiyecek ismidir. Ancak kelimenin ifade ettiği yiyecekler biçim itibariyle yuvarlaktır. Latincedeki *rota* ‘tekerlek’ kelimesiyle ilişkisi bu açıdandır. Kelime anlam kaymasına uğramıştır.

Sekreter

Sekreter kelimesi Latince kökenlidir: Latince *sekretus* ‘saklı’ biçiminde görülmektedir (Çağbayır 2007: 4127, 4. Cilt). Çağdaş Türkiye Türkçesine Fransızca vasıtasıyla geçmiştir. Fransızcada *secrétaire* şeklindeki kelime; ‘1) yazıcı, kâtip, 2) yazman, genel yazman, sekreter, 3) yazı masası’ anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 1999: 1282).

Türkiye Türkçesinde *sekreter* kelimesi; ‘1) özel veya kamu kuruluşlarında belli bir makama, kişiye yardımcı olmak amacıyla haberleşmeyi sağlayan, yazışma yapabilen görevli, 2) özel kuruluşlarda veya kamu kuruluşlarında yönetim ve yazışmalardan sorumlu kimse, yazman, 3) gazetelerde sayfa düzenlemesini yapan kimse’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 2059).

Azerbaycan Türkçesinde *sékrétér* şeklindeki sözcük; ‘küçük yazı masası’ manasındadır (Sultanzade 2009: 133). Söz konusu kelime; Türkiye Türkçesinde ve Azerbaycan Türkçesinde isim görevinde kullanılmaktadırlar. Her iki dilde kelime anlam daralmasına uğramıştır.

Soda

Soda kelimesi Latince kökenlidir: Latince *soda* şeklinde olup, ‘çöğen otu’ manasında kullanılmaktadır (Çağbayır 2007: 4276).

Söz konusu kelimenin Türkiye Türkçesine geçişiyle ilgili kaynaklarda farklı bilgilere rastlamış bulunmaktayız. Türkçe Sözlüğe (Akalin vd. 2011: 2128) göre; *soda* kelimesinin Türkiye Türkçesine geçişinin İtalyanca vasıtasıyla olduğunu belirtmiştir. Fakat tezimizde yararlandığımız diğer kaynaklardan Türk Dil

Kurumunun Türkçe Sözlüğünün 2005 yayınında ve Çağbayır (2007)'de ise *soda* kelimesinin Türkiye Türkçesine İngilizce aracılığıyla geçtiği ifade edilmiştir. Tezimizde ele almış olduğumuz paronim kelimeler içerisinde yer alan *soda* sözcüğünün Azerbaycan Türkçesine de İngilizce aracılığıyla geçtiğini tespit etmiş bulunmaktayız. Bu sebeple tezimizde yer alan *soda* kelimesinin Türkiye Türkçesine İngilizce aracılığıyla geçtiğini savunuyor ve kelimemizdeki anlam değişmelerini de bu doğrultuda belirteceğiz.

İngiliz dilinde *soda* kelimesi; '1) soda, 2) karbonat, sodyum bikarbonat, 3) çamaşır sodası, 4) sodyum hidroksit, 5) gazoz, 6) maden suyu sodası, dondurmalı ve sodalı içecek' manalarında kullanılmaktadır (Atalay 1999: 3147, 2. Cilt).

Türkiye Türkçesinde *soda* sözcüğü; '1) sindirimi kolaylaştırmak, susuzluğu gidermek, içkileri sulandırmak için kullanılan, içinde sodyum karbonat bulunan³³, köpüren su, 2) temizlik işlerinde kullanılan bir çeşit tuz' manalarında kullanılmaktadır (Akalın vd. 2005: 1782).

Azerbaycan Türkçesinde *soda* kelimesi; 'tababette ve aşçılıkta kullanılan billurlaştırılmış nötr sodyum karbonat' anlamlarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 1052, II. Cilt). Hem Azerbaycan Türkçesinde hem de Türkiye Türkçesinde isim görevinde olan söz konusu kelime her iki dilde de anlam daralmasına uğramıştır.

Spiker

Spiker kelimesinin de Türkiye Türkçesine geçişi ile ilgili farklı görüşler vardır. Türkçe Sözlüğün Türk Dil Kurumu 2005 yayını ve Çağbayır'a göre İngilizce aracılığıyla geçtiğini belirtmiştir (Akalın vd. 2005: 1807; Çağbayır 2007: 4330, 4.

---

³³ "(kim.) Ticari soda, Na₂CO₃ formülünde sodyum karbonattır. Eskiden Leblanc yöntemiyle hazırlanan soda (önce sodyum klorür ile sülfirik asitten sodyum sülfat elde edilir, daha sonra sodyum sülfat, döner fırınlarda kömür ve kalsiyum karbonatla tepkimeye sokulur) günümüzde Solvay yöntemiyle elde edilmektedir; bu yöntemde derişik sodyum klorür çözültisi, amonyum hidrojen karbonatla (karbondioksit+amonyak) tepkimeye sokulur; tepkime sonunda çözünmüş durumda amonyum klorür ile daha az çözünmüş olan sodyum hidrojen karbonat elde edilir; dibe çöken sodyum hidrojen karbonat, kavrulurarak disodyum karbonata dönüştürülür" (Larousse 10635, 20. Cilt).

Cilt). Ancak Türkçe Sözlüğün 2011 yayını Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçtiği gösterilmiştir. Biz *spiker* sözcüğünün Türkçe'ye Fransızca vasıtasıyla geçtiğini düşünüyoruz. Çünkü Türkiye Türkçesinde kelimenin vurgusu son hecededir. Bu kelimenin Türkiye Türkçesine Fransızcadan geçtiğinin bir göstergesidir. Çünkü bu dilde de kelimenin vurgusu son hecede bulunmaktadır. Hâlbuki İngilizcede vurgu ilk hecededir. Azerbaycan Türkçesinde ise kelimenin vurgusu ilk hecededir. Bu da kelimenin Fransızcadan değil İngilizceden (muhtemelen Rusça aracılığıyla) geçtiğini gösterir.

Fransız dilinde *speaker* biçiminde olan sözcük; '1) (İngiltere'de) Avam Kamarası Başkanı, 2) spiker, konuşucu, sunucu' anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 2009: 1326).

Türkiye Türkçesinde. *spiker* kelimesi; '1) radyo ve televizyonda programları haberleri sunan kimse, 2) İngiliz Avam Kamarasının tahtı temsil eden ve geniş yetkilere sahip başkanı' manasında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011: 2158). Sözcük burada Fransız dilinde yer almakta olan anlamlarını koruyarak herhangi bir anlam değişmesine uğramamıştır.

Azerbaycan Türkçesinde ise kelime; 'meclis başkanı' manasındadır (Sultanzade 2009: 138, 139). Sözcük burada sadece birinci anlamını koruması sebebiyle anlam daralmasına uğramıştır.

Sup

Sup kelimesi Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransız dilinde *soupe* biçiminde görülen sözcük; '1) çorba, 2) (hlk.) asker yemeği, karavana, 3) (hlk.) (genel anlamda) yemek, bir lokma ekmek, 4) (hlk.) patlayıcı madde' anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 1999: 1320).

Türkiye Türkçesinde *sup* kelimesi; ‘çikolata ile yapılan bir çeşit tatlı, supangle’ manasındadır (Akalin vd. 2011: 2172). Sözcük Batı dillerinde yer almakta olan anlamlarından hiçbirini korumamış, yemek türü belirtmesi sebebiyle anlam kaymasına maruz kalmıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *sup* sözcüğü ‘çorba’ manasındadır (Altaylı 1994: 1064, II. Cilt). Kelime Azerbaycan Türkçesine Rusça aracılığıyla geçmiştir. *Sup* kelimesi burada Batı dillerinde yer almakta olan anlamlardan sadece birinci anlamını koruması nedeniyle anlam daralmasına uğramıştır.

Şifonyer / Şifoner

Şifonyer kelimesi Fransızca kökenlidir. Söz konusu kelime Çağdaş Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçmiştir. Fransız dilinde *chiffonnier* biçimindeki sözcük; ‘çamaşır dolabı, şifoniyer’ manasında kullanılmaktadır (Saraç 1999: 257). Aynı zamanda Fransızcada çekmeceli olan her şey *chiffonnier* olarak geçmektedir.

Türkiye Türkçesinde şifonyer kelimesi; ‘çekmecelerine çamaşır konulan dolap’ anlamındadır (Akalin vd. 2011: 2223). Kelime burada yalnızca ‘çamaşır dolabı’ olarak kullanıldığı için sözcük anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde ise *şifoner* sözcüğü; ‘gardrob’ manasındadır (Altaylı 1994: 1088, II. Cilt). Kelime burada anlam kaymasına uğramıştır.

Şinel

Şinel kelimesi Fransızca kökenli bir kelimedir. Türkiye Türkçesine Fransızca vasıtasıyla geçmiştir. Fransız dilinde *chenille* biçiminde görülen sözcük; ‘erkek sabah elbisesi’ manasındadır.

Türkiye Türkçesinde *şinel* kelimesi ‘yakası kürklü kolsuz kaput’ manasında kullanılmaktadır (Çağbayır 2007: 4487, 4. Cilt).

Azerbaycan Türkçesinde ise *şinel* sözcüğü; ‘özel surette yapılmış kışlık askeri palto, kaput’ anlamında kullanılmaktadır (Sultanzade 2009: 142). Azerbaycan Türkçesine Rusça aracılığıyla geçmiştir. *Şinel* sözcüğü hem Türkiye Türkçesinde hem de Azerbaycan Türkçesinde anlam kaymasına maruz kalmıştır.

Takt

Takt kelimesi Latince kökenlidir: Latince *tangere* ‘dokunmak’ fiiliyle aynı kökten olan *tactus* şeklinde görülmektedir (Çağbayır 2007: 4558, 4. Cilt). Türkiye Türkçesine Fransızca vasıtasıyla geçen sözcük; Fransız dilinde *tact* biçiminde görülüp; ‘1) (biy.) dokunum, dokunma, 2) (mec.) sezinç; den; denlilik; incelik, sezgi, sezme yeteneği; düşünce inceliği, davranış inceliği’ anlamlarında kullanılmaktadır (Saraç 1999: 1360).

Türkiye Türkçesinde *takt* kelimesi; ‘yerinde konuşma veya davranma’ manasındadır (Akalin vd. 2011: 2253). Kelime burada orijinal anlamlardan sadece mecazi olanı koruyarak anlam daralmasına uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *takt* sözcüğü ‘1) ağırlık, 2) şiirde ölçü, musikide ritm’ anlamlarındadır (Altaylı 1994: 1102; 1202, II. Cilt). Kelime Almanca aracılığıyla Rusça’ya Rusçadan da Azerbaycan Türkçesine geçmiştir (Altaylı 1994: 1202). Sözcük Batı dillerindeki anlamlarını korumamış olması sebebiyle anlam kaymasına maruz kalmıştır.

Teknoloji / Texnoloji

Teknoloji kelimesi Fransızca aracılığıyla Türkiye Türkçesine geçmiştir. Fransızcada *technologie* biçiminde olan kelime; ‘1) uygulayım bilim, teknoloji, 2) uygulayım bilim terimleri’ manalarında kullanılmaktadır (Saraç 1999: 1370).

Türkiye Türkçesinde *teknoloji* kelimesi; ‘1) bir sanayi dalı ile ilgili yapı yöntemlerini, kullanılan araç, gereç ve aletleri, bunların kullanım biçimlerini

kapsayan uygulama bilgisi, uygulayım bilimi, 2) insanın maddi çevresini denetlemek ve değiştirmek amacıyla geliştirdiği araç gereçlerle bunlara ilişkin bilgilerin tümü’ anlamlarında kullanılmaktadır (Akalin vd. 2011:2307). Söz konusu kelime Batı dillerinde yer alan anlamlarını korumuştur. Türkiye Türkçesinde birinci anlamı ile sözcük anlam daralmasına uğramıştır. Çünkü ‘uygulayım bilimi’ sadece ‘bir sanayi dalında kullanılan yöntem’ olarak sınırlandırmıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *texnoloji* kelimesi ise; ‘teknolojik usüllerle ilgili olan’ manasında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 1116, II. Cilt). Azerbaycan Türkçesinde *_loji* sıfat oluşturan bir unsurdur. Sözcüğün burada yalnızca kelime türü değişmiştir.

Tender

Tender kelimesi Fransızca kökenlidir. Çağdaş Türkiye Türkçesine Fransızca aracılığıyla geçen sözcük; Fransız dilinde *tender* biçiminde görülüp; ‘lokomotife bağlı su ve kömür vagonu’ anlamında kullanılmaktadır.

Türkiye Türkçesinde *tender* biçimindeki kelime; ‘lokomotifin arkasına bağlanan, gerekli yakıtı, suyu taşıyan vagon’ manasında kullanılmaktadır³⁴ (Akalin vd. 2011: 2321). Söz konusu kelime Fransız dilinde ‘lokomotifteki su ve kömür vagonu’ anlamını taşımaktayken Türkiye Türkçesinde ‘kömür vagonu’ anlamını korumamış olması sebebiyle, anlam daralmaya uğramıştır. Aynı zamanda ‘su vagonu’ anlamını korumakla beraber, Batı dillerinden farklı olarak ‘yakıt vagonu’ manasını almış olması nedeniyle de sözcük anlam genişlemesine maruz kalmıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *tender* kelimesi ise; ‘ihale’ manasındadır (Sultanzade 2009: 148). Azerbaycan Türkçesinde ‘ihale’ bir işi ya da bir malı birçok istekli

---

³⁴ “Tender bir su deposu ile dingiller ya da bojiler üzerine oturan bir şasiden oluşur. Mafsallı borularla makineye bağlı olan bu depo, ağırlığın tüm dingillere dağılması için genellikle bir at nalı biçimindedir; yakıt ise kömür haznesinde at nalının içinde ateşinin erişebileceği bir yerdedir. Lokomotifin sıvı yakıt kullanması durumunda tenderde, bir kömür haznesi yerine, içinde buhar dolaşan ısıtıcılarla donatılmış bir sıvı yakıt haznesi bulunur. Kömürle çalışan daha modern lokomotiflerde kazan, stoker denilen bir düzenele otomatik olarak beslenir” (B. Larousse 1986:11409, 22. Cilt).

arasından en uygun koşullarla kabul edene bırakma, eksiltme ya da artırmadır. Sözcük burada Batı dillerinden bir anlam barındırmaktadır. Dolayısıyla, kelime burada anlam kaymasına maruz kalmıştır.

Tost

Tost kelimesi Latince kökenli bir kelimedir: Latince *tostare* ‘kızartmak’ fiilinden gelmektedir (Çağbayır 2007: 4880, 5. Cilt). Çağdaş Türkiye Türkçesine İngilizce vasıtasıyla geçmiştir. İngiliz dilinde *toast* biçiminde görülen sözcük; ‘1) kızar(tıl)mış ekmek (dilimi), 2) şerefine kadeh kaldırma(k) / içme(k), sıhhatine / şerefine kadeh tokuşturma(k)’ manalarında kullanılmaktadır (Atalay 1999: 3392).

Türkiye Türkçesinde *tost* kelimesi; ‘içine peynir, sucuk vb. konularak özel makinesiyle gevretilip kızartılmış ekmek’ manasında kullanılmaktadır (Akalın vd. 2011: 2375). Sözcük İngilizcede yer almakta olan anlamlardan yalnızca birinci anlamını korumuştur. Türkiye Türkçesinde korumuş olduğu bu mana ise anlam genişlemesine uğramıştır. Kelimenin anlam genişlemesine uğramasının sebebiyse; İngiliz dilinde ‘kızarmış ekmek dilimi’ olarak geçerken, Türkiye Türkçesinde kullanılmakta olan ekmeğin içerisine ‘sucuk, peynir vb.’ gibi birçok gıdanın konularak ekmeğin kızartılması sözcüğün anlamının genişlemesine neden olmuştur. Aynı zamanda burada Batı dillerinde yer almakta olan ikinci anlamını korumamış olması nedeniyle de sözcük anlam daralmasına da uğramıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *tost* sözcüğü; ‘içki içilirken kadeh kaldırılarak söylenen söz’ anlamındadır (Sultanzade 2009: 151). Kelime burada Modern Batı dillerinde yer almakta olan anlamlarından sadece birini koruduğu için anlam daralmasına maruz kalmıştır.

Tribün / Tribun

Tribün kelimesi Latince kökenli bir kelimedir: Latin dilinde *tribunalis* ‘makam koltuğu’ biçiminde görülmektedir (Çağbayır 2007 4898, 5. Cilt). Söz konusu kelime Türkiye Türkçesine Fransızca vasıtasıyla geçmiştir. Fransız dilinde *tribune* biçimindeki kelime; ‘1) kürsü, 2) sekilik, tribün, 3) tribünde oturan halk, tribündekiler, 4) açık oturum’ manalarında kullanılmaktadır (Saraç 1999: 1421).

Türkiye Türkçesinde *tribün* kelimesi; ‘1) spor salonu, stadyum, hipodrom vb. yarışma ve gösteri yapılan yerlerde seyircilerin oturduğu koltuklu veya basamaklı bölüm, sekilik, 2) burada oturan seyirciler’ anlamında kullanılmaktadır (Akalın vd. 2011: 2382). Sözcük burada Batı dillerinde yer almakta olan ‘kürsü’ manasını korumaması nedeniyle anlam daralmasına maruz kalmıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *tribun* kelimesi; ‘1) Eski Roma’da çeşitli görevli şahısların adı, 2) görkemli yazar ve hitabetçi’ anlamlarında kullanılmaktadır (Altaylı 1994: 1152 II. Cilt). Azerbaycan Türkçesinde söz konusu kelimenin anlamı değişse de orijinal ‘kürsü’ masası ile bağını koruyarak bir anlam kaymasına maruz kalmıştır.

Volta

Volta kelimesi Latince kökenlidir: Latince *voluere*, *volut-* ‘dönmek, döndürmek’ biçimlerinde görülmektedir (Nişanyan 2002: 473). Kelime İtalyanca vasıtasıyla Türkiye Türkçesine geçmiştir. İtalyancada *volta* şeklindeki sözcük; ‘1) kere, defa, kez; (turno) sıra; (curva) dönemeç; dönme; (direzione) yön; tipo, çift sayılı sayfa, sol sayfa, 2) tonoz, tavan’ manalarında kullanılmaktadır (Lorenzoni 2008: 434).

Türkiye Türkçesinde anlam kaymasına uğrayan *volta* kelimesi; ‘1) (den.) bir halatı bir yere bir kez dolama veya babalara yöntemince sarma, 2) zincirin demire veya iki zincirin birbirine dolanması, 3) geminin rüzgara karşı gidebilmek için sağa

sola zikzak yapması, 4) (argo) sürekli aşağı yukarı gidip gelme, yürüme, dolaşma' anlamlarındadır (Akalın vd. 2011: 2489).

Azerbaycan Türkçesinde ise *volta* kelimesi; 'ince pamuklu kumaş türü' manasındadır (Altaylı 1994: 1205, 2. Cilt). Sözcük Azerbaycan Türkçesinde de anlam kaymasına maruz kalmıştır.

Zona

Zona kelimesi Yunanca kökenli bir kelimedir. Yunancada *zone* 'kemer' biçiminde görülmektedir (Çağbayır 2007: 5495, 5 Cilt). Söz konusu kelime Latinceye de Yunanca vasıtasıyla geçmiştir. Latince *zona* biçimindeki sözcük; '1) bölgesel, kemer, 2) semavi gökyüzünü saran kemer; gökkuşağı' manalarında kullanılmaktadır (epistemology dictionary). Söz konusu kelimenin Latincedeki anlamlarının yanı sıra yukarıda belirttiğimiz kaynakta (epistemology dictionary) 'semayı saran bu kemerin' ozon tabakasının da buradan oluştuğunu belirtmiştir.

Türkiye Türkçesinde *zona* biçiminde görülen kelime; '(tıp) deride, sinirler boyunca, özellikle gövde, bacak ve yüzde birtakım ağrılı fiskelerle beliren, mikroplu bir hastalık' manasındadır (Akalın vd. 2011: 2663). Kelime burada anlam kaymasına maruz kalmıştır.

Azerbaycan Türkçesine Yunanca vasıtasıyla geçen *zona* sözcüğü ise; 'bölge, mıntika, kuşak' manasında kullanılmaktadır (Sultanzade 2009: 167). Sözcük burada Batı dillerinde yer almakta olan anlamlardan yalnızca birincisini koruması sebebiyle anlam daralmasına maruz kalmıştır.

SONUÇ

Araştırma sonucunda Türkiye Türkçesinde ve Azerbaycan Türkçesinde Batı kökenli toplam 103 paronim tespit edilmiştir. Azerbaycan Türkçesinde belirlemiş olduğumuz paronimlerden 39'u anlam daralmasına, 7'si anlam genişlemesine, 3'ü anlam kötüleşmesine, 49'u anlam kaymasına uğramıştır. Azerbaycan Türkçesinde ele aldığımız paronimlerin hiçbiri anlam iyileşmesine uğramamıştır. Geride kalan 11 paronim Batı kökenli orijinallerinde yer alan anlamlarını korumuştur.

Azerbaycan Türkçesinde 103 paronim tespit edildiğini yukarıda belirtmiştik. Fakat aşağıda yer almakta olan tabloda söz konusu paronimlerin sayısı 109'dur. Bunun sebebi bazı kelimelerin birden fazla anlam değişmesine maruz kalmasıdır. Söz konusu paronimlerden, örneğin, anlam daralmasına uğrayan *arbitraj* kelimesi aynı zamanda anlam kaymasına uğramıştır. Azerbaycan Türkçesinde birden fazla anlam değişmesine uğrayan paronimler; '*arbitraj, baza, jaket, ekoloji ve format*' kelimeleridir.

Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesindeki 103 paronim aşağıda yer alan tablolarda alfabetik sırayla verilmiştir. Söz konusu paronimlerin hangi türdeki anlam değişmesine uğradığı da gösterilmiştir.

Tablo 1 Azərbaycan Türkçesindeki Paronimlerde Anlam Değişmeleri Tablosu

	Anlam Daralması	Anlam Genişlemesi	Anlam İyileşmesi	Anlam Kötüleşmesi	Anlam Kayması	Anlamını Koruyanlar
1						<i>Aborijen</i>
2					<i>Ajan</i>	
3					<i>Ajur</i>	
4					<i>Almanax</i>	
5	<i>Alyans</i>					
6	<i>Ampul</i>					
7					<i>əntiqə</i>	
8					<i>Aport</i>	
9	<i>Arbitraj</i>				<i>Arbitraj*</i>	
10	<i>Aria</i>					
11					<i>Arxeoloji</i>	
12	<i>Atelye</i>					
13					<i>Aut</i>	
14					<i>Avariya</i>	
15	<i>Balans</i>					
16		<i>Balet</i>				
17					<i>Balon</i>	
18		<i>Bank</i>				
19					<i>Banquet</i>	
20					<i>Barbarism</i>	
21	<i>Baza</i>				<i>Baza*</i>	
22					<i>Botànik</i>	
23	<i>Jaket</i>				<i>Jaket*</i>	
24					<i>Çatalə</i>	
25	<i>Depo</i>					
26	<i>Depozit</i>					
27					<i>Detektiv</i>	
28	<i>Direksiya</i>					
29					<i>Tomat</i>	
30	<i>Deviz</i>					
31					<i>Effektiv</i>	
32					<i>Ekoloji</i>	<i>Ekoloji</i>
33						<i>Etimoloji</i>
34						<i>Etioloji</i>
35		<i>Familiya</i>				
36				<i>Farmazon</i>		
37					<i>Fay</i>	
38	<i>Filoloji</i>					
39		<i>Fizioloji</i>				
40	<i>Format</i>				<i>Format*</i>	
41				<i>Fors</i>		
42		<i>Fotoqraf</i>				
43	<i>Galoş</i>					
44	<i>qarnitur</i>					

45					<i>gastronomiya</i>	
46					<i>Qranat</i>	
47	<i>İdeoloji</i>					
48					<i>İris</i>	
49	<i>Spion</i>					
50	<i>Jurnal</i>					
51					<i>Kapella</i>	
52	<i>Kart</i>					
53				<i>qazamat</i>		
54					<i>Kist</i>	
55					<i>Kodeks</i>	
56		<i>Koloniya</i>				
57	<i>Kombinezon</i>					
58					<i>Kondisioner</i>	
59					<i>Kotlet</i>	
60					<i>Lektor</i>	
61					<i>Limonad</i>	
62	<i>Lira</i>					
63	<i>Magazin</i>					
64						<i>Markiz</i>
65					<i>Massiv</i>	
66						<i>Master</i>
67						<i>Mazut</i>
68	<i>Mexanizm</i>					
69						<i>Metallurji</i>
70						<i>Meteoroloji</i>
71	<i>Milis</i>					
72	<i>Moral</i>					
73						<i>Morfoloji</i>
74					<i>Natura</i>	
75	<i>Not</i>	<i>Not*</i>				
76	<i>Operator</i>					
77	<i>Ortodoks</i>					
78					<i>Parapet</i>	
79	<i>Partizan</i>					
80	<i>Pasta</i>					
81					<i>Patron</i>	
82					<i>Piket</i>	
83					<i>Pilə</i>	
84					<i>Piston</i>	
85					<i>Prospekt</i>	
86	<i>Psixoloji</i>					
87					<i>Rampa</i>	
88					<i>Rayon</i>	
89					<i>Rulet</i>	
90	<i>Sekreter</i>					

91	<i>Soda</i>					
92	<i>Spiker</i>					
93	<i>Sup</i>					
94					<i>Şifoner</i>	
95					<i>Şinel</i>	
96					<i>Takt</i>	
97						<i>Texnoloji</i>
98					<i>Tender</i>	
99	<i>Tost</i>					
100					<i>Tribun</i>	
102					<i>Volta</i>	
103	<i>Zona</i>					
	39	7	0	3	49	11

Türkiye Türkçesindeki paronimlerden, 56'sı anlam daralmasına, 11'i anlam genişlemesine, 1'i anlam iyileşmesine, 2'si anlam kötüleşmesine, 19'u anlam kaymasına uğramış, 21 paronim ise Batı dillerindeki anlamlarını korumuştur. Türkiye Türkçesinde 103 olarak belirlenmiş olan paronimlerin aşağıda yer alan tabloda 110 olarak verilmesinin sebebi de bazı paronimlerin birden fazla anlam değişmesine uğramış olmasıdır. Ekoloji kelimesi Yunanca ile kıyaslamada anlamını korumakla berber anlam kaymasına, *baza* kelimesi anlam daralması ve anlam kayması; *fors* kelimesi anlam daralması, anlam iyileşmesi ve anlam kayması; *lektör* kelimesi anlam daralması ve anlam kaymasına uğramış; *jurnal* kelimesinin ise bir anlamını koruduğu ve diğer anlamının kötüleşmeye maruz kaldığı tespit edilmiştir.

Tablo 2 Türkiye Türkçesindeki Paronimlerde Anlam Değişmeleri Tablosu

	Anlam Daralması	Anlam Genişlemesi	Anlam İyileşmesi	Anlam Kötüleşmesi	Anlam Kayması	Anlamını Koruyanlar
1	<i>Aborjin</i>					
2	<i>Ajan</i>					
3	<i>Ajur</i>					
4						<i>Almanak</i>
5	<i>Alyans</i>					
6	<i>Ampul</i>					
7		<i>Antika</i>				
8	<i>Aport</i>					
9					<i>Arbitraj</i>	
10					<i>Ariya</i>	
11						<i>Arkeoloji</i>
12						<i>Atölye</i>
13	<i>Aut</i>					
14	<i>Avarya</i>					
15	<i>Balans</i>					
16	<i>Balet</i>					
17	<i>Balon</i>					
18	<i>Bank</i>				<i>Bank</i>	
19					<i>Banket</i>	
20						<i>Barbarizm</i>
21	<i>Baza</i>				<i>Baza*</i>	
22						<i>Botanik</i>
23	<i>Ceket</i>					
24		<i>Çetele</i>				
25	<i>Depo</i>					
26	<i>Depozit</i>					
27	<i>Detektif</i>					
28	<i>Direksiyon</i>					
29		<i>Domates</i>				
30	<i>Döviz</i>					
31	<i>Efektif</i>					
32					<i>Ekoloji*</i>	<i>Ekoloji</i>
33						<i>Etimoloji</i>
34						<i>Etiyoloji</i>
35		<i>Familya</i>				
36				<i>Farmason</i>		
37	<i>Fay</i>					
38	<i>Filoloji</i>					
39		<i>Fizyoloji</i>				<i>Fizyoloji*</i>
40		<i>Format</i>				
41			<i>Fors</i>			
42					<i>Fotoğraf</i>	

43					<i>Galoş</i>	
44	<i>Garnitür</i>					
45						<i>Gastronomi</i>
46						<i>Granat</i>
47	<i>İdeoloji</i>					
48	<i>İris</i>					
49	<i>İspiyon</i>					
50				<i>Jurnal</i>		<i>Jurnal</i>
51						<i>Kapela</i>
52		<i>Kart</i>				
53						<i>Kazamat</i>
54		<i>Kist</i>				<i>Kist</i>
55					<i>Kodeks</i>	
56					<i>Kolonya</i>	
57	<i>Kombinezon</i>					
58	<i>Kondisyone r</i>					
59	<i>Kotlet</i>					
60	<i>Lektör</i>				<i>Lektör</i>	
61					<i>Limonata</i>	
62	<i>Lira</i>					
63	<i>Magazin</i>					
64		<i>Markiz</i>				
65	<i>Masif</i>					
66					<i>Master</i>	
67					<i>Mazot</i>	
68	<i>Mekanizm</i>					
69					<i>Metalürji</i>	
70						<i>Meteoroloji</i>
71	<i>Milis</i>					
72	<i>Moral</i>					
73						<i>Morfoloji</i>
74	<i>Natura</i>					
75	<i>Not</i>					
76	<i>Operatör</i>					
77						<i>Ortodoks</i>
78	<i>Parapet</i>					
79	<i>Partizan</i>					
80	<i>Pasta</i>					
81	<i>Patron</i>					
82	<i>Piket</i>					
83	<i>Pile</i>					
84						<i>Piston</i>
85	<i>Prospektüs</i>					
86	<i>Psikoloji</i>					
87		<i>Rampa</i>				<i>Rampa</i>
88	<i>Reyon</i>					
89	<i>Rulet</i>					

90	<i>Sekreter</i>					
91	<i>Soda</i>					
92						<i>Spiker</i>
93					<i>Sup</i>	
94	<i>Şifonyer</i>					
95					<i>Şinel</i>	
96	<i>Takt</i>					
97	<i>Teknoloji</i>					
98		<i>Tender</i>				
99	<i>Tost</i>					
100	<i>Tribün</i>					
102					<i>Volta</i>	
103					<i>Zona</i>	
	56	11	1	2	19	21

Türkiye Türkçesinde Batı kökenli paronimlerde en çok görülen anlam değişmesi anlam daralmasıdır (56). Bunu anlam kayması takip etmektedir. Azerbaycan Türkçesinde anlam kaymasına uğramış olan paronimlerin (50'si) ilk sırada anlam daralması (39'u) ise ikinci sıradadır.

Türkiye Türkçesinde ve Azerbaycan Türkçesinde ortak olarak 28 paronim anlam daralmasına uğramıştır. Söz konusu paronimler, *Alyans*, *ampul*, *balans*, *baza*, *ceket* (*jaket**), *depo*, *depozit*, *direksiyon* (*direksiya**), *döviz* (*deviz**), *filoloji*, *fors*, *garnitür* (*qarnitur**), *ideoloji*, *ispiyon* (*spion**), *kombinezon*, *lira*, *magazin*, *mekanizm* (*mexanizm**), *milis*, *moral*, *not*, *operatör* (*operatör**), *partizan*, *pasta*, *psikoloji* (*psixoloji**), *sekreter*, *soda* ve *tost*'tur³⁵.

Türkiye Türkçesinde ve Azerbaycan Türkçesinde ortak anlam genişlemesine uğrayan paronim yalnızca *fizyoloji* (*fizioloji**)'dir.

³⁵ Türkiye Türkçesinde ve Azerbaycan Türkçesindeki ses ve şekil farklılıklarını anlaşılır kılabilmek için, Azerbaycan Türkçesindeki paronimler (*) simgesi ile gösterilmiştir.

Türkiye Türkçesinde sadece bir kelimedede anlam iyileşmesi olayı olduğunu tespit ettik: *fors*. Bu kelime Azerbaycan Türkçesinde tam tersi bir anlam değişmesine, yani anlam kötüleşmesine uğramıştır.

Farmason (*farmazon**) kelimesinde her iki dilde anlam kötüleşmesine maruz kalmıştır. Türkiye Türkçesinde anlam kötüleşmesine maruz kalmış olan ikinci paronim, yani *jurnal* kelimesi Azerbaycan Türkçesinde kötüleşmeye değil, anlam daralmasına uğramıştır. Azerbaycan Türkçesinde anlam kötüleşmesi görülen *qazamat* kelimesinin Türkiye Türkçesindeki mukabili (*kazamat*) ise herhangi bir anlam değişmesi olayına maruz kalmamıştır.

Türkiye Türkçesinde ve Azerbaycan Türkçesinde ortak anlam kaymasına uğrayanlar paronimler: *Arbitraj*, *banket* (*banket**), *baza*, *kodeks*, *lektör* (*lektör**), *limonata* (*limonad**), *şinel*, *volta*'dır.

Türkiye Türkçesinde ve Azerbaycan Türkçesinde ortak anlamını koruyan paronimlerin sayıları 5'dir. Bunlar, *ekoloji*, *etimoloji*, *etioloji* (*etioloji**), *meteoroloji*, *morfoloji*'dir. Azerbaycan Türkçesinde bu kelimelerde sıfatlaşma söz konusudur.

Çalışmamızda genellikle Batı kökenli paronimlerin Türkiye Türkçesine genellikle Fransızca; Azerbaycan Türkçesine ise Rusça vasıtasıyla geçtiği belirlenmiştir.

KAYNAKÇA

Akalın, Ş. H. (2005). Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük.

Akalın, Ş. H. (2009). Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük.

Akalın, Ş. H. (2011). Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük.

Aksan, D. (2006). *Anlambilim, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*.

Alova, E. & Kabağaç, S. (1995). Latince-Türkçe Sözlük.

Altaylı, S. (1994). Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü Sözlük Dizisi. 1,2. Meb.

Arnauld, A. & Lancelot, C. (1975). *The Port-Royal Grammar*. The Hague: Mouton.

Atalay, B. (2006). *Divanü Lugat-it Türk*. 1,2,3,4.

Atalay, H. (1999). İngilizce-Türkçe Sözlük. 1,2. (H. Zülfikar, Derleyici) TDK.

Axundov, A. (2005). *Azerbaycan Dilinin İzahlı Lügati*.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi. (1986). 1;24. İstanbul: Interpress Basın ve Yayıncılık AŞ.

Caferov, S. (1982). *Muasir Azerbaycan Dili Leksika Bakı*. Maarif.

Clauson, S. G. (1972). An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish. Oxford at the Clarendon Press.

Çağbayır, Y. (2007). Ötüken Türkçe Sözlük. *Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı*.

Çankaya, B. (2008). İtalyanca Modern Sözlük, İtalyanca-Türkçe / Türkçe-İtalyanca. İstanbul: Fono.

Ercilasun, A. B. (2007). Türk Lehçeler Grameri. Ankara: Akçağ.

Eren, H. (1988). Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük.

Eren, H. (1999). Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü. Ankara.

Gülsevin, G. (2012). Türk Dil Kurumunun Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü.

Korkmaz, Z. (2005). Türk Dili Üzerine Araştırmalar. 1,2. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Maks, F. (1971). Etimologiçeskiy Slovar Russkogo Yazıka.

Nişanyan, S. (2002). Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü. Adam.

Nişanyan, S. (2014). *Nişanyan Sözlük*. 2013 tarihinde www.nisanyansozluk.com adresinden alındı

Pınar, R., & Renato, L. (2000). İtalyanca-Türkçe / Türkçe-İtalyanca Sözlük. İstanbul: Fono.

Saraç, T. (1999). Büyük Fransızca / Türkçe Sözlük (Grand Dictionarie Francais-Turch / Tahsin). 1,2. İstanbul: Cilt Adam Yayınları.

Saraç, T. (2006). Fransızca Türkçe Sözlük. Adam.

Saraç, T. (2009). Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük (Grand Dictionarie Francais-Turch). İstanbul: Can Yayınları.

Saraç, T. (2009). Fransızca Türkçe Sözlük. Can.

Sarı, M. (2008). Türkçenin Batı Dilleriyle İlişkisi.

Sav, B. (2003). Anlam Değişmeleri Üzerine Artzamanlı Bir İnceleme. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23.

Sultanzade, V. (2009). Turkish-Azerbaijani Dictionary of Interlingual Homanyms and Paronyms .

Tekten, T. (2009). Türk Dilindeki Yabancı Kelimelerin Türkçe Öğretimine Etkileri .

Tietze, A. (2002). Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı. 1 A-E. İstanbul-Wien: Simurg Kitapçılık ve Yayıncılık Ltd. Şti. Kurumu, T. D. (1983).

Türk Dil Kurumu. (2009). Türkçe Sözlük. 1,2. Ankara.

Türk Dil Kurumu. (2009). Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü. 1,2,3,4,5,6. Ankara.

Türkçe Sözlük. 1,2. Ankara.

Türkçe-Yunanca Sözlük. (2000). Atina: Doğu dil ve Kültürleri Merkezi.

Oxford Paravia IL Dizionario Inglese / Italiana Italiana / Inglese In Collaborazione Con. (2005). Oxford University Press.

Türkoloji Dergisi. (2012). 19(1). Ankara Üniversitesi Basımevi.

Epistemology Dictionary. (2014). 2013 tarihinde www.epistemologydictionary.com adresinden alındı

Oxford University. (2014). (Oxford University Press) 2013 tarihinde www.oxforddictionaries.com adresinden alındı

Tez Merkezi. (2014). 2013 tarihinde www.tez.yok.gov.tr adresinden alındı

EK

Ek 1: Paronimlerin Dizini

Aborijen *13*

Aborjin *12-13*

Ajan *13-14*

Ajur *14*

Almanak *14-15*

Almanax *15*

Alyans *15-16*

Ampul *16*

Antika *17*

Aport *17-18*

Arbitraj *18*

Arya *18-19*

Ariya *19*

Arkeoloji *19-20*

Arxeoloji *20*

Atölye *20-21*

Atelye *21*

Aut *21-22*

Avariya *23*

Avarya *23*

Balans *23-24*

Balet 24
Balon 25
Bank 26
Banket 26-27
Barbarizm 27
Baza 28
Botanik 28-29
Ceket 29
Çetele 30
Çətələ 30
Depo 30-31
Depozit 31-32
Detektif 32-33
Dedektiv 33
Direksiya 33-34
Direksiyon 33
Domates 34-35
Deviz 36
Döviz 35-36
Efektiv 36-37
Effektiv 37
Ekoloji 37-38
Etimoloji 38
əntiqə 17
Etioloji 39

Familiya 40
Familya 39-40
Farmason 40
Farmazon 40
Fay 41
Filoloji 41-40
Fizioloji 43
Fizyoloji 42-43
Format 43
Fors 44-45
Fotoğraf 45-46
Fotoqraf 46
Galoş 46-47
Garnitür 47
Gastronomi 48
Granat 48
İdeoloji 49
İris 50
İspiyon 50-51
Jaket 29
Jurnal 51
Kapela 52
Kapella 52
Kart 52-53
Kazamat 53

Kist 53-54
Kodeks 54-55
Kolonya 55-56
Koloniya 56
Kombinezon 56-57
Kondisyoner 57
Kondisioner 57-58
Kotlet 58
Lektor 59
Lektör 58-59
Limonad 59
Limonata 59
Lira 59-60
Magazin 60-61
Markiz 61-62
Masif 62
Massiv 62
Master 62-63
Mazot 63
Mazut 63
Mekanizm 63-64
Mexanizm 64
Metallurji 65
Metalürji 64
Meteoroloji 65

Milis 65-66
Moral 66-67
Morfoloji 67
Natura 67-68
Not 68-69
Operator 70
Operatör 69-70
Ortodoks 70-71
Parapet 71-72
Partizan 72
Pasta 73
Patron 73-74
Piket 74
Pile 75
Pilə 75
Piston 75-76
Prospekt 76-77
Prospektüs 76
Psikoloji 77
Psixoloji 77
qaloş 47
qarnitur 47
gastronomiya 48
qazamat 53
qranat 49

Rampa 77-78

Rayon 79

Reyon 78

Rulet 79-80

Sekreter 80

Soda 80-81

Spiker 81-82

Sup 82-83

Şifoner 83

Şifonyer 83

Şinel 83-84

Şpion 51

Takt 84

Teknoloji 84-85

Texnoloji 85

Tender 85-86

Tomat 35

Tost 86

Tribun 87

Tribün 87

Volta 87-88

Zona 88